

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

大

büyük

japonya

samizâde süreyya

日

本

KİTABEVİ

Celâl Nuri Bey'in Taht-ı Nezâretinde
Efkâr-ı Cedîde Kütübhânesi

DAY NIPPON
BÜYÜK JAPONYA

Bizzât müşâhede üzerine kaleme alınmıştır.

Eser
SÂMÎZÂDE SÜREYYÂ [ERDOĞAN]

Kostantiniyye

Nâşiri
Cemiyyet Kütübhânesi
Eylül 1917
Matbaa-i Orhâniye

KİTABEVİ 151

Kapak-İçdüzen
Minyatür 522 75 22

Baskı
Çalış Ofset

Cilt
Bayrak Matbaası
Telefon/Faks: (0212) 638 40 88

Nisan 2001
İstanbul

ISBN 975-7321-249-9

KİTABEVİ Çatalçeşme Sok. No: 52/ A Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: (0212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks: 513 77 26

DAY NİPPON
BÜYÜK JAPONYA

Eser
SÂMÎZÂDE SÜREYYÂ [ERDOĞAN]

Hazırlayan
~~Ali Ergün GINAR~~

~~Konstantiniyye 1917~~

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR	7
TAKDİM.....	9
CELÂL NURİ BEYEFENDİ'YE.....	19
MUKADDİME	21
JAPONYA HAKKINDA MA'LÛMÂT-I UMÛMÎYYE ...	23
Taksîmât-ı Mülkiyye.....	24
Japonya'nın Nüfûsu	24
Teşekkûlât-ı Arziyye; Dağlar, Nehirler, Göller	25
Emrâz-ı Sâriye ve Müstevliye	28
Hayvânât-ı Berriyye ve Bahriyye	29
BİRAZ ESKİ JAPONYA TÂRÎHİ	30
Menâbi'-i Asliyye	31
Târîh	31
A-Eski Japonya	31
B-Yeni Japonya.....	32
BİRAZ YENİ JAPONYA TÂRÎHİ.....	41
JAPONLAR NİÇİN VE NASIL TERAKKÎ ETMİŞLER? ..	51
BUDİZM, KONFÜÇYANİZM, ŞİNTÖİZM	61
SEYÂHAT İNTİBÂ'ÂTINDAN	69
Japonya'da Şehir Hayâtı	69
Gece Pazarları	72
Şenlikler ve Fener Alayları	75
Falcılar ve Falcılığa Rağbet	76
Raks ve Rakkâseler	80
Tiyatrolar ve Meddâhlar	82
Kır Âlemleri	83
JAPON EVLERİ VE TAKSÎMÂTI.....	85
EKLER:	91
I-JAPONYA MUSÂHABELERİ	93

Japon Matbû'âtı I.....	93
Japon Matbû'âtı II	95
Samuraylar ve Kadınları I	99
Samuraylar ve Kadınları II	103
Samuraylar ve Kadınları III.....	107
II-DİYÂR-I EZHÂR'DAN BİR PARÇA 1.....	111
DİYÂR-I EZHÂR'DAN BİR PARÇA 2	115
III-ELVÂH-I İNTİBÂH.....	119
IV-MÜŞÂHEDÂT	127
Japonya'da Ba'zı Akideler	127
V-MEMLEKET-İ EZHÂR'A DÂİR	133
Japonya'da Sanâyi'-i Nefise.....	133
VI-JAPONYA MEKTUBLARI	137
VII-JAPONYA YOLUNDAN	145
Metrûk ve Münsî Bir Belde-i Kadîme	145
VIII-JAPONYA'DA VAHDET-İ ÂMÂL	151
IX-DAY NİPPON HAKKINDA: 1.....	157
İcmâl-i Efkâr, Buhrân-ı Fikrîmiz - <i>Day Nippon</i> :-	
Celâl Nuri	157
X-DAY NİPPON HAKKINDA: 2	163
Süreyya Bey'e Mektub: Celâl Nuri.....	163
TERCEME-İ HÂL	165
Mehmed Ebu's-Süreyya Sâmi Bey	165
RESİMLER ve BAZI METİN FOTOKOPİLERİ.....	173

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
a. g. md.	: Adı geçen madde
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	: Cilt
Haz.	: Hazırlayan
nr.	: Numara
s.	: Sahife
süt.	: Sütun
vb.	: Ve benzeri

TAKDİM

Osmanlı Devleti 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'ndan sonra eğitim, maliye ve ekonomi alanlarında Avrupa ile arasındaki farkı kapatmak için bir takım düzenlemelere başvururken, Uzakdoğu'da Japonya, Meiji yönetimiyle birlikte büyük ekonomik ve sosyal ilerlemeye girmiş ve 1890'lı yılların başında bir güç halini almıştı. Japonya'nın yeni ve güçlü bir dünya ülkesi konumuna yükselmesi Osmanlı aydınlarının dikkatinden kaçmamıştı. Böylece Japonya ve Japonlar'a karşı Osmanlı basın ve edebiyatında yakın bir ilgi doğmuştu.

Japonlar'ın her alanda kat ettikleri ilerleme Osmanlı Devleti'nde hayranlık uyandırıyor ve Japonlar'la daha sıcak ilişkiler kurulması arzusuna yol açıyordu. Bu yüzden 1875'ten sonra, Osmanlı gazete ve dergilerinde Japonya ve Japonlar üzerine önceleri Batı dillerinden çevrilen, daha sonra da bizzat Türk gazeteci ve yazarları tarafından kaleme alınan haber ve yazılar yayımlanmaya başlamıştı. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı ilişkilerin geliştirilmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Zira Rusya, Osmanlı Devleti'ne emperyalist duygularla yaklaşıyordu. Bir anlamda Osmanlı Devleti ile Rusya politik arenada birbirinin düşmanı idiler. O yüzden Japonya'nın bu savaşı kazanması, Osmanlı Devleti açısından büyük önem taşımakta idi. Savaşın sonucu Osmanlı halkınca da merak ve heyecanla bekleniyordu. Savaş, Japonya'nın zaferi ile sonuçlanınca Osmanlı aydınları kimi kitap, kimi makale olmak üzere Japonlar'la ilgili pek çok değerlendirmeyi içine alan eserler

kaleme alıyorlardı. Japonya'nın zaferi üzerine Sultan II. Abdülhamid de harekete geçmiş ve Japon imparatoruna Ertuğrul gemisiyle bir heyet göndermişti.

1908 Meşrutiyeti'nden sonra merkezî otoritenin zayıflamasıyla Osmanlı Devleti azınlıkların bağımsızlık hareketleri ve malî-iktisadî buhranlarla bir çözülme devrine girmiştir. Trablusgarp (1911) ve Balkan Savaşları (1912-1913) Osmanlı Devleti'ni her bakımdan sarsmıştır. Nitekim bu yıllarda Avrupa'nın kendisine Haçlı zihniyetiyle yaklaştığını gören Osmanlı Devleti birden bire kendisine yegâne dost ve çöküşten kurtulup, ilerleme yolunda örnek alınacak tek ülke olarak Japonya ve Japonlar'ı görmeye başlamıştır. Başta Mehmed Akif Ersoy ve Ömer Seyfeddin olmak üzere pek çok Osmanlı aydını ve devlet adamı Batı ilmi ile millî kültürün sentezinin yapılması şeklinde özetlenebilecek "Japon gelişme modeli"nin alınması fikrini ısrarla savunmuşlardır.¹

Osmanlı müellif ve mütercimlerinin renkli simalarından biri olan Samizâde Süreyya [Erdoğan] Bey de yaşadığı dönem itibarıyla aynı his ve düşünceler içinde bulunmuş, kaleme aldığı Japonya ile ilgili kitap ve makalelerinde aynı endişe ve duyarlıkları yaşamıştır.

Süreyya Bey'in en önemli özelliği, yazılarının objektif ve tasvire dayalı olmasıdır. Özellikle o, gezip gördüğü, dolaştığı, havasını teneffüs ettiği yerlerin âdetâ canlı bir seyyahıdır. Bu durum, belki de onun devletin bir çok kurumunda aldığı resmî vazifeler sebebiyle ülkenin doğusundan batısına kadar bir çok vilâyetlerini gezip görmesinden ve hatta dış ülkelere seyahatler yapmasından kaynaklanan bir özellik olsa gerektir. Ayrıca döneminin önde gelen aydınlarını okuyup incelemesinin de bunda büyük payı vardır.

Bu çerçevede onun kısaca hayat hikâyesine bakmak faydalı olacaktır. Süreyya Bey, Maliye eski memuru ve Askerî Tekaüd

¹ Oğuz Karakartal, "1875-1928 Yılları Arasında Türk Basın ve Edebiyatında Japonya ve Japonlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Müteferrika*, sayı 10, İstanbul 1996, s. 231-232.

Sandığı Üyesi Âşir Efendi'nin oğludur. 1869 (1285) senesinde İstanbul'da doğmuştur. Gelibolu Rüşdiye Mektebi'ni bitirdikten sonra (1881) Bahriye Nezâreti Muhâsebe Kalemî'ne tayin edilmiştir (1884). Aynı nezâretin Anbar Kalemî'nde bulunmuştur (1893). Adana Vilâyeti Meclis-i İdâresi Başkitâbeti'ne tayin olunmuş (1897) ve bu sırada fahrî olarak Tarsus Kazası Kaymakam Vekâleti ve Zor Sancağı Tahrirat Müdürlüğü'ne getirilmiştir (1799). Ayrıca Rumeli'de toplanan Asâkir-i Osmaniyye İâne Cemiyeti komisyonları fahrî riyâsetlerinde bulunmuştur. Beyrut vilâyetinde Trablusşam Sancağı Tahrirat Müdürlüğü'ne getirilmesi sebebiyle 1905'te Zor'dan ayrılıp görevine Trablus'ta devam etmiştir. Ancak rahatsızlığından dolayı havası elverişli bir yere naklini istemiştir. O sırada açık bir yer bulunmaması hasebiyle ileride münasip bir yere tayin edilmek üzere 1906'da azl edilerek aynı yılın Temmuz ayında Suriye vilâyetinde Hama Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Kısa bir süre sonra adı geçen sancakta mutasarrıf vekâletini yürütmüş ve ardından Kudüs Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir (1907). Bilâhare Sela-nik vilâyetinde Taşoz Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'nde görev almıştır (1908). Tekrâr Hama Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Dâhiliye Nezâreti'nin bir yazısı üzerine irâde-i seniyye gereği Hicaz Vilâyeti Mektupçuluğu'na terfi etmiştir (1908). Bu görevde iken tebdil-i hava etmek üzere üç ay süre ile İstanbul'da bulunmuştur (1909). Bu arada memurluğu Van Vilâyeti Mektupçuluğu'na nakledilmiş ise de sıhhi durumundan ötürü Van'a gidememiştir. Memuriyette bulunduğu esnada "hüsni hizmeti", "kemâl-i sadâkat"i, çalışkanlığı ve gayretiyle tanınan bir şahsiyet olmuştur.

Bahriye Dairesi'nden ayrıldıktan sonra bir süre *Sabah* ve *İkdam* gazetelerinde yazarlık yapmış, *Dersaâdet* ve *Tarik* gazeteleri başyazarlığında bulunmuştur. Ayrıca, 1897'de Filibe'de yayınlanan *Cemiyet* gazetesinin müdürlük ve başyazarlığını da ifa

etmiştir.² Sonraki dönemlerde de *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmû-
ası*, *İctihâd*, *Utarid*, *Resimli Kitab*, *Sabah* gazetesi ve *Sırât-ı
Müstakim* vb. yayın organlarında makaleler kaleme almıştır.

Telif eserleri şunlardır:

- Day Nippon (Büyük Japonya)*.
- Diyâr-ı Ezhâr (Japonya'dan Bakış)*.
- Mütâreke Günlerinde İstanbul*.

Süreyya Bey'in tesbit edebildiğimiz tercümeleri de şunlardır:

- Anton Çehov, *Hayat Yoldaşı*, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1935.
- Aleksandr Puşkin, *Kar Fırtınası*, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1934-1935.
- Aleksandr Puşkin, *Yüzbaşının Kızı*.
- İvan Türgeniev, *Düello*, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1934-1935.
- İvan Türgeniev, *İlkbahar Selleri*, İstanbul 1934.
- Max Pemberton, *Bir Hikâye-i İzdivâc*, Kader Matbaası, Dersaadet 1333.

Elinizdeki eser, Samizâde Süreyya Bey'in -daha önce bir bölümünü *Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası*'nda yayınladığı- *Büyük Japonya (Day Nippon)* adlı eserinin günümüz harflerine nakledilmiş şeklidir. Bizzat müşahede üzerine yazılan bu eser, Samizâde Süreyya Bey'in 1914 yılında Japonya'ya seyahatinden sonra kaleme aldığı intibalarından meydana gelmektedir. Eserde ayrıca, Samizâde Süreyya Bey'in Japonya ile ilgili basında yer alan diğer makale ve yazılarına yer verilirken buna mukabil bu eser hakkında basında çıkan birkaç yazıya da değinilmiştir.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sicill-i Ahvâl Defteri*, nr. 170, s. 221-222. Transkripsiyon metni için bkz. EKLER bölümü, s. 165-169.

Samizâde Süreyya Bey, Japonlar'ı okumaktan maksadın, ölüme mahkûm bir devletin nasıl kurtulup nasıl yükseleceğini öğrenmek olduğunu söyler. Japonlar neden bu mertebe seri bir ilerlemeye mazhar olmuşlardır? Bu noktada Süreyya Bey, Osmanlı-Japon ilişkilerine dikkat çeker ve iki devlet ve millet arasında benzerlikler kurar. Ona göre ilerleme ve yükselme azminde bulunan Osmanlı toplumunun Japonlar'ı tedkik edip gelişme sebeplerinin neler olduğunu araştırması gerekmektedir. Eserinde bu konuda epey malumat ve ipuçları veren Süreyya Bey, Japonlar gibi durmadan, dinlenmeden çalışılması gereği üzerinde durarak bu çerçevede Osmanlı kamuoyuna açıkça şu mesajı vermektedir:

“Üzülmemeliyiz. Hiçbir şey bizi ümitsizliğe sevk etmemelidir. Japonya'nın ilerlemesi bir uyanış dersi, bir ibret levhası idi. Uyanık olalım, ibret alalım... Görüyoruz ki, doğu milletleri batı milletlerinden aşağı bir seviyede değildir. Çalışmalarımızı hızlandırmamız, vatana muhabbet beslememiz, ciddiyeti benimsememiz lâzım. Bunlar olduktan sonra niçin biz de bir gün Japonya gibi olmayalım?”

Samizâde Süreyya Bey, Japonlar'ın Batı'yı anlama ve taklit konusunda taassup göstermediklerini, yani batının bütünüyle her şeyini taklit ve tatbik etmek yerine iyi olanı, tatbikinde fayda umulanı hemen alıp bunu sosyal ve medenî hayatlarına adapteye çalıştıklarını ifade etmektedir. Onun, taklit ve takdire şayan olarak gördüğü Japonlar için sarf ettiği şu sözler bugün de bizim için son derece önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır:

“Avrupa'ya tahsile giden bir Japon genci, hiçbir zaman Avrupalılaşmayı hatır ve hayaline getirmemiştir. Onun yegâne gaye ve emeli kendisini ilim ve teknik bakımdan donanımlı bir duruma getirmek ve Avrupa'dan dönüşünde ülkesine faydalı olmaktan ibarettir. Frenkleşmek iddiasında bulunan tek bir Japon yoktur ve olmaz.”

Samizâde Süreyya Bey, Japonlar'ın ilerlemelerine sebep olan dinamikler hakkında da şu tespitlerde bulunmuştur:

- 1-Vatanperverdirler.
- 2-Gururludurlar.
- 3-Boş durmayı sevmezler.
- 4-Kanaatkârdırlar.
- 5-İktisada son derece dikkat ederler.
- 6-Hayatları basit ve sadedir.
- 7-Tabiattan hoşlanırlar.

Bütün bunlara ilâveten Japonlar'ın ilerlemelerinin sebeplerinden biri de, vatanın yükselmesine sebep olacak hayırlı bir işe teşebbüs eden her ferdin hükümet tarafından himaye edilmesi ve teşebbüsünün fiile çıkarılması yönünde kendisine her türlü kolaylığın sağlanması gerçeğidir.

İlerleyen senelerde Samizâde Süreyya Bey'de Rus edebiyatına karşı büyük bir merak uyanmıştır. 1929 senesinde Moskova'ya yaptığı seyahat sonucunda Puşkin'den Çehof'a kadar bütün dâhi Rus sanatkârlarına karşı sıcak bir ilgi duymuştur. Engin bir denize benzettiği Dostoyevski'nin eserlerini okumak ona göre başlı başına bir mektep bitirmekle eşdeğerdedir.

Rus romanlarını okuduktan sonra sanat hakkındaki kanaatlerinin tamamen değiştiğini ifade eden Samizâde Süreyya Bey, Rus romancılarının insanı derin derin düşündürmekte ne mahir insanlar olduklarını ileri sürmüştür. Bu noktada onda, Rus romanlarının Türkçe'ye kazandırılması hevesi uyanmıştır. Nitekim yukarıda adları sayılan tercüme eserler böyle bir anlayışın ürünü olmuştur.

Hacim olarak küçük, ama muhteva olarak oldukça geniş ve detaylı bir perspektiften ele alınan elinizdeki bu eserin Türk-Japon dostluğuna da ufak bir katkısı olmasını dileyerek sözü yine Samizâde Süreyya'ya bırakalım:

“Biz ciddî eserlere ve ciddî muharrirlere muhtacız. Bu ülkede artık feyz ve nur saçan bir güneş doğmalıdır. Bunlar, tekrar ede-

yim; ciddî eserler, ciddî muharrirlerle temin edilebilir. Japonya'yı yükselten, Prusya'yı Napolyon'un zulmünden kurtaran hiç şüphesiz bu devletlerin çaplı mütefekkirleri ve bunların eserleri olmuştur.”

Faydalı olması temennisiyle...

Ali Ergun ÇINAR
Zuhuratbaba 2001

جلال نوری بکک تحت نظارتندہ
افکار جدیدہ کتب خانہ سی

رای نیلیون
بیولک الوینیا

بالدات مشاہدہ اوزرینہ قامہ آلمشدر

اثر

سامی زاده ثریا

قسطنطینہ

ناشری

جمعیۃ کتب خانہ سی

ایول ۱۹۱۷

مطبعۃ اورخانہ

CELÂL NURİ BEYEFENDİ'YE

Efendimiz,

Teşvîk ve delâletiniz üzerine neşr ettiğim şu kitabı nâm-ı âlîlerine ithâf ile cidden müftehirim. Şûrezâr-ı ma'rîfetde bu gibi -nâçîz olsa da- birkaç hakikat meydâna koyan, birkaç fikir ifâde eden te'lîfât her halde âtî-i millet için iyi netîceler verir mütâla'asındayım. Meşhûrdur: İngilizler "Think well and write well" ya'nî "İyi düşün ve iyi yaz" derler. Bunu: "Ciddî düşün ve ciddî yaz" sûretinde ifâde edersek âlem-i matbû'âtımızın hâl-i perîşânîsi dûr-endîş nazarlarda tamâmıyla tecellî eder.

Evet, bizde ciddî düşünülmüş ve ciddî yazılmış eserlerde büyük bir fıkdan var. Dîde-i intibâhımızı bürüyen gâze-i kesîf-i gaflet artık yırtılmalı ve perîşân olmalıdır ki biz de diğer medenî milletler gibi bu rezmgâh-ı fânîde kendimiz için de bir hisse-i sa'âdet ve bir hisse-i şân u şeref ayıralım. Nat Pinkerton'lar³, Nick Carter'lar⁴

³ Nat Pinkerton romanları, Türkçe'ye en çok çevrilen polis romanlarından-
dır. Bunlar adlarını, İskoçya asıllı Amerikalı bir dedektif olan Allan Pin-
kerton'dan (1819-1884) almıştır. Türkçe'ye çevirileri *Sabah* ve *Tercü-
mân-ı Hakikat* gazetelerinin girişimleriyle 1908'den itibaren yapılmıştır
(Erol Üyepazarcı, "Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes" Latin Harflerinin
Kabulüne Kadar Yayınlanmış Telif ve Tercüme Polis Romanları/Cinâî
Romanlar Üzerine Bir Deneme, *Müteferrika*, sayı 10, İstanbul 1996, s.
50-52).

⁴ XIX. yüzyılın son senelerinde Amerika'da ortaya çıkmış polisiye roman-
larıdır. Türkiye'deki ilk Nick Carter çevirileri 1909 yılında yapılmıştır.
Bu çerçevede ilk çeviri: Nicola Carter, *Amerikalı Bir Polis Haftyesinin
Mahâreti*, Dersaâdet 1325-1328'dir (Üyepazarcı, a. g. m., sayı 10, s. 46.).

veyâhûd pembe ve mâ'î rü'yâlar, hiçbir zaman bu ulvî gâyeyi bize te'mîn edemez. Biz ciddî eserlere ve ciddî muharrirlere muhtâcız. Bu memleketde artık feyzbâr, nûr-efşân bir güneş doğmalıdır. Bunlar, tekrar edeyim:

Ciddî eserler, ciddî muharrirlerle kâbil-i te'mîndir. Japonya'yı yükselten, Prusya'yı Napolyon'un bâr-ı mezâlim ve i'tisâfından kurtaran hiç şübhesiz milel-i mezkûrenin e'âzım-ı mütefekkirîni ve bunların âsâr-ı müfîdesi olınuşdur.

Ciddî âsâr neşri husûsunda zât-ı âlîleri bizlere peyrev oldunuz. *İttihâd-ı İslâm*'ınız, *Târîh-i İstikbâl*'iniz, *Târîh-i Tedenniyât-ı Os-mâniyye*'niz ve sâir âsâr-ı cedîde ve ciddiyyenizle sâha-i mat-bû'âtda yeni bir çığır açmış ve efkâr-ı umûmiyyede bir eser-i intibâh uyandırmış bulunuyorsunuz... Bazı bî-magzlar belki sa'y-i meşkûrunuzu inkâr ederler. Fakat, emîn olunuz Celâl Beyefendi ki ensâl-i âtiye, esmâr-ı mesâ'înizi takdîr ve nâmınızı her zaman hürmetle yâd u tekrar eyleyecektir.

Kanlıca, 13 Ağustos 1917

Samizâde Süreyyâ

MUKADDİME

Bu küçük eser oldukça uzun süren bir tedkîk ve tettebbu'un zâde-i ilhâmıdır. Japonya hakkında pek çok notlarım var. Bunların hepsini cem' u telfîk ve tevsî'an bir kitab şeklinde neşr etmek en büyük emelim idi. Ne çâre ki şimdilik buna ne imkân ne de zaman müsâ'id değildir. Ma'amâfih Japonya'ya dâir arada sırada böyle küçük eserler neşrinden de ferâğat edecek değilim. Zîrâ "memleket-i ezhâr"a* 1914 senesinde vakı' olan seyâhatim bende pek derin tahassüsât bırakmıştır. Japonlar, i'tirâf ederim, takdîr ve tedkîke lâıyk bir millettir. Bu husûsa dâir Avrupa ve Amerika müellifleri pek çok eserler yazdıkları halde bizim kütübhâne-i irfânımız ne kadar tehî ve ne kadar yetîmdir. Gerçi kitabcı camekânlarında hiçbir kıymet ve ehemmiyeti hâiz olmayan üç-beş kitab, asl u esâsdan ârî birkaç seyâhatnâme göze çarpmakda ise de bunları mütâla'adan hâsıl olacak netîce, fâide yerine mazarrat, hakîkat yerine kizb u butlândır. Japonlar'ı okuyalım ve ölüme mahkûm bir millet nasıl kurtulurmuş, nasıl yükselirmiş öğrenelim. Bu kitab, seyâhatin ilk semeresidir. Devr-i âlem seyâhatine dâir de

* Şâ'ir-i celîlü's-şânımız Abdülhak Hâmid, Hindistan'a kuşlarının kesret ve tenevvü'ünü telmîhen "memleket-i tuyûr" diyor. Japonya, çiçekleriyle ve bilhassa latîf krizantemleriyle ma'rûf ve meşhûrdur. Binâenaleyh "mem-leket-i ezhâr" terkîbini hoş ve muvâfık bulduk.

ayrıca birkaç eser yazmak emelindeyim. Bilhassa bu hengâme-i zulm ve zulmetde harb bütün şiddet ve dehşetiyle devâm ederken Amerika tarîkıyle ve hattâ İngiltere'ye uğrayarak vâkı' olan avdetim pek merâk-âverdir. Cidden hoş bir menkabe, bir menkabe-i garâbetdir. Onları da ayrıca kaleme almak emelindeyim.

Kanlıca, 13 Ağustos 1917

Samizâde Süreyyâ

JAPONYA HAKKINDA MA'LÛMÂT-I UMÛMÎYYE

Japonlar memleketlerini Day Nippon (Büyük Japonya) tesmiye ederler. Çünkü onun azamet-i ma'neviyyesine bir îmân-ı tam ile mu'tekiddirler. Fakat memleketin mesâha-i sathiiyesi nazar-ı dikkate alacak olursa büyük Japonya'nın ne kadar cüz'î arâzîye mâlik olduğu tebeyyün eder. Resmî istatistiklere nazaran Japonya'nın mesâha-i sathiiyesi 161.000 mil-i murabba'dır, ya'nî 382.415 kilometre murabba'ı.

Çin'in şarkına tesâdüf ettiği için Japonya, Nippon veyâhûd Nihon tesmiye edilmiştir ki "Menba'-ı şems" ma'nâsını ifâde eder. İngilizler de "The sunrise kingdom" veyâhûd "The land of the rising sun" şems-i tâlî' memleketi derler.

Japonya başlıca dört büyük adadan teşekkül eder. Bunlar da:

1-Hondo

2-Chikoku

3-Kyuchiu

4-Yezo nâm-ı diğer Hokkaido adalarındır.

Bu dört büyük cezîreden mâ'adâ Formosa ve Pescadores adaları ile dört bin kadar da küçük cezâ'ır vardır ki bunlar miyânında Ryukyu ve Kurile grupları pek mühimdir.

İmparatorluğun müntehâ-yı şimâlîsi ile müntehâ-yı cenûbîsi muhtelif iklimler arz eder. Meselâ, müntehâ-yı şimâlîde bulunan Kuril adaları ekâlîm-i muncemideden ma'dûddur. Buralarda hayvânât yaşayamadığı gibi nebâtâtdan da eser görülmez. Müntehâ-yı

cenûbîde bulunan o güzel Formosa cezîresi ise nısfından ziyâdesi ekâlîm-i hârrede bulunduğu cihetle kıymetdâr mahsûlât vermekdedir.

Japonya dokuz dâireye münkasımdır:

- 1-Gokinay
- 2-Tokaido
- 3-Tosando
- 4-Hokurikudo
- 5-Sanindo
- 6-Sanyodo
- 7-Nankaido
- 8-Saikaido
- 9-Hokkaido

Japonya'yı terkîb eden cezâ'irin en cesîmi Hondo adasıdır. Bu da vasatî, şîmâlî ve cenûbî olmak üzere üç kısma ayrılmıştır.

Taksîmât-ı Mülkiyye

Japonya, üç belediye (Fu) mıntikasına münkasım ve on vilâyet (Kuni)'den müteşekkildir. Bu on vilâyet kırk üç mutasarrıflığı (Ken) ihtivâ etmekde olup Hokkaido ile Formosa adaları müstemleke şeklinde idâre olunmaktadır. Bunlardan mâ'adâ elliden fazla yine aynı belediyeler ve vilâyetler dâhilinde mümtâz şehir (Chi)'ler vardır.

Japonya'nın Nüfûsu

Japonya'nın arâzîsi dar olmakla berâber nüfûs pek kesîrdir. İmparatorluğun dâhilinde cesîm, cesîm olduğu kadar da kuvve-i fâtıranın her türlü lütfuna mazhar olmuş yüksek dağlar, büyük ve şâyân-ı temâşâ ma'bedler, azîm şehirler vardır. Japonya'nın me-sâha-i sathıyyesi cemâhir-i müttefikanın ancak yirmide biri kadar olduğu halde nüfûs i'tibârıyla Amerika'nın nısfı kadardır. Memleketin en izbe, en tenhâ cihetlerinde bile köyler âdetâ müteselsil ve

yek-diğerine mülâsık gibidir. Japonya'da bir kilometre mesâfe kat'edip de insana tesâdüf etmemek imkânsızdır. Büyük şehirlerde ise halk pek kesîf bir halde yaşarlar. Resmî istatistiklere nazaran 1903 senesinde Japonya'nın nüfusu 49.387.403 iken 1905 senesinde bu mikdâr elli milyona bâliğ olmuştur.

Bu heşâba göre Japonya senevî 306.298 adam kazanıyor demekdir ki, ehemmiyyetle telakkîye şâyândır. 1913 senesinde neşr edilen istatistiklere nazaran Japonya'nın nüfusu müstemlekâtıyla berâber 74.818.936 idi. Japonya'da mukîm tebe'a-i ecnebiyye 1902 senesinde 14.000 kişiye bâliğ oluyordu ki, bunun nısfından ziyâdesini Çinliler ve rub'unu da İngilizler'le Amerikalılar teşkîl eder. 1913 senesinde ise bu aded yirmi bine kadar çıkmıştır. 1910 senesinde memleketlerinin hâricinde yaşayan Japonlar'ın adedi 123.791'dir. Bunun 90.146'sı cemâhir-i müttefikada (başlıca Havai adalarında), 15.829'u Kore'de ve 8.215'i İngiliz müstemlekelerinde bulunuyordu.

Teşekkülât-ı Arziyye; Dağlar, Nehirler, Göller

Japonya, umûmiyyet üzere dağlıktır. Bu memleketde kâbil-i zirâ'at-i arâzî pirinç ve sâire zer'i için dağ eteklerinde yapılan sun'î sedler de dâhil olduğu halde mesâha-i umûmiyyenin yüzde ancak on ikisini teşkîl etmektedir. En büyük adanın bir başından diğer başına kadar oldukça mürtefi' bir cebel silsilesi imtidâd eder. Bu silsilenin en yüksek zirvesi Fuci dağı olup sath-ı deryâdan 12.365 kadem irtifâ'ındadır. Fuji Yama'nın* zirvesi senede on ay karla mestûrdur. Bundan başka silsile-i mezkûrede 8.000 kadem irtifâ'mı geçen daha birçok dağlar vardır ki başlıcalarını ta'dâd edelim: Mitake, Akachi, Chirane, Komagatake, Aço, Açama, Bantay... Bunların ekserîsi yanardağdır. Japonya'da indifâ'ât-ı bürkâniyye seyrek değil bilakis pek sık vukû'a geldiği gibi sismoğrafın

* Yama, Japonca dağ demektir.

ihtizâzât-ı arzıyye kayd etmediği gün de pek nâdirdir. Bununla berâber harekâtın ekserisi hissedilemeyecek kadar hafif geçer.

Japonya, kaplıca cihetiyle oldukça zengindir. Kükürt ve sâir mevâdd-ı kimyeviyye ihtivâ eden kaplıcalar cihân-şümûl bir şöhret ihrâz etmiştir.

Bilhassa İkao, Kuçatsu, Atami, Hakone, Arima ve Onsen kaplıcaları şâyân-ı tezkârdır.

Biraz evvel de söylemiş olduğumuz gibi, Japonya dağlık arâziden teşekkül etmiştir. Böyle olmakla berâber yazın büyük şehirlerde sıcaklar tahammül-fersâ bir dereceyi bulur. Ahâlî bu cehen-nemî sıcaklardan tahaffuz için sayfiyyelere giderler. Japonya'da sayfiyyeler hakikaten görülecek ve yaşanılacak yerlerdir. O menâzır-ı tabî'yyenin güzelliği; suların, menba'ların kesret ve letâfeti ta'rîf ve tasvîre sığar şeyler değildir. Tabî'at, bütün havâırkımı şems-i tâlî' memleketine hasr etmiştir denilse mübâlağaya haml olunmamalıdır. Meselâ, Nikko nâmındaki sayfiyye, emîn olalım ki İsviçre bunun yanında pek derbeder, pek sönük kalır. Lisân-ı şâ'irin bile anlatmak ve tasvîr etmek için güçlük çekeceği bedîhî olan Nikko sayfiyyesi, bu zâde-i şîrîn-tabî'at İngilizler'i ve Amerikalılar'ı "Don't say Kekko* without seeing Nikko" dedirtmeğe kadar varmıştır. "Nikko'yu görmeden hiçbir şeye güzel deme" ma'nâsına gelen bu darb-ı mesel bilhassa Amerikalılar'ın vird-i zebânıdır. Nikko'dan mâ'adâ Karuizawa, Miyanochita, Arima ve Chuzenji sayfiyyeleri meşhûrdur. Buralarda Avrupakârî oteller, lokantalar mebzûl olduğu gibi bir ecnebîyi ez-her cihet memnûn edecek, eğlendirecek mahaller de vardır. Esâsen Japon sayfiyyelerinin dâimî müşterîleri yine ecnebîlerdir.

Japonya'da büyük, vâsî' göllere tesâdüf edilemez; en büyüğü Biwa gölüdür ki elli mil tûle ve yirmi mil arza mâlikdir. Letâfet i'tibârıyla Hakone buhayresi meşhûrdur. Bilhassa mehtablı gecelerde -Japonlarca mukaddes addolunan- Fuci dağının in'ikâsâtı

* Kekko, Japonca güzel demektir.

hakikaten görülecek manzaralardandır. Nikko dağlarında kâ'in Chuzenji gölü, Avrupa seyyâhlarından pek çok medh u senâlara nâil olmuş ve letâfetinde rakıbsız "unrivalled for beauty" cümlesiyle ta'rîf ve tasvîr edilmiştir. Hattâ bir İngiliz muharriri bu göl için: "The most beautiful and magnificent lake I have ever seen: Şimdiye kadar gördüğüm buhayreler içinde en latîf ve en güzeldir" diyor.

Japonya'da nehirler pek çoktur. Bunlar, kesretle yağın yağmurlar hasebiyle tuğyân ederek her sene birçok hayat ifnâ ettikleri gibi önlerine gelen eşyâyı sürükleyip götürürler ve tarlaları da tahrîb ederler. En mühim nehirler vasatda Tone, Chinato, Kiso, Kitakami, Tenryu ve Hokkaido adasında Ichikari nehirleridir. Sonuncu, Japonya'nın en büyük nehri olup dört yüz mil tûlündedir. Uzunlukda ikinci olarak Binato gelir ki bunun iki yüz elli mil tûlü vardır. Ta'dâd ettiklerimden mâ'adâ iki yüz mil tûle mâlik olan nehirler yoktur. Tenryu-Gawa* çarpıntılıyla meşhûrdur. Bunlardan bazıları küçük vapurların seyr ü seferine müsâ'iddir.

Japonya sâhili uzun ve i'vicâclı olup müte'addid sun'î ve tabîî koy ve limanlara mâlikdir. Evvelce altı büyük ticâret limanı vardı. Bunlar da Nagasaki, Yokohama, Hakodate, Osaka, Kobe, Niigata şehirleridir. Ticâretin tevessü'ü ile Japonya'da limanlar da tekessür etmiş ve az bir müddet zarfında yirmi altı büyük ticâret limanı te'essüs eylemiştir. Eskilerden Niigata limanının bugün husûsî bir ehemmiyyet-i ticâriyyesi kalmadığı halde yenilerden Kutchinotsu, Mororan ve bilhassa Bakan ile Moji limanları serî' bir terakkîye mazhar olarak pek az bir müddet zarfında meşhûr limanlar idâdına dâhil olmuşlardır.

Japonya sâhili çok tehlikelidir. Medd ü cezirden husûle gelen dalgalar sâhilde pek ziyâde tahrîbât icrâ eder. Bu unsur-ı tahrîbe tuğyân-ı miyâhı, harekât-ı arziyyeyi, indifâ'ât-ı Bürkâniyyeyi, tayfûnları ve sık sık vukû'a gelen yangınları da ilâve edersek, Ja-

* Kawa veyâhûd Gawa, Japonca nehir ma'nâsına gelir.

ponya'da senevî ne kadar hayat zâyî' olduğunu bir dereceye kadar anlamış bulunuruz.

Emrâz-ı Sâriye ve Müstevliye

Japonya, sârî ve müstevlî hastalıklara ma'rûzdur. Meselâ dizanteri, çiçek, kolera, vebâ, grip hastalıklarının hudûd-ı tahrîbâtına pâyân yokdur. 1890 senesinde takrîben elli bin Japon koleraya tutulmuş ve bunun otuz bini vefât etmiştir. Halbuki ecânib nisbeten bu âfetden masûn kalmışlardır. Ma'amâfih milletin terakkîsi karantina usûllerinin şiddetle ve bir intizâm dâhilinde tatbîkı, vesâ'it-i tahaffuziyyenin tekessürü, ilel-i sâriye ve müstevliyenin haylîden haylîye önünü almıştır. Bakteriyologlar miyânında âlem-şümûl bir şöhrete mâlik olan Doktor Kitasato gibi büyük fen adamları tehlikenin izâlesi için çok çalışmışlar ve doğrusunu söylemek îcâb ederse muvaffak da olmuşlardır.

Bâlâda saydığımız bir çok avâriz-ı tabî'îyye ve mehâzır-ı adîdeye rağmen Japonya cidden yaşanacak bir memleketdir. Hârîka-i hilkat gibi müşâhidini istiğrâka sevk eden menâzır-ı tabî'îyye, nasıl söyleyeyim bilmem ki insanı vâle vü hayrân ediyor. Bir Amerikalının dediği gibi, tabî'atı bütün çıplaklık ve letâfetiyle, bütün uryânî-i endâmıyla seyr ü temâşâ etmek isteyen bedî'a-perestler krizantem memleketine gelmelidirler.

Hakîkati söylemek lâzım gelirse, i'tirâf etmeliyim ki Japonya'da gördüğüm manzaralar bî-mesîldir. Ale'l-husus Japonlar'ın Seto-utchi ve İngilizler'in Indland Sea dedikleri iç deniz ne kadar semâvî güzellikler arz eder.

İklîm biraz sert ve yeni gelenler için haşîn olmakla berâber umûmiyyet üzere muhill-i sıhhat değildir. Soğuk ve sıcak, meselâ Bikago'da olduğu gibi şedîd olmayıp yalnız havadaki rutûbetin

fazlalığı dolayısıyla daha tahammül-şikendir. Yağmursuz hiçbir ay geçmez; bilhassa Temmuz'dan Eylül'e kadar bârân pek şedîd olur. Eylül aynı zamanda tayfun mevsimidir.

Şimâli istisnâ edersek Japonya'da kar seyrek ve hafîfdir. İlkba-hâr bu memleketde mevâsimin en fenâsı olduğu gibi sonbahar cid-den güzel ve şâ'irânedir. Memleketin şimâlden cenûba imtidâdı, hava ve su cereyânlarının te'sîrâtı muhtelif iklîmlerin husûlünü intâc eylemekdedir. Meselâ, Kuro chio "siyah cereyân"ın te'sîrine ma'rûz bulunan şark sâhili, Sibiryâ rûzgârlarının ve şimal cereyânlarının taht-ı te'sîrinde olan garb sâhilinden pek çok sıcaktır. Rutûbetin fazlalığı ise kesretle yağın yağmurlardan ve memleketin ada olmasından ileri gelir. Bazı kimselerin iddi'âsına nazaran Japonya'da havâ-yı nesîmîde ozon diğer memâlike nis-beten azdır. Avrupa'da havâ-yı nesîmîde bulunanın ancak bir sülü-sü kadardır. Bunun için ecânib zihnî ve bedenî meşgalelerinde, memleketlerinde muvaffak oldukları kadar burada muktedir olamıyorlar. Ma'amâfih ecnebî çocukları Japonya'da pek güzel neşv ü nemâ buluyorlar.

Hayvânât-ı Berriyye ve Bahriyye

Japonya'da hayvânât-ı vahşiyye pek o kadar mütenevvi' değildir. Halbuki balık ve sâir hayvânât-ı bahriyye ticâreti oldukça mühim bir istikbâl te'mîn etmiştir. Tatlı su balıkları dahi kesretle bulunur ve yalnız bu ticâret-i bahriyye Japonya'da milyonlarca halkın ma'îşetini te'mîn etmektedir.

Kuşlara gelince; ecnâs-ı mütenevvi'aya, hem de kesretle tesâdüf olunur. Uguisu tesmiye etdikleri bir nev' bülbül vardır ki neşve-bahş ve âhengdâr terennümüyle dinleyenleri cidden gayş eder. Japonya'da geyik, ceylan, tilki, tavşan, maymun, porsuk, domuz gibi hayvânâta tesâdüf olunabilir. Fakat kedi, köpek, at, öküz, tavuk, fâre, gelincik kesîr mikdarda bulunur. Koyun ve keçi ise nâdirdir. Yılan ve kertenkele pek çoktur. Bununla berâber muzır ve

tehlikeli hayvânât -tilki ve porsuk müstesnâ olmak şartıyla- nisbeten azdır.

BİRAZ ESKİ JAPONYA TÂRÎHİ

Japon târîhini ilk evvel tedkîk ve tasnîf edenler pek çok müşkilâta tesâdüf eylemişlerdir. Çünkü zamân-ı kadîmde Japonlar hurûf ve kelimâta mâlik değildiler. Binâenaleyh vekâyi‘ ve hâdisât-ı târîhiyye babadan evlâda hikâyeye sûretiyle nakl edilirdi. Üçüncü Asr-ı Mîlâdî’nin evâhırında Çinliler Japonlar’a yazıyı öğretdikleri zaman o ana kadar güzerân olan vekâyi‘-i târîhiyye mazbût ve mevsûk değildi. Hattâ Beşinci asrın ibtidâlarına kadar bu hal böylece devâm etdi. Bundan sonra yazılan âsâr-ı târîhiyye ise zuhûr eden büyük yangınlarda tu‘me-i lehîb olup gitdi. Binâenaleyh ma‘lûmât-ı târîhiyye için yalnız iki menba‘ kalıyordu ki bunlar da:

- 1-Kojiki ya’nî vekâyi‘-i güzeste sicillâtı ile
- 2-Nihongi ya’nî Japon takvîm-i vekâyi‘idir.

Birinci, 711 sene-i Mîlâdiyyesinde eski Japon üslûbuyla ve ikinci de 720 senesinde Japon’dan ziyâde Çin üslûbu ve Çin tarz-ı tefekkürüyle tahrîr edilmiştir. Bu iki menba‘, her ne kadar bazı vekâyi‘in hikâyeye ve muhâkemesinde yekdiğerinden farklı ve birbirini nâkız ise de bugün Japon târîhinin başlıca me’hazları olmak hasebiyle pek mühim addedilmektedir. Bâlâdaki esbâba binâen bu iki me’haz da kable’l-Mîlâd cereyân eden vekâyi‘e dâir mukayyed bulunan vesâik-ı târîhiyye ekseriyyet i‘tibariyle hurâfe-âlûddur. Hattâ Dördüncü asra kadarki vekâyi‘in bir kısmını da böyle telakkî etmekde ma‘zûruz. Binâenaleyh bu me’hazlarda bile hatâyı savâbdan tefrîk etmek güçdür, âdetâ bir emr-i asîrdir. Fakat elde başka menba‘lar, başka me’hazlar mevcûd bulunmamasına binâen hurâfe de olsa bunları okumağa ve -ister isek- hakikat olarak kabûle mecbûruz.

Japon târîhi ve Japon an‘ane-i esâtîriyyesi (mytology) âtûdeki sûretde hülâsa ve tasnîf edilebilir:

I-Menâbi'-i Asliyye

1-Menkûlât-ı şifâhiyye

2-Kojiki (Vekâyi'-i güzêstesicillâtı, 711 b. m.*)

3-Nihongi (Japon takvîm-i vekâyi'i, 720 b. m.)

II-Târîh

A-Eski Japonya

1-Ma'bûdlar Devri: Târîh-i tekvîn, İzanagi ve İzanami ya'nî güneş ma'bûdesi ile birâderi Ninigi, âteş prensi Jimmu.

2-Ezmine-i Kable't-Târîhiyye (660 k. m.-400 b. m.): Jimmu Tenno, Sujin (medeniyyetçi), İmparatoriçe Jingu, Kore'nin fethi, Takenaoçi, Japonlar'ın harb ilâhı, mahallî medeniyyetin inkişâfı, Çin edebiyyâtının intişârı.

3-Hükümdârlar Devri (400 ?-888 b. m.): Lisân ve edebiyyâtın, ulûm ve fûnûnun, eşkâl-i hükûmetin, âdât ve an'anât-ı kadîmenin, i'tikâd ve dînin te'sîrât-ı hâriciyye ile tebeddül ve terakkîsi, Budizm'in intişârı, Nara vak'a-i târîhiyyesi, pâ-yi tahtın Kyoto'ya nakli, Sugawara ve Fujiwara âilelerinin niyâbet-i saltanatı elde edişleri (888 b. m.).

4-Devr-i Fetret (888-1603 b. m.): Fujiwara'nın devr-i tahakküm ve tegallübü, Taira Emâreti (1156-1185), "Kırmızı ve Beyaz Bayraklar" Muhârebesi, Minamoto Emâreti (1185-1199), ilk şogun (derebeyi), Hoji devr-i mezâlimi (1133-1199), Tatar sefâin-i harbiyyesinin zuhûru, Achikaga Emâreti (1133-1573), Krizantemler Muhârebesi, Sanâyi'-i neffise ve Usûl-i mimârî, Portekizler, Hıristiyanlığın intişârı, Hideyochi: "Japonlar'ın Napolyon'u" (1585-1598), Hıristiyanlığa karşı buğz u adâvet, Kore'nin fethi teşebbüsü, Sekigahara Muhârebesi (1600 b. m.).

5-Togugawa Derebeyliği (1603-1868 b. m.): Derebeyi İyeyasu (1603), derebeyliğin devre-i haşmet ve azameti, Hollandalılar'ın

* k. m., kable'l-Mîlâd ve b. m., ba'de'l-Mîlâd demektir.

Japonya'yı ilk def'a ziyâretleri, İngilizler, Hıristiyanlığın izâlesi, tecerrüd ve inzivâ devri (1638-1853).

B-Yeni Japonya

5-Mâ-ba'd: Amerikalı Perry'nin Japon seferi, hükûmât-ı ecnebiyye ile mu'âhedeler te'âtîsi, iğtişâsât-ı dâhiliyye, Richardson vak'ası, Chimonoseki vak'ası, şogunun (derebeyi) isti'fâsı, derebeyliğin usûl-i idâresinin lağvı, dâhilî ihtilâl, imparatorluğun yeniden te'essüsü, pâ-yi taht ittihâz olunan Yedo şehrinin (Tokyo) tesmiyesi, Meiji devri.

6-Yeni İmparatorluk (1868 b. m.): Hâricle ihtilât, beyânnâme-i imparatorînin ısdârı; posta teşkilâtının, tersânelerin, meskûkât darbının kabûl ve ta'mîmi; hey'et-i ictimâ'îyyeden hârice çıkarılan kabîleler hakkında afv-ı umûmî i'lânı.

İlk def'a olarak demiryolu inşâsı ve gazete neşri, imparatorluk dârü'l-fünûnunun te'sîsi, Yokumaha misyoner kongresi, takvîm-i garbînin kabûlü, Hıristiyanlık aleyhinde ittihâz edilen tedâbîrin lağvı, Saga iğtişâsı, Formosa adasına birinci def'a kuvve-i seferiyye i'zâmı, vülâtın ictimâ'ı, ilk meclis-i meşveret, Kore mu'âhedesı, Satsuma iğtişâsı, altın ve gümüş meskûkâtın mevki'-i tedâvüle ihrâcı, Loo tchoo'nun Japonya'ya ilhâkı, yeni kavânîn, mecâlis-i belediyyenin te'sîsi, Japon bankası, Osaka misyoner kongresi, Nippon Yusen Kaicha vapur şirketinin teşekkülü, meclis-i kavânîn te'sîsi, Prens Haru'nun veli'ahdlığı, meşrûtiyyet idâresinin i'lânı, ilk meclis-i meb'ûsân, Gifu hareket-i arzı, Çin-Japon muhârebesi, Formosa adasının resmen ilhâkı, kömürün ta'rifesinin ıslâhı, hürriyet-i matbû'ât ve umûmî ictimâ'ların serbestîsi, Tokyo misyoner kongresi, İngiliz-Japon ittifâkı.

1-Ma'bûdlar Devri

2-Ezmine-i Kable't-Târîhiyye (660 k. m. - 400 ? b. m.)

Japon an'ane-i esâtîriyyesine dâir en güzel, en müfid eseri yazan Doktor Murray, Müverrih-i şehîr Arnold'un *Roma Târîhi*'nde ta'kîb ettiği usûle tevfi'k hareketle edvâr-ı esâtîriyyeyi ma'kûl bir sûretde telakkî ve tasvîr ediyor. Doktor, kitabının bir yerinde: "Ezmine-i kable't-târîhiyyede cereyân eden hâdisât -dikkatle tedkîk edilmek şartıyla- Japonlar'ın eski hayatlarına, âdât ve ahlâklarına dâir müfid ve müfid olduğu kadar da şâyân-ı dikkat dersler teşkîl edebilir" diyor. İyi düşünecek olursak bu hakîkati teslîm etmemiz lâzım gelir. Çünkü hurâfe diye telakkî ettiğimiz esâtîr, aynı zamanda bir çok hakîkatler, bir çok esaslar ihtivâ eder. Meselâ, târîhin kayd edemediği o eski zamanlarda hükûmetin tarzı, halkın sûret-i ma'îşet ve telebbüsü, nerede ne sûretle yaşadıkları, neye i'tikâd etdikleri, nasıl gezdikleri, nasıl eğlendikleri hakkında bu efsânelerden bir çok ma'lûmât edinilebilir. Biz, yalnız Doktor Murray'ın eserine değil, bir çok İngiliz ve Amerikan muharrirlerinin bu hususdaki te'lîfâtına da mürâca'at ederek şu hülâsayı vücûda getirdik. Şimdi sadede gelelim. Japon an'ane-i esâtîriyyesine nazaran arz ve semâ kendiliğinden teşekkül ederek bir rûh (kami) halk etmişlerdir ki bu rûh dünyâda milyonlarca sene hükümrân olan yedi rûhânî neslin pederidir. Bu ensâl-i rûhâniyye İzanagi ve İzanami tesmiye olunan biri kadın, diğeri erkek iki kardeş ma'bûdda hitâm buluyor. Bu iki kardeş Japonya'yı halk ederek cenûba düşen Kyuchiu adasını makarr ittihâz eylediler. Bu efsâneden Japonya'nın kısm-ı cenûbîsine Malezler'in veyâhûd Koreliler'in hicret etdikleri anlaşılmaktadır. Zâten bir çok muharrir ve müdekkikler bugünkü Japonlar'a Malay ırkıyla Koreliler'in imtizâcından husûle gelmiş bir millet nazarıyla bakarlar. Her ne ise, Japonya'yı mâlikâne ittihâz eden bu ma'bûd ile ma'bûdeden dünyâya iki kız geldi ki bunlardan biri Ten-cho-dai-jin ya'nî rûh-ı şems ve diğeri Tsuki-no-kami ya'nî rûh-ı kamer tesmiye edildi. Japon târîh-i esâtîrinde bu iki kardeş hakkında fazla ma'lûmâta destres olunamıyor. Yalnız hükümdâr âilesini teşkîl etdikleri mer-

vîdir. Târîhde bundan sonra güzerân olan hâdisât hakkında da bir kayd yok. Fakat tevâtüre (tradition) bakılırsa ma'bûdlar neslinin uzun bir zaman geçdikden sonra cismâniyyete istihâle ettiği ve Japonya'da halkın tekessür eylediği anlaşıyor. Hattâ o asırda türemeye başlayan nesl-i beşerin kıllı ve gayr-ı mütemeddin olduğu hakkında sarâhat var. Bununla berâber, menşe-i hakîkî hâlâ mechûldür. Bütün bu efsânelerin menba' ve masdarı Budizm'dir. Agleb-i ihtimâle göre ezmine-i kable't-târîhiyyede mezheplerinin intişâr ve revâcını te'mîn için Japonya'da pek büyük bir nüfûz elde eden Hindliler'dir ki bu efsâneleri icâd ve ihtirâ etdiler. Bugün şu zannı te'yîd ve tevsîk eden pek çok emârelere tesâdüf olunuyor.

Ma'bûdlar sülâlesi birçok zaman devâm ederek nihâyet Cimmu Tenno isminde ilk insan hükümdârda hitâm bulur. Cimmu'nun hakîkî bir şahsiyyet-i târîhiyyesi olup olmadığı pek kesdirilemezse de onu külliyyen inkâr etmek de doğru bir şey olamaz. Çünkü Japon târîhinde buna bir ehemmiyyet-i mahsûsa atf ediliyor. Hattâ bu hükümdârın şerefine Japonya'da senede el-yevm iki def'a bayram ederler (11 Şubat-3 Nisan).

Cimmu'yu ilk pâdişâh olarak kabûl edersek nâsir-i medeniyyet Sujin'i Japonlar'ın Dara'sı telakkîye hakkımız vardır. Prens Yamato Dake ise kahramanlığı ile bu zamanlarda pek çok iştihâr etmiş hârikulâde bir şahsiyyet idi. Prensın menâkıb-ı kahramânânesi bugüne kadar gerek şi'irlerde ve gerek şarkılarda (folklore) bir lisân-ı hayretle yâd ü tekrar edilmektedir. İmparatoriçe Jingo'ya gelince, resmen kabûl edilen hükümdârlar listesinde bu isme tesâdüf edilemiyorsa da hikmet-i idâredeki vukûf ve melekesi ve bilhassa Kore'yi kemâl-i muvaffakiyyetle istilâsı (200 b. m.) bekâyı nâmını te'mîn ederek ona ebedî bir şöhret kazandırmışdır. Hattâ oğlu Ojin ma'bûd mertebesini ihrâz ederek el-hâletü hâzihî harb ilâhı olarak ta'abbüd edilmektedir.

Ezmine-i kable't-târîhiyyenin mühim şahsiyyetlerinden biri de Takeno-utchi'dir. Bu meşhûr recül-i hükûmet beş hükümdâra ve bir imparatoriçeye re'îs-i nuzzâr sıfatıyla hizmet eylemiştir. İşte bu

zamanlarda idi ki Japonya'ya Kore tarîkiyle Çin edebiyâtı ve Çin yazısı idhâl edildi.

3-Hükümdârlar Devri (400 ? - 888 b. m.)

Japonlar bugünkü terakkîlerini -hiç şübhe yok ki- fâidesi melhûz olan her şeyi taklîd ve kabûl etmek hasletine medyûndurlar. Japon binâ-yı medeniyyetinin te'sisinde bu haslet-i ber-güzîdenin inkâr kabûl etmez fevâidi görülmüşdür. Meselâ Japonlar ilk hatve-i medeniyyeti Çinliler sâyesinde atmışlar ve bunlardan yazıyı, edebiyâtı, terbiyeyi, sanâyi'-i nefiseyi, felsefe-i zihniyye ve ah-lâkıyyeyi (Konfüçyanizm), dîni (Budizm), efkâr ve esâsât-ı ictimâ'ıyyeyi isti'âre etmişlerdir. Budizm Japonya'da Altıncı ve Yedinci asırlarda intişâra başlamış ve keyfiyyet-i intişârı ise bilhassa İmparatoriçe Suiko'nun başvekîli Botuko Tayişi tarafından te'mîn edilmiştir. Bu recûl-i hükûmet birinci def'a olarak Japon kavânîn-i esâsiyyesini cem' u telfik ve henüz Çinliler'den alınan hiyeroglifler ile bunları tahrîr ve tesbît etdiğinden dolayı da meşhûrdur.

Japonlar, an'anevî ve bâtlı i'tikâdlara binâen makarr-ı hükûmeti ikide birde değışdirirler idi. İşte bu i'tikâdın te'sîriyle Japonlar altmışdan fazla pâ-yi taht tebdîl etmişlerdir. Fakat Sekizinci asırda hükûmet Nara'ya nakl olunmuş ve nihâyet Kyoto 794 sene-i Mîlâdiyyesinde dâimî sûretde pâ-yi taht ittihâz edilmiştir.

Japonya evvelleri mutlâkıyyet ile idâre olunur ve hükümdârın nüfûzu bilâ-istisnâ herkes tarafından tasdik edilirdi. Fakat bilâhire Doktor Murray'nin Japonlar'ın kurûn-ı vüstâsı tesmiye etdiği 700 senesinden 1684 senesine kadâr geçen asırların ibtidâlarında hükümdârın nüfûzu zevâle yüz tuttu. Esâsen hükümdârlar ma'bûd nesline mensûb bulunmak dolayısıyla birçok tekellüfâta ve tahammül-şiken merâsime tâbi' bulunduklarından terk-i saltanatı bu âlâyişli hayâta tercîh etmeğe başlamışlardı. Taht u tâca olan bu adem-i rağbet ekseriyâ bir gencin veyâhûd bir sabînin makâm-ı hükümdârıyı ihrâzıyla neticelenirdi. Bu sûretle nüfûz-ı hakîkî hükümdârın elinden çıkıp ma'ıyyetinde bulunan rû'esâ-yı idâre

eline geçiyordu. Bittabi‘ şu hâl nüfûz-ı hükûmetin inkisâmını mü’eddî oluyor ve ba‘zen avâm âilelerine mensûb bulunan eşhâsın bile şöhrat ve nüfûzunu te’mîn eyliyordu. Nitekim bu sıralarda [888 b. m.] Fujiwara âilesinden biri nâib-i saltanat ta’yîn edildi.

4-Devr-i Fetret (888-1603 b. m.)

Gerçi Fujiwara’nın nâib-i saltanat i‘lânını müte‘âkıb uzun bir müddet iğtişâât-ı dâhiliyyeye mahal verilmemiş ise de bu meşhûr vak‘a-i târîhiyyeden sonra emperyalizm inkırâza yüz tutmuş ve bi’n-netîce agraız-ı şahsiyye ve menâfi‘-i husûsiyye mücâdelâtı baş göstermişti. 888’den bed’ ile dört yüz sene kadar uzun bir müddet en mühim devlet me’mûrlarını inhisâr altına alan Fujiwara âilesi nihâyet muhâlifleri tarafından mevkı‘-i iktidârdan iskât edilerek irsî niyâbet de kendilerinden nez‘ olundu. Bu âileye en ziyâde muhâlefet gösterenler miyânında bilhassa Taira çok iştihâr etmiş ve rakîbinin sükûtunu müte‘âkıb başlı başına bir emâret teşkiline muvaffak olmuşdu. Fakat Taira âilesi mevkı‘-i iktidârı yirmi dokuz sene kadar az bir müddet muhâfaza etdikten sonra “Kırmızı ve Beyaz Bayraklar” muhârebesinde müdhiş hezîmetlere dûçar olmuşlar ve en nihâyet meşhûr Dan-no-ura muhârebe-i bahriyyesinde mücidd ü ikbâllerinin zevâl-i elîmini pek acıklı bir sûrette temâşâ eylemişlerdir.

Taira’dan sonra Minamoto emâreti te’essüs etmiş ve kendisine hükümdâr tarafından en yüksek rütbe-i askeriyye olan “Sei-i-tai-chogun” unvânı tefvîz edilerek nüfûz ve tagallübü bir kat daha te’mîn olunmuşdur. Fakat Minamoto’nun vefâtıyla şogun -ya’nî derebeyi- olarak onu istihlâf edenlerin sinnen pek genc olmalarına binâen kendilerine Hojo âilesinden vasîler ta’yîn edilmiştir. Bunlar fırsattan ve ellerinde bulunan nüfûz ve iktidârdan alçakca istifâdeye kalkarak zulm ve istibdâdı pek ileri götürmüşler, o zamana kadar görülmedik i’tisâfât etmişlerdir. Bununla berâber, 1281’de

Kubilay Hân'ın Japonya'ya göndermiş olduğu Tatar kuvve-i seferiyyesinin âkıbet-i elîmesini ihzâr eden yine Hojo âilesi olmuştur. Yalnız şu muvaffakiyyetleri gayr-ı kâbil-i inkârdır.

1333 senesinde meşhûr vatanperverlerden Kusunoki ve Nitta, Achikaga'nın yardımıyla Hojo devr-i mezâlimine nihâyet vermişlerdir. Aşikaga âilesi 1573 senesine kadar mevki'-i iktidârı muhâfaza eylemiştir.

Ondördüncü asrın evâilinde Krizantem muhârebesi veyâhûd "Güller muhârebesi" nâmını taşıyan meşhûr ve hûnîn bir mücâdele vukû'a gelmişti. İmparator âilesinin iki rakîb fırkası beyrinde cereyân eden işbu melhamede şimâl hânedân-ı imparatorîsi cenûb hânedân-ı imparatorîsi tarafından mağlûb edildi. Harbin bu sûretle inkişâfı hükümdârlık nüfûzunun İmparator İkinci Komatsu'da takarrürünü intâc etdi.

Japonya'da mi'mârlık ve ressamlık Aşikaga âilesinin zamân-ı şevketinde pek ziyâde mazhar-ı rağbet olarak terakkî eylemiştir. Yine bu âilenin hükümrân olduğu zamanlarda (1642 senesinde) idi ki Portekizler ilk def'a olarak Japonya'ya geldiler. Bundan beş sene sonra da Portekiz misyonerlerinin mücâhedât-ı mütevâliyeleri sâyesinde Hıristiyanlık şâyân-ı dikkat bir sür'atle tevessü' ve intişâr etmeğe başladı.

Japon târîhinin bundan sonraki mazbûtâtı kâmilten dâhilî iğtişâşâta münhasırdır. Fakat bu mücâdelât ve mübârezât devresinde üç büyük adam nazar-ı dikkati celb eder. Bunlar Nobonaga, Hideyochi ve İyeyasu'dur. Her biri kendi devrinde en büyük menâsıbı elde etmiş, nüfûz ve iktidârını bilâ-istisnâ herkese tanıtmışdır. Nobonaga, Budizm'in şiddetle aleyhinde ve Hıristiyanlığın ise perestîşkârı idi. Halbuki Hideyochi ile İyeyasu bilakis Hıristiyanlığın intişâr ve tevessü'üne mâni' olmak isterlerdi. Hideyochi, sırf kendi iktidâr ve dirâyeti sâyesinde iştihâr etmiş, umûmun teveccühünü celb eylemiştir. Hattâ bugün gerek Japon ve

gerek Avrupa müverrihleri kendisine “Japonlar’ın Napolyon’u” nâmını vermişlerdir. Tayko lakabıyla iştihâr eden bu büyük asker, Kore’nin fethi teşebbüsünde kâmilan muvaffak olamadı ise de yine bir eser bırakabilmişti. İyeyasu bir çok muvaffakiyyetlerine 1600 senesinde Sekigahara muzafferiyetini ilâve etmekle Japonya’ya hâkim-i mutlak kesilmiştir.

5-Tokugava Derebeyliği (1603-1868 b. m.)

İyeyasu, bugün Tokyo tesmiye edilen Yedo şehrinde Tokugava derebeyliğini te’sîs ederek bütün haşmet ve azametiyle hükümrân olmağa başlamıştı. Kendisi akıl ve dirâyeti ile umûr-ı idârede ki kiyâset ü fetânetiyle temeyyüz etmiş bir recül-i hükûmet olduğundan etrâfında memleketin yetiştirdiği bi’l-umûm erbâb-ı zekâ ve ma’rifeti celb etmiş ve bu sûretle her şeyi muvaffakiyyetlerle tetevvüc etmeğe başlamış idi.

Tokugava âilesi memleketi sulh ü müsâlemet içinde 260 sene kadar idâre etmişlerdir. Tokugava Emâreti’ni te’sîs eden Birinci Şogun İyeyasu, Japon derebeyliğini teşkilât cihetinden de ikmâle muvaffak olmuşdu. Kendisini istihlâf edenler Hıristiyanlığın men’-i intişârına çalışmışlar ve ittihâz etdikleri tedâbîr-i şedîde ile bu emellerini te’mîn etmişlerdir.

Bundan sonra Japonlar münzeviyâne bir hayat imrâr etmeğe başladılar. Hâricle ihtilâtı kesdiler. Japonya’ya ne bir ecnebî girebilir ve ne de bir Japon diyâr-ı ecânibe gidebilirdi. Yalnız Hollanda ile Çinliler mahdûd bir dâire dâhilinde icrâ-yı ticâret etmek şartıyla bu memnû’iyyetden istisnâ ediliyorlardı. Bu tecerrüd ve inzivâ devri Japonlar’a pek pahalıya mâl olmuşdur. Hâricde neler olup bitdiğinden bî-haber, medeniyetin, ulûm ve fûnûnun ne derecelerde terakkî ettiğini, dünyânın ne hâllere girdiğini bilmeksizin bir hayât-ı tevekkülün zebûn ve esîri olarak yaşamak, netîce i’tibârıyla bir millet için ne kadar fenâlıkları mûcib ise Japonlar da

bu garîb karârlarıyla o mertebe mutazarrır olmuşlardır. Tokugava âilesinin devre-i haşmet ve azametinde Japonya gerçi eski mücidd ü şerefının derece-i kusvâsına vâsıl olmuş ise de ihtiyâr olunan ma'hûd inzivâ (seclusion) siyâsetiyle medeniyet ve terakkîden iki buçuk asır mahrûm kalmıştır.

Tokugava âilesinin sulh u sükûn ile geçen zaman-ı hükûmetinde edebiyât büyük bir rağbet kazanarak bu vâdîde birçok şâhserler vücûda getirildi. Çin târîhi, Çin edebiyâtı, Çin felsefesi dikkatle tedkîk ediliyordu. Bu devirlerde Konfüçyanizm'in Japonlar üzerindeki te'sîrâtı kâbil-i inkâr değildir. Bununla berâber Japonlar, kendi târîhlerini, kendi edebiyâtlarını da ihmâl etmiyorlardı. Mito kabîlesi bilhassa bu gibi husûsâtta pek çok yararlıklar gösteriyor ve büyük mütefekkirler yetiştiriyordu.

Bugüne kadar ehemmiyetini muhâfaza eden *Dai-Nihon-Chi* (Büyük Japonya Târîhi) işte bu kabîleden yetişen mütefekkirlerin vücûda getirdikleri güzîde bir te'lîfdir. Japon târîhinin tedkîki bunlara nüfûz-ı hükûmetin an-asıl imparatora âid olduğunu ve bu kuvvetin hükümdâr âilesine mensûb olmayanlar beyninde inkisâmı gayr-ı câiz bulunduğunu öğretti. Bundan mâ'adâ Konfüçyüs'ün ulûm-ı siyâsiyyesi inkişâfa başlayan bu fikri tesbît ederek bir hükûmet-i mutlaka te'sîsi emelini uyandırdı. İşte, emperyalizm rûhu bu sûretle uyanarak nihâyet efkâr-ı umûmiyye derebeyi aleyhinde o derece galeyâna geldi ki şogun bu hâl karşısında isti'fâdan başka yapılacak hiçbir şeyi olmadığını kemâl-i esefle gördü. Nihâyet imparatorluk irsen kimin hakkı ise bu hak ona verildi ve bundan sonra memleket meşrû' bir el ile idâre olunmağa başladı. Bu garîb inkılâbın hikâyesini bundan sonraki fasılda okuyacağız.

Mütâla'a Olunacak Âsâr:

-Griffis, *Japon Târîhi, Japon Sanâyi'i*.

-Kolombiya sergisi için te'lîf edilen *Japon İmparatorluğu'nun Târîhi*.

-Hildireth, *Japonya Ne idi ve Bugün Nedir?*

-Nap, *Derebeylik Zamanındaki ve Bugünk Japonya*.

-Murray, *Japonya*.

-Scherer; *Genc Japonya*.

-Walter Dicson, *Japonya Târîhi*.

BİRAZ YENİ JAPONYA TÂRÎHİ

14 Temmuz 1853 târihi Japonlar'a yeni bir şehrâh-ı hayat açmıştır. Çünkü o gün, Amiral Perry ve ma'ıyyeti erkânı Yedo Limânı'na vâsıl olarak Hükûmât-ı Müttehide-i Amerika Re'îs-i Cumhûru Millard Filmore'ın Japon hükümdârına hitâben yazılmış bir nâme-i mahsûsunu teslim etdi. Bu, Japon târihinin meşhûr bir vak'asıdır. Ma'lûm olduğu üzere Japonlar iki buçuk asırdan beri hâricle kat'ıyyen ihtilât etmiyorlardı. Bu müddet zarfında Japon limanlarına hiçbir ecnebî seffinesi yanaşamamıştır. Fakat Amiral Perry bütün bu mukarrerâtı târ u mâr edip Japon sularında heybetler saçarak arz-ı endâm etmişti. Japonlar bu gelişin hayırlı bir geliş olmadığını anlayarak uzun müddet devâm eden müzâkerâtdan sonra Amerika hükûmetinin ınetâlibini kabûl etmişler ve limanlarını Amerikalılar'a küşâd eylemişlerdir. Hükûmât-ı müttehidenin muvaffakiyyetle tetevvüc eden bu teşebbüsünden sonra bittabi' Avrupalılar da ayaklanarak aynı imtiyâzâtdan kendileri de istifâde etmek sevdâsına düşmüşler ve netîce: i'tibârıyla bunlar da istedikleri şeyi istihsâlde gecikmemişlerdir.

Japonlar Ondokuzuncu asrın ancak evâhırına doğru kendilerini toplamağa muvaffak olduklarından bu asrı başdan başa -velev muhtasar bir sûretde olsun- tedkîk etmek fâideden hâli değildir. Böyle yaptığımız halde Japonlar'ın sûret-i temeddün ve terakkîsini daha etraflıca öğrenmiş oluruz. Şimdi bu asrı altı kısma tefrîk ve her birini ayrı ayrı tedkîk edelim.

1-Tecerrüd ve İnzivâ Devri (1801-1853)

2-Mu'âhedeler Devri (1854-1858)

3-İğtişâsât Devri (1858-1868)

4-İntibâh ve Teyakkuz Devri (1868-1878)

5-Terakkî Devri (1879-1889)

6-Meşrûtiyyet Devri (1889-1900)

Şimdi her bir devri münferiden tedkîk edelim:

I

Tecerrüd ve İnzivâ Devri (1801-1853)

Bu devri hülâsa etmek için birkaç satır kifâyet eder. Zâten bundan evvel de söylemişdik. Tecerrüd ve inzivâ devrinde Japonlar hâricle ihtilât etmiyorlardı. Hattâ hiçbir Japonyalı memâlik-i ecnebiyyeye gidemezdi. Bundan mâ'adâ bir Japon gemisi farazâ başka sâhillerde fırtınaya tutularak veyâhûd karaya oturarak parçalansa içinde bulunup da tahlîs edilenlerin Japon topraklarına ayak basmaları kat'iyen memnû' idi. Yalnız Nagasaki Limanı ticâret-i hâriciyyeye ya'nî Çin ve Flemenk ticâretine, o da bir çok takayyüdât ile açık bulunduruluyordu. Fakat bu müddet zarfında Avrupalılar Japonlar'ı bu garîb fikirlerden vazgeçirmek için pek çok mesâ'î sarf etdikleri halde, bittabi' muvaffak olamıyorlardı.

Nihâyet bildiğimiz gibi Amiral Perry sefâ'in-i harbiyyesiyle geldi ve Japonlar, hâmil olduğu mektûbu çârnâçâr kavânîn-i mevzû'aya muhâlif olarak kendisinden tesellüm etdiler. Tecerrüd ve inzivâ devri bu vak'a-i nâgeh-zuhûr ile hitâma eriyordu.

II

Mu'âhedeler Devri (1854-1858)

Amiral Perry'nin küşâd ettiği bu devre Harris, Kortiyos ve Lord Elcin gibi diplomatlar Japonlar ile evvelâ sulh ü müsâlemet ve bilâhire de ticâret mu'âhedeleri akd etmişlerdi. Bu sıralarda Tokyo'da vukû'a gelen ve yüz bin kişinin ziyâ'ıyla netîcelenen müdhiş bir yangın ve külliyyetli hasârı mûcib olan elîm bir hareket-i arz ortalığa dehşetler saçmağa sebep oldu. Japonlar bu hânümân-sûz âfâtı, barbarlarla akd edilen i'tilâfa karşı bir cezâ-yı ilâhî olarak telakkî ediyorlardı.

Japonlar'la ilk def'a mu'âhede te'âtî eden Amerikalılar olmuşdur. Japonya'da temevvüc eden ilk ecnebî bayrak da yine Amerikalılar'ındır. O zamana kadar düvel-i ecnebiyye mümes-sillerinden hiçbir kimse gerek imparatorun ve gerek derebeyinin huzûruna kabûl edilmediği halde bu şerefi birinci def'a olarak Müttehîde-i Amerika'nın me'mûr-ı siyâsîsi Harris ihrâz etdi. Bu devrin şâyân-ı kayd başka hâdisâtı yoktur.

III

İğtişâşât Devri (1858-1868)

Bu devre iğtişâşât devri dedik. Çünkü 1858'den 1868 senesine kadar memleket bir herc ü merc-i dâimî içinde yuvarlanıyordu. Kıtâl, nehb ü gâret tahammül edilmez bir dereceye gelmişti ve bu yalnız ahâlî arasında cereyân etmiyor, ecnebîlere de teşmîl olunuyordu. Esâsen bu hengâme-i zulm ü zulmetde ser-zede-i zuhûr olan iğtişâşâtın muharrik-i hakîkîsi memleketin ecnebîlere küşâd edilmesi ve onlara bir takım imtiyâzâtın bahş olunması idi. Hattâ Re'îs-i nüzûâr iyi, mahzâ ecnebîlere karşı olan teveccühünden ve mukâvelenâmelere vaz'-ı imzâ ettiğinden dolayı katl edilmiştir. Artık efkâr-ı umûmiyye o derece galeyâna gelmişti ki şogun mu'âhedelere vaz'-ı imzâ eden devletler nezdine bir hey'et göndererek diğer limanların ticâret-i hâriciyyeye küşâdını te'hîr eyle-

melerini recâya mecbûr olmuştur. Memâlik-i ecnebiyyeye resmî bir hey'etin i'zâmı Japon târihinde ilk def'a vukû' buluyordu. Ahâlî arasında husûle gelen bu müdhiş galeyân Richard Sun nâmında bir İngiliz'in katline sebebiyyet verince Kagoşima şehri makâm-ı tehdîdde bombardıman edilmeğe başlandı. Bimonoseki Boğazı'ndan geçen bir Amerikan gemisine karşı vukû'a gelen ta'arruz ise Bimonoseki istihkâmâtının bombardımanı ile neticelendi.

Bu kadar teşebbüsât dan sonra iğtişâşât-ı dâhiliyyeye bir hitâm verilemedi. Eski kargaşalık, eski herc ü merc devâm edip gidiyordu. Bu sıralarda büyük Çoşio kabîlesi kıyâm etmiş, Kiyoto civârında şogunun askerleriyle fiilen harbe girmiş bulunuyordu.

Bu esnâda genc Şogun İyemitsu vefât etti. Keyki nâmında diğer bir şogun kendisini istihlâf eyledi. Garîb bir tesâdüf olarak İmparator Komey öldü. Makâm-ı hükümdârîyi en küçük oğlu Mutsuhito ihrâz etti. Yeni şogun zekâ ve dirâyet sâhibi olduğu için ahvâlin vehâmetini ve nüfûz-ı hükûmetin böyle müteferrik bir sûrette kalmayıp bir şahısta takarrür ve temerküz etmesi lâzım geleceğini takdîr eyledi. Vatan ve millet ancak bu şekilde kurtulabilecek, iğtişâşât ve ihtilâlâtın önü alınabilecekti. Binâenaleyh isti'fâ ederek zimâm-ı idâreyi yeni ve genc hükümdâr Mutsuhito'nun eline bıraktı. Keyki, şu hareketiyle ne kadar hakîmâne ve basîret-kârâne davranmışdı.

Mutsuhito, hükümdârlık makâmına geçer geçmez derhâl bir beyânnâme neşr eyledi. Beyânnâmenin bir yerinde deniliyor ki: "Bundan böyle umûr-ı dâhiliyye ve siyâset-i hâriciyyenin idâresi bize âiddir. Bu husûsda salâhiyyet-i kâmileyi hâiziz. Şimdiye kadar mu'âhedenâmelerin zîrinde görülen şogun unvânı imparator unvânıyla mübâdele edilecektir." Bu beyânnâme "Day Nippon" (Büyük Japonya) mührüyle mühürlenmiş ve Mutsuhito tarafından imzâlanmışdır. Bizce gâyet tabî'î görülen şu mu'âmele Japonlar'ca pek büyük garâbeti mûcib olmuştur. Çünkü o zamana kadar hiçbir imparatorun kendisi hayatda iken imzâsına tesâdüf edilememiştir.

Hükûmet-i mutlakanın yukarıda söylediğimiz gibi yeniden te'essüsü ve imparatorun i'ade-i nüfuzu şogun tarafdârlarını bir türlü memnûn edemiyordu. Çünkü bu tarz idâre onların menâfi'ine mugâyir idi. Binâenaleyh gayr-ı memnûnlar sınıfı 1867 senesinde kıyâm ederek müdhiş bir ihtilâl hâzırladılar. Bir sene devâm eden bu muhârebe-i dâhiliyye bir çok kan döküldükden ve binlerce insan öldükden sonra nihâyet emperyalistlerin galebe-i kat'ıyyesiyle neticelendi. Bu sûretle yalnız şogun ortadan kalkmış olmuyordu. Çünkü o zamâna kadar pek çok şogun gelip gitmişti. Fakat derebeylik esâsından imhâ olunmuş ve o zamâna kadar yalnız ismen hâkim olan imparator memleketin bi'l-fi'l hükümdârı nasb edilmiş bulunuyordu. 1868'den itibaren büyük Mutsuhito memleketini pek büyük bir dirâyet ve kiyâsetle idâre etmeğe başladı.

IV

İntibah ve Teyakkuz Devri (1868-1878)

1868 senesinden itibaren başlayan devre intibâh ve teyakkuz devri dedik. Evet, Japonlar'ın mücidd ü ikbâli bundan sonra başlar. Çünkü Mutsuhito, bu nâmı ve şânı pek büyük olan mu'azzam imparator eksikliklere karşı âdetâ i'lân-ı isyân etmiş ve memleketi yeniliklere, milletin fevz ü necâhını te'mîn edici yeniliklere küşâd eylemiş bulunuyordu. Eski imparatorluğun enkâz-ı târ ü mârı üstüne Mutsuhito öyle mu'azzam bir binâ kurdu ki sarsılmaz temeller üzerinde bugün ne pür-vakâr ne pür-haşem duruyor.

Bu hükümdâr-ı sâlih, mahzâ fitrat-ı hârikulâdesiyle vatanını yükseltti, yükseltti ve mağbûtü'l-emsâl bir mertebeye getirdi. Fakat o zamanlar teceddüdâta, terakkıyyâta mu'âriz olanlar da vardı. İşte bu mu'ârizlar nihâyet, Satsoma ve Sago iğtişâşâtı gibi iğtişâşlar vücûda getirerek memleketi müdhiş bir buhrân içine yuvarlamak istediler. Bittabi' muvaffak olamadılar.

Bu devirde her şey birinci def'a olarak vukû'a geliyordu. Meselâ süferâ-yı ecnebiyye ilk def'a olarak imparatorun huzûruna çıkıyorlar, ecnebî kadınları ilk def'a olarak imparatoriçe ile

görüŖüyorlardı. Japonlar, o zamana kadar telgrafın, postanın, Ŗimendiferin, gazetenin ne olduğunu görmemiŖler ve hattâ iŖitmemiŖlerdi bile. İŖte bütün bu anâsır-ı medeniyyet neŖ ü ta'mim ediliyor, fevâidi millete isbât olunuyordu. Bu esnâda vâililer merkeze celb edilerek bir meclis akd edildi. Meclis, siyâset-i umûmiyyeyi, memleketin ihtiyâcâtını arız u amîk müzâkere ederek bir çok kararlar verdi. Verilen kararların mevkı'-i tatbîkâta vaz'ı pek serî' olmuŖdur.

Japonya târîhinin asr-ı hâzır kısmında teceddüd-perver hü-kmdâr Mutsuhito'nun ısdâr ettiği beyânnâmeye pek büyük bir ehemmiyyet veriliyor. Mündericâtını hülâsa edelim:*

1-Bir meclis-i millî küŖâd edilmeli ve bütün mukarrerât bu meclis tarafından verilmelidir.

2-Ulûm-ı iktisâdiyye ve ictimâ'ıyyeye son derece ehemmiyyet atf olunmalı ve halkımızın küçüğü de büyüğü de bunları okumalı, öğrenmelidir.

3-Kim olursa olsun ve hangi tabakaya mensûb bulunursa bulunsun hüsn-i niyyetle vatanının te'âlîsini mûcib olacak bir fi'l-i hayra teŖebbs eden her ferd, hükmet tarafından himâye edilecek ve teŖebbsnn hayyiz-i fi'le çıkarılması husûsunda son derece teshîlât ibrâz olunacaktır.

4-Ahd-i sâbıkın keyfi idâresi yerine bî-taraf ve âdil bir idâre kâim olmuŖdur. Adâlet ve müsâvât her fi'limizde esâs i'tibâr olunacaktır.

5-İmparatorluğu sağlam bir temel üzerine kurmak içün hikmet ve ma'rifet araŖdırılacak ve dünyânın hangi tarafında bulunursa alınıp getirilecektir.

İŖte azm-perver imparator bu icrââtıyla milletin feyz ü terakkîsini te'inin ediyor, vatanına Ŗanlı istikbâller hazırlıyordu.

* Beyânnâmeyi Japon muharrirlerinden İyenaga'nın *Japonya'nın Bir Hükmet-i MeŖrûta Hâlinde Terakkîsi* nâm kitâbından terceme etdik.

Mutsuhito bir irâde ile aşîret beyliklerini lağv etdi. Çünkü bu mütegalibe gürûhu gayr-ı kânûnî ve gayr-ı meşrû‘ bir sûrette memleketin şurasında burasında milletin kanını emiyordu. Yine o senelerde evvelce hey’et-i ictimâ’iyyeden tard edilen Eta ve Hinmin kabîlelerinin* herkes gibi imtiyâzât-ı şahsiyyeden istifâde etmelerine müsâ‘ade olundu.

Mutsuhito dâhilde esâslı ıslâhât yapmakla berâber hârici de ih-mâl etmiyordu. Onu en ziyâde düşündüren, icrââtının dâire-i şümûlünü tahdîd eden imtiyâzât-ı ecnebiyye beliiyesi idi. Bunu birden bire kaldırmak bittabi‘ mümkün olamayacaktı. Fakat hülâsa doğru bir hatve atmış olmak için Avrupa ve Amerika’ya bir hey’et gönderdi. Evvelce akd edilen mukâvelelerin bir dereceye kadar tashîhiyle iki tarafın menâfi‘-i siyâsiyye ve iktisâdiyyesinin müsâvât üzre te’mîni husûsunda alâkadar devletlerle müzâkerede bulunmak için İvakura’nın riyâseti altında i‘zâm kılınan bu hey’et gerçi asıl maksadında muvaffak olamadı, fakat bir çok şeyler öğrendi, bir çok şeyler gördü. Hıristiyanlar’a karşı tatbîk edilen siyâsetin ta’dîli ve takvîm-i garbînin kabûlü işte bu seyâhatin en mühim netîcelereindir.

V

Terakkî Devri (1879-1889)

Bu devir, geçen devir kadar tahavvüllerle, gayr-ı mesbûk ve gayr-ı muntazar hâdiselerle mâlî değildir. Aşağıdaki satırlardan da anlayacağız ki, 1879’u ta’kîb eden seneler nisbeten bir sükûn-ı tâm ile geçmiş ve bu müddet zarfında dâhilî terakkıyyâta bir dikkat-i mahsûsa atf edilmiştir. Mâliye ıslâh olunmuş “Nippon Ginko” (Japon Bankası) te’sîs kılınmıştır. Mezkûr banka bilâhire ehemmiyyet kesb ederek el-hâletü hâzihî muvâzene-i iktisâdiyye’yi te’mîn husûsunda büyük ve mühim bir âmil olmuştur. Nippon Yusen

* İleride ayrıca neşr edeceğimiz bir kitâbda bu kabâil hakkında mufasssal ma‘lûmât vereceğiz.

Kaicha şirketinin te'essüsü ise pek büyük bir vak'adır. Japon ticâret ve sanâyi'ine memâlik-i ecnebiyyede şâyân-ı dikkat bir revâc te'mîn eyleyen bu şirket olmuştur. El-yevm mezkûr şirketin seksenden fazla vapuru vardır. Bunların mecmû'-ı tonilatosu ise üç yüz bini geçiyor. Her biri bir cebel-i sâbih olan bu vapurlar ne kadar muntazam, ne kadar rahatdır. Bazılarıyla seyâhat etdim. Hacmen pek büyük, techîzât cihetiyle muntazamdır. Hattâ bu kumpanya Bahr-ı Muhît-i Kebîr'de Amerika'nın The Pasific Mail Steamship Company şirketine bile rekâbet ettiği gibi Avrupa ile Japonya arasında muntazam postalar işletmekte ve bir çok ecnebî şirketlerin kâr u kisbine mâni' olmaktadır.

Bu esnâlarda hayât-ı teşrî'iyede bir çok yenilikler yapılmış, müte'addid kânûnlar neşr edilmiştir. Mecâlis-i belediyyenin teşekkül ve te'essüsü ıslâhât-ı idâriyye nokta-i nazarından ehemmiyet-i külliyyeyi hâiz idi.

Vekâyi'in hikâyesinde mümkün mertebe tafsîlâtdan ictinâb ediyorum. Çünkü bize lâzım olan ma'lûmât-ı muhtasaradır. Bu husûsda mütehabbir yetiştirecek değiliz ki her hâdiseyi etraflıca tedkik edelim, yazalım!

1885 senesinde bir buhrân-ı vükelâ görüyoruz. Kabine yeniden teşekkül ediyor. Bu hâdiseyi müte'âkıb de furuk-ı siyâsiyye vücûda geliyor. Radikaller tâ bidâyetden beri hükûmetin hatt-ı hareketini beğenmiyorlar, ta'kîb ettiği siyâseti her fırsattan bi'l-istifâde tenkîd ediyorlardı. Bunlar muhâlefeti o derece ileri götürdüler ki nihâyet hükûmet 1887 senesinde şedîd tedbîrler ittihâzına mecbûr olarak âsâyîş ve sulhün te'mîni için ekserîsini Tokyo'dan tard etdi. Bu emre mutâva'at etmek istemeyenler ise mahbese atıldılar. Fakat 1889 senesinde gerek ıslâhât-ı dâhiliyye ve gerek istihzârât-ı siyâsiyye artık hitâma ermişlerdi. Memleketin umûr-ı idâresi düzelmiş, her şey yoluna girmişdi. Binâenaleyh hükûmet kânûn-ı esâsî i'ânında hiçbir mahzûr görmüyordu.

VI

Meşrûtiyyet Devri (1889-1900)

1889'dan 1900'e kadar güzêrân olan on bir sene zarfında gerçi Japonlar iyice kan dökdüler ve mühim mikdârda para sarf etdiler. Fakat kazandıkları i'tibâr ile etdikleri zarârı mukâyese eylessek aradaki fark-ı azîm derhâl kendisini gösterir. Japonlar otuz iki sene çalışdıktan sonra nihâyet kendilerini Avrupalılar'a ve Amerikalılar'a tanıttırdılar. Bu milletin vâsıl olduğu mertebe-i terakkî ve te'âlîyi bir nazar-ı hayret, bir nazar-ı takdîr ile temâşâ eden devletler onun hakkını teslîm etmekte tereddüd eylemediler. Binâenaleyh evvelce yalnız bir tarafın menâfî'i nazar-ı dikkate alınarak akd edilen mu'âhedeler tecdîd ediliyor ve hatâlar tashîh olunuyordu. İşte bu sûretle Mutsuhito en büyük emeline nâ'il oldu, kapitülasyonlar lağv edildi.

Bilâhire Japon kıta'ât-ı askeriyyesi Avrupa orduları arasında göründü. Çin'de vukû'a gelen meşhûr Boxer İhtilâli'ni bastırmağa giden ordular miyânında Japon askerleri de vardı ve bu muhârebede en ziyâde yararlık gösterenler yine Japonlar olmuştur.

Meşrûtiyyet devri tesmiye ettiğimiz bu devire, ticâret devri de diyebiliriz. Çünkü "hükûmet-i meşrûta nedir?" o zamana kadar meçhûl idi. Binâenaleyh bir çok hatâlar yapılıyor ve tecrübe netîcesinde bunlar tashîh ediliyordu. İşte bu acemîliklerdir ki meb'ûsân ile a'yân, a'yân ile hükûmet ve bi'n-netîce hükûmet ile furuk-ı siyâsiyye arasında münâza'a zuhûruna sebebiyyet verdi. Yine bu devirde idi ki, ticâret ve cezâ kânûnları mevkî'-i tatbîka vaz' olundu. Ahâlîye hürriyet-i matbû'ât, hürriyet-i ictimâ' bahş edildi, gümrük ta'rîfesi Japonya'nın lehinde tashîh edildi ve ahâlîye bütün ma'nâsıyla hakk-ı intihâb bahş olundu. Bilâhire İngiltere ile ittifâk akd olundu ve bu ittifâk yüzünden Japonlar'ın ne büyük menfa'atlar elde etdikleri Rus-Japon muhârebesinden sonra ra'nâ bir sûretde görüldü.

Japonya'nın asr-ı âhir târîhini muhtasaran yazdık. Görülüyor ki Japonlar pek az bir müddet zarfında pek büyük işler görmüşler, vatanlarını felâketlerden, beliyyelerden kurtararak ona güzel bir istikbâl te'mîn etmişler ve kendileri de mes'ûd bir hayat kazanmışlardır.

Japonlar, ne kadar şâyân-ı takdîr bir millet ise bunların müncî-i a'zamı Mutsuhito da o derece hürmete, o mertebe sitâyîşe lâyıktır. Bu muhterem imparatorun vefâtı üzerine *Resimli Kitab'*ın 43 numaralı nüshasında intişâr eden bir makâlemden şu satırları iktibâs ediyorum:

Hüsn-i niyyet perverde eden hükümdârların, bu, târîhin sîne-i ihtirâmında ebediyyen muhâfaza-i nâm u şân edecek büyük hükümdârların en bahtiyârı şübhesiz geçende vefât eden Japonlar'ın muhlis ve müncî-i a'zamı Mutsuhito'dur. O, ne şanlı mazhariyyetdir ki vefâtına yalnız mensûb olduğu kavim değil belki bütün beşeriyet eşkrîz olmuş, bi'l-cümle milel-i mütemeddine bu ziyâ'a acımış ve ağlamıştır.

Edîblerimizden biri Mutsuhito'nun vefâtına: "Târîhin tanıdığı ve tanıttığı hükümdârlar arasında hiçbir ser-i mütetevvic gösterilemez ki, o sirişk-i mâteme bunun kadar müstehak olsun" diyor ki pek haklı söylüyor.

Bu husûsda fazla söze lüzûm görmem. Parlak ve herkesce ma'lûm olan bir hakîkatı tekrarda ne ma'nâ vardır?

Mütâla'a Olunacak Âsâr

Eski Japonya târîhinde tavsiye ettiğimiz kitablardan mâ'adâ Profesör Nitobe'nin *Japonya ile Cemâhir-i Müttehide'nin İlk Münâsebâtı* unvânlı kitabı şâyân-ı tavsiyedir. Bu husûsda Griffis'in *Calbert Perry* ile Townshend Harris, Morris'in *Müterakkî Japonya*, Okokura'nın *Japonya'nın Teyakkuzu*, Golyek'in *Aksâ-yı Şarkda Irk-ı Ebyaz Tehlikesi*, Diyosi'nin *Yeni Aksâ-yı Şark* unvânlı eserleri mühimdir.

JAPONLAR NİÇİN VE NASIL TERAKKÎ ETMİŞLER?

Japonlar, neden bu mertebe serî‘ bir terakkîye mazhar olmuşlar? Bundan evvelki târîh dersinde şu noktayı mümkün mertebe tenvîre çalışdık. Yazdıklarımız muhtasar bile olsa, kârî‘ler belki bir nuhbe, bir fikir edindiler. Bunu çok def‘a tavsiye etdim. Biz mâdem ki terakkî dâ‘iyyesinde, te‘âlî azminde bulunuyoruz, Japonlar‘ı tedkîk etmeli, Japonlar‘ın esbâb-ı terakkîlerini araştırmalıyız. Bu o kadar güç bir şey değildir. Fakat istifâdemiz pek külliyyetli olacaktır. Çünkü bizim bugünkü hâlimiz, Japonlar‘ın ilk terakkî devrindeki hâllerine çok müşâbihdir. Onlar çalışdılar fakat nasıl çalışdılar? Onlar her şeyin intizâm tahtına girmesini te‘mîn için sarf-ı mesâ‘î etdiler. Bu nasıl oldu? Onlar, servet-i memleketi artırdılar, sanâyi‘ ve ticârete başka bir feyz, başka bir revnâk-bahş etdiler, ulûm ve ma‘ârifî en büyük, en muhteşem şehirlerden tutunuz da en izbe, en tenhâ köylere varıncaya kadar neşr ü ta‘mîm eylediler. Fakat bütün bu muvaffakiyyât nasıl ve ne sûretle elde edildi? İşte bir sürü suâl ki cevâbları bizim için ne rutbe fâidelidir, ne derece nâfi‘dir...

Japonya ile oldukça tevaggül etdim. Hattâ, çocukluğumdan beri bunlara âşîğim, âdetâ meftûnum, ölürlen dirilmeleri hoşuma gider, gıpta ederim. İşte Mutsuhito‘yu görüyoruz; azmiyle, dirâyetiyle,

tecteddüd-perverliğiyle ne büyük muvaffakiyyetler, ne şanlı gâlibiyetler te'mîn etdi. Tabî'îdir ki "en-nâsü alâ sülûki mülûkihim."*

Japonlar vatanperverdirler; öyle doğarlar, öyle büyürler. Bu husûsda ebeveynin mesâ'îsi kâbil-i inkâr değildir. Hilkaten mağrûr oldukları için vatanlarının dâimâ terakkî ettiğini, ordularının satvet-i cihângîrânesini her milletin tasdik eylediğini görmek isterler. Japonlar'da meknûz olan hiss-i gurûrun menşe'i, ma'bûdlar neslin-den geldiklerine olan i'tikâddır. Garîbi şu ki; ulûm ve ma'ârifin bu derece terakkîsine, efkâr-ı medeniyyenin bu mertebe ta'ammüm ve intişârına rağmen bu i'tikâdda hâlâ musırdırlar. Yalnız şu fark var; ammâ-yı gurûr Japonlar'ı görmekten men' etmiyor ve bunlar o gurûr-ı millînin verdiği tâze kuvvet ile -daha ziyâde mağrûr olmak için- çalışıyorlar, çalışıyorlar.

Bir Japon atâleti sevmez, boş durmaktan hazzetmez. Bu fazîletlerine zamîmeten kanâatkârdır da, iktisâda ise son derece dikkat eder. Esâsen bir Japon'un hayâtı pek basitdir. Evlerinin tezyînâtı çok sâdedir. Sizi misâfir odasına götürürler, ne görürsünüz? Yer, hasırla mestûrdur. Odanın ötesinde berisinde, gelişi güzel konulmuş birkaç şilte, çay pişirmek için dâimî sûretde ateş ve kaynar su bulunan dâhili saçdan ve hârici tahtadan ma'mûl bir mangal, odanın resim ta'lîkına ve çiçek vaz'ına mahsûs mahallinde Japon usûl-i tersîminde bir tablo ve şık bir çiçekdânlık içinde üç-beş krizantem. Bir Japon odasının bütün tezyînâtı bunlardan ibâretdir. Öyle bizim bildiğimiz kıymetdâr oda takımları, Maroken koltuklar, atlas şezlonglar, cevizden ma'mûl kütübhâneler, şık çerçeveli aynalar, hülâsa bütün bu altın düşmanı müzeyyenât yoktur.

Ma'îşet cihetine gelince, Japonlar ale'l-ekser pirinç, balık ve biraz da sebze ile karınlarını doyururlar. Kukletler, biftekler, baklavalalar, ırmık helvaları, kuzu dolmaları, daha bilmem neler Japonlar'ın mechûlüdür.

* İnsanlar, hükümdârlarının yolundadırlar (Haz.).

Tokyo’da iken Omasusat isminde ihtiyar bir hizmetcim vardı. Ona alaturka yemeklerden bazılarını öğretmişdim. Çünkü bizim için haşlanmış pirinç ile evkât-güzâr olmak mümkün değildir. Bu ihtiyar kadın pilav pişirmesini de öğrendi. Bir gün pişirdiği pilavdan biraz yemesini teklif etdim, yedi. Fakat daha birinci kaşıkda çehresinde adem-i hoşnûdî emâreleri belirdi. Dudaklarını bükdü ve derhal yerinden fırlayarak bahçeye koştu.

Bu böyle olmakla berâber Tokyo’da alafranga yemek pişirir bir çok lokantalar vardır. Alafrangaya meyyâl olan Japonlar ba’zen buralara uğrarlar, fakat isteyerek değil, kerhen uğrarlar. Alafranga bir lokantada kendisini teşhîr eylemek, daha doğrusu sırf bir yemek için on-onbeş gurus kadar azîm bir meblağ sarf etmek değme Japon’un kârı değildir. Bununla berâber Japon orada karnını doyuramaz, lokantadan çıkar çıkmaz ya evine gider veyâhûd o civârda bulunan millî lokantalardan birine girer. Çünkü bir kâse haşlanmış pirinç behemehâl yenilecek, bu olmazsa Japon da aç kalmış demektir!

Eğlenceye gelince; Japonlar ale’l-umûm tabî’atdan hoşlanırlar. Kırılarda gezmek, o latîf krizantem bağçeleri arasında dolaşmak, kiraz ağaçları altında kır âlemi yapmak Japonlar’ın en büyük eğlencesini teşkil eder. Japonya’da kiraz ağacının çiçekleri pek hoşdur, rengi kırmızı, hey’et-i mecmû’ası latîfdir. İşde bu âlemdir ki, Japonlar’ı şâ’ir eder. Bundan dört-beş sene mukaddem yazdığımız bir makâlede Japonlar’ın tabî’ata olan meclûbiyyetlerinden ve Japon sanâyi’inin sâdeliğinden bahs ederken:

“Hiç şübhe yokdur ki, ilhâm-ı tabî’at Japonlar’ın terakkî ve te’âlisine çok yardım etmiştir. İklîm ve muhîtin icâbâtını nazar-ı dikkate alarak denilebilir ki cihânın hiçbir kıt’asında Japonlar gibi tabî’at ile bu mertebe sıkı temasda bulunan ve en çok vaktini bununla karşı karşıya geçiren mütemeddin bir millet yokdur. Japonlar, tabî’atı severler ve tabî’î olan güzelliklere perestîş ederler. Kitâb-ı tabî’atı asırlardan beri bu kadar derin bir hayret ve meclûbiyyetle okuyan, tettebbu’ eden bir milletin seciyyesinde tabî’atın âsârını inkâr etmek gayr-ı kâbildir.

Tabî'atın ilhâmâtı Japonlar'ı hakîkî sâdeliğe, tabî'îliğe pek çok yaklaştırmıştır. Japon sînâ'atı -her türlü tekemmülâtıyla- bugün gâyet sâdedir ve sâdeliğiyle berâber gâyet güzeldir, çünkü tabî'îdir, ilâ-âhire..." demişdik.

Görülüyor ki Japonlar eğlence husûsunda muktesiddirler. Avrupalılar gibi, Amerikalılar gibi operalara, tiyatrolara, konserlere altın saçmazlar. Mu'âşakaları bile tabî'î ve sâdedir. Gerçi Japonlar'ın kendilerine mahsûs tiyatroları, kendilerine mahsûs sazları ve sâzendeleri vardır. Fakat bunları görmek ve dinlemek için bir Japon, -Avrupa'da olduğu gibi- külliyyetli para sarf etmez, sarf etmek ihtiyâcını hissetmez ve bütün bunlardan ziyâde onu eğlendiren güzel bir krizantem, hoş bir manzaradır.

Japonlar'ın esbâb-ı terakkîlerini yazarken bu kadar tafsîlâta girişerek onların âdât ve an'anâtından da bahs edişimiz belki zâid görülür. Fakat etraflıca bir fikir edinmek için bu husûsâtın da kaydı lâzımdır. Tedkîkimize devâm edelim.

Japonlar, medeniyet-i garbiyyenin intişârına bidâyet-i emrde mu'âriz görünmüşler, Avrupalılar'la temasda büyük tehlikeler tevehhüm etmişlerdir. Hattâ târîh bahsimizde de görüleceği üzere Avrupalılar ile mu'âhedeler akd eden ricâl-i hükûmete pek çok ta'rîzâtta bulunmuşlar, ihtilâle bile kıyâm etmişlerdir. Onları böyle bir reh-i nâ-hemvâra sevk eden esbâb ve avâmil nedir? Japonlar neden bu yeni hayâtı sevmiyorlar veyâhûd sevmek istemiyorlardı? Çünkü onlar öyle zannediyordu ki, Avrupalılar ile temâsda bulunur bulunmaz vatanları elden gidecek, kendileri de ribka-i esâret altına girecekler. Henüz garb medeniyetinin neden ibâret olduğunu anlayamamışlardı. Binâenaleyh fevâidini takdîr edemiyorlardı. Fakat bildiğimiz gibi elim mecbûriyyetler karşısında bulundular. "Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyârdan gitmeli" darb-ı meseli aynen kendilerine sâdık oldu. Netîce i'tibârıyla devenin güdülmesine karar verildi. Fakat bî-arafâne söylemek îcâb ederse denilebilir ki, deveyi cidden âkılâne ve hâkimâne bir sûretde gütdüler. Bu karar verildikten sonra görülür ki, Japonlar hiçbir husûsda ta'assub göstermediler. Çünkü garb medeniyetinin tatbîkiyle memleketde

yeni bir eser-i hayât uyanmağa başlamışdı. Kâhinler ve rü'esâ-yı rûhâniyye bile yeni medeniyyeti alkışlıyorlar, memleketlerinin fevz u felâhını gördükce ahâlîyi teşvîk bile ediyorlardı.

Sunûf-ı rûhâniyyenin bu tarz hareketidir ki Japonlar'ın esbâb-ı necât u necâhını te'mîn etdi. Ben buna mu'tekıdim. Şâyet Mutsuhito ve tarafdârânı bu cihetden müşkilâta ma'rûz kalsalar idi otuz-kırk sene zarfında vücûda getirdikleri teceddüdât ve terakkıyyât belki yüz sene sonra ancak husûl bulacaktı. Esâsen Japonlar ta'assub nedir bilmezler. Edyân bahsimizde bu husûsa dâir pek çok söyleyeceklerimiz var. Bir millet ki bir akîdenin, bir an'anenin delâil-i mantıkıyye olmaksızın sırf ma'nevî bir takım esbâbdan dolayı muhâfazasına harîsdir, o milletin tenevvür ve terakkîsi tabî'atıyla geç olur ve belki de hiç olmaz. Teceddüd ve terakkî bahsinde kuyûd ve şürûta tâbî' olan bu gibi milletlerdir ki daha ma'kûl düşünen, felsefe-i hayâtı daha vâsî' ma'nâsıyla idrâk eden milletlerin hâkimiyyeti altına girerler; hayât-ı istiklâllerinden bir eser kalmaz. Fakat Japonlar böyle hareket etmediler. Ta'annüd ve ta'assub göstermediler. Bir şey ki iyidir, tatbîkından fâideler melhûzdur, derhâl onu aldılar ve hayât-ı ictimâ'ıyyelerine, hayât-ı medeniyyelerine uydurmağa çalışdılar. "Buda, buna mu'ârızdır" yâhûd "Bu şey dînimizle taban tabana zıddır" gibi gülünç fikirlerde bulunmadılar. Esâsen Japonlar felsefeden pek çok hoşlanmazlar. Onlar pratik bir millettir. Nazariyyât ile hiç alâkaları yoktur. Çam sakızı gibi bir fikre saplanıp kalmazlar. Bugün Japonya'da felsefenin terakkî edemeyişi ve filozof yetiştirmeyişi sırf bu sebeplerden ileri geliyor. Mürûr-ı zamân ile vaz' edilen her kânûnunun bir gün gelip tatbîkından fâide yerine mazarrat hâsıl olacağına kanâ'at-ı kâmileleri vardır. Zamanın tagayyürü ile kânûnların tebeddül etmesi fikrine şiddetle tarafdârdırlar. İşte bütün bu esbâbdan dolayı efkâr-ı medeniyye, terakkıyyât-ı asriyye Japonya'ya pek ziyâde sühûletle girdi ve serî' bir sûretde ta'ammüm ve intişâr etdi.

Ma'amâfih Japonlar garbin ale'l-ıtlâk her şeyini taklîd ve tatbîk etmiyorlardı. Meselâ bir Japon İngiltere'nin Oxford veyâhûd Amerika'nın Kolombiya Dârülfünûnu'nda on sene okuduğu ve o

hayâta mümkün mertebe alıştığı halde memleketine avdet eder etmez derhâl üzerindeki Avrupa kostümünü atıyor ve kendi millî kimonosunu büyük bir ibtihâc ve sürûr ile giyyordu. Çok dikkat etdim; müddet-i medîde Avrupa memleketlerinde yaşamış bir Japon ile Japonya'dan hiç dışarı çıkmamış diğer bir Japon'un etvâr u harekâtı, tarz-ı telebbüsü birbirinden farksız.

Ne şâyân-ı gıpta hâlet-i rûhiyyedir; bir Japon Avrupa'dan memleketine avdet ettiği zaman dâimâ büyük bir nefes alır. Memleketine, kendi âdâtına kavuşduğundan dolayı memnûn ve mübte-hîddir. O, fikren daha incelmış, zihnen büyük büyük feyzlere ermişdir. Terbiye-i fikriyyesi bittabi' tekemmül etmiş, ma'lûmâtı artmış ve zenginleşmiştir. Gitdiği yerlerde temessül değil temsîl etmiş, milliyetinin kendisine âid olan kısmını muhâfaza eylemiştir. Hiçbir zaman Avrupalılaşmağı hâtır u hayâline getirmemiş, beyhûde şeylerle uğraşmamıştır. Onun yegâne gâyesi, yegâne emeli kendisini ilmen, fennen techîz etmek ve avdetinde memleketini müstefid kılmaktır. Frenkleşmek dâ'iyyesinde bulunan tek bir Japon yokdur ve olamaz. Böyle nâdîde ve cidden şâyân-ı gıpta zihniyyet taşıyan bir millet her halde şâyân-ı takdîr ve taklîddir.

Fırsat düşmüşken Japon talebelerinden de bahs edelim:

Ma'lûmdur ki Kant felsefesi 1806 felâketinden sonra Prusya'da yeni bir hayat uyandırmışdı. Kant'ın azm ü merâmın zekâyâ râcih ü fâik olduğunu müsbit nazariyye-i meşhûresi nasıl Prusyalılar'ı tahrîk ve tenvîr etmiş ise Japonlar da aynı nazariyyeye sâdık olarak yetişiyorlardı. Amerika'da pek çok Japon talebesine tesâdüf etdim. Bunlar, büyük bir ciddiyet ile çalışıyorlar. Onlarda hevâ-perestâne ezvâka meyl ü inhimâktan zerre kadar eser yok. Azm ü merâmın her şeye fâik olduğunu idrâk eden Japon, görmeli nasıl âteşin bir hummâ-yı fa'âliyyet içinde çalışıyor. Vatanından uzak memleketlerde Japon, tahsîline devâm ederken garb medeniyetinin rûhunu anlamaya uğraşır. Kendisini ve vatanını müstefid edecek noktalara a'zamî bir dikkat sarf eyler. Medeniyet-i mezkûrenin âlâyiş ve zevâhirine kat'iyen ihâle-i nazar eylemez, bunları şâyân-ı i'timâd ve ehemmiyyet görmez, bu güzîde seciyyeler

bir milleti nasıl büyütmez? Ona nasıl mes'ûd bir istikbâl te'mîn etmez?

Japonlar Avrupa'ya ve Amerika'ya pek çok talebe gönderdikleri gibi oralardan da külliyyetli erbâb-ı ihtisâs celb ediyorlardı. Orduyu Almanlar'a, donanmayı İngilizler'e ıslâh ettiriyorlar, fenn-i tıbbın ve ilm-i hukûkun en ziyâde terakkî ettiği Almanya'dan profesörler, fabrikalar için Amerika'dan mühendisler, Fransa'dan ise âsâr-ı nefise mütehassısları getiriyorlardı. Muhtelif memleketlerden seçilip getirilen bu mütehassısın kâfile-i münevveresi Japon âlem-i fen ve irfânında pek büyük bir inkılâb, pek büyük bir hareket-i fikriyye uyandırdı. Japonlar'ın garbı taklîdde ta'kîb ettikleri usûller son derece şâyân-ı nazardır. Üç-beş sene zarfında ecnebî mütehassısların Japon mu'âvinleri lüzûmu mikdârda ilm ü irfân ile kendilerini techîz ettikten sonra bunlara birer birer yol verildi. Çünkü Avrupalılar'a artık lüzûm hissedilmez olmuşdu. Bugün Japon mü'essesât-ı ilmiyye ve sınâ'iyyesinde Avrupalılar'a ender olarak tesâdüf edilir.

Japonlar bilakis zekâ ve dehânın hâmî-i dâimîsi, isti'dâdın müşevvik-i faziletkârı bulunuyorlardı. İddi'âmızı delâil-i târîhiyye ile isbât edelim. Bilmem nazar-ı dikkati celb etdi mi? Târîh faslında Mutsuhito'nun millete hitâben neşr ettiği bir beyânnâmesi mündericidir. Bu beyânnâmenin üçüncü fıkrasını okuyalım:

“Kim olursa olsun ve hangi tabakaya mensûb bulunursa bulunsun hüsn-i niyyetle vatanın te'âlîsini mûcib olacak bir fi'l-i hayra teşebbüs eden her ferd, hükûmet tarafından himâye edilecek ve teşebbüsünün hayyiz-i fi'le çıkarılması husûsunda son derece teshîlât ibrâz olunacaktır.”

Japonya'nın istikbâli nokta-i nazarından bu va'din kıymet-i târîhiyyesi vardır. Evet, hükûmet va'dini incâz etdi; terakkî isti'dâdını gösteren her Japon'a mu'âvenetler, teşvîkler gösterdi.

Meselâ, sizin edebiyâta hevesiniz var, hilkaten edîb yaratılmışsınız fakat vaz'îyyet-i mâliyyeniz bu husûsda tedkikâta, uzun uzadıya tevaggule bir mâni' teşkîl ediyor, hükûmete mürâca'at ettiğiniz takdîrde derhâl rûy-i kabûl görüyorsunuz. Size her husûsda mu'âvenetler ibrâz edilir, kitab almak için paralar verilir, ma'îşetinize te'mîn edilmiş nazarıyla bakabilirsiniz. Japon hükûmeti çok hakîmâne davranıyordu. Hattâ sizde isti'dâd olunca hükûmete mürâca'ata da lüzûm kalmazdı. Esâsen onlar, erbâb-ı isti'dâdı her nerede olursa olsun buluyorlar, isti'dâdına göre onun terbiyesine bezl-i himmet ediyorlardı. Sonra san'atkârlar, ressam-lar, edîbler, muharrirler ilâ âhîrihî hep hükûmetden teşvîk görüyor-lar, mükâfât-ı nakdiyyeye bile nâil oluyorlardı. Meselâ güzel bir eser yazan muharrir derhâl takdîr olunuyor, hükûmet onu teşvîk için ne kadar vesâit varsa hepsini isti'mâl ediyordu. Ressamsanız nefis bir tablo vücûda getirdiniz, hükûmet hiç fırsat fevt etmeden sizi derhâl celb eder, sitâyîş-kârâne cümlelerle sizi taltîf eder, mesleğiniz hakkında ne emeller perverde ettiğinizi sorar, san'atınızda daha başka feyzlere ermek için Avrupa'ya veyâhûd Amerika'ya gitmek niyyetinde olup olmadığınızı suâl eder, eğer böyle bir fikriniz varsa size mu'âvenet-i maddiyyede bulunur, hülâsa sizde yeni yeni hevesler, yeni yeni ibtilâlar, yeni yeni emeller uyandırır. İşte Japonya böyle gayretlerle, böyle himmetlerle yükseldi ve yükseltildi. Bunlar, bizim için de birer ders-i ibretidir.

Japonlar'ın neden bu kadar serî' bir terakkîye mazhar olduk-larını muhtasar bir sûretde îzâha çalışdık. Ümîd ederiz ki maksad hâsıl oldu ve kâri'ler de bu husûsda bir fikir edindiler. Şimdi bu kavmin terakkîsini te'mîn eden esbâbı icmâl edelim:

1-Gurûr-ı millînin bahş ettiği azim ve kuvvet.

2-Atâlete olan gayz u nefret.

3-Hilkaten kanâ' atkâr oluşları.

4-Hayatın ucuzluğu, tezyînâtın ehveniyyeti.

5-Tabî'ata olan meclûbiyyet, hevâ-perestâne ezvâka adem-i rağbet.

6-Efkâr-ı medeniyyenin, terakkıyyât-ı asriyyenin mevâni'-i dîniyye ve an'aneviyyeye ma'rûz kalmaksızın serî'an inkişâf ve in-tişârı.

7-Hükûmetin erbâb-ı isti'dâd hakkında teşvîkkârâne bir siyâset ta'kîb edişi.

BUDİZM, KONFÜÇYANİZM, ŞİNTOİZM

Konfüçyüs'ün ta'lim-i felsefiyesi Japonlar'ın münevver kısmınca pek ma'rûf idi. Hattâ bunlar, dîne pek az ehemmiyyet verdiklerinden mezheb-i aslileri olan Şinto'yu Konfüçyanizm ile ikmâl etdiler. Hakikatı söylemek icâb ederse denilebilir ki, Konfüçyanizm'in desâtîr-i ahlâkiyesi pek çok husûsâtda Japonlar'ın işine yaramıştır. Fakat şimdi, garbın felsefe-i maddiyesi materyalizm ve Zât-ı Bârî'yi inkâr eden ateizm mesleği hepsine tefevvuk etmektedir.

Konfüçyüs düstûr-ı ahlâkiyesinin esâsını teşkîl eden “gurin”*, pederle evlâdın, hâkimle mahkûmun, zevc ile zevcenin, büyük kardeş ile küçük kardeşin ve arkadaşların yekdiğerine karşı olan münâsebetidir. Çin'de bu sistemin esâsını birinci münâsebet teşkîl ederdi. Fakat Japon Konfüçyanizmi bunu ikinci dereceye tenzîl ederek en büyük ehemmiyyeti ikinci münâsebete, ya'nî hâkimle mahkûmun münâsebetine atf etdi. Japonlar'daki itâ'at-ı kâmile bu düstûrun tatbîkıyle başlamıştır ve hakikaten bu münâsebetin dâire-i şümûlü pek vâsi' idi. Meselâ imparator ile tebe'asının mütegalibe ile ma'iyetinin, hattâ efendi ile hizmetcinin münâsebâtını tanzîm eden, bu husûsda itâ'at-ı kâmile ve sadâkat-i

* Gurin kelimesi “beş münâsebet” diye terceme edilebilir.

mutlaka hislerini uyandıran hep bu akîde-i felsefiyyedir. Üçüncü münâsebetin fazîleti tefrîk ve temyîzdır. Ya'nî hayât-ı ictimâ'îyyede mevkî'lerin bilinmesi ve onların muhâfaza edilmesidir.

Dördüncü münâsebetin fazîletine gelince; bu da nizâm ve intizâmın te'mîni maksadına ma'tûf olup küçük ile büyüğün ta'ayyün-i mevkî'ine hâdimidir. Sonuncu, ya'nî arkadaşlar arasındaki münâsebât ise îmân, sadâkat ve i'timâd hislerinin inkişâfına yardım eder.

“Buchido” kelimesi ancak “muhârib rûhu” diye tercüme olunabilir. Bu akîde-i an'aneviyye derebeyliğin zamanında muhârib samurayların ta'kîb etdikleri bir takım usûller, ri'âyet eyledikleri bir takım kâ'idelerden teşekkül etmiş olup eski nüfûz ve te'sîrini bir dereceye kadar hâlâ muhâfaza etmektedir. Japon şövalyelerinin kânûn-ı ahlâkîsi demek olan Buchido'yu Konfüçyanizm'in Japonlaşdırılmışı addedebiliriz. Filhakîka esas Konfüçyüs'den alınmış, fakat Şintoizm'den ve Budizm'den birçok şeyler de ilâve edilmiştir. Meselâ; Fatalism (Cebriyye mesleği) Budizm'den, sadâkat ve vatanperverlik Şintoizm'den alınmıştır. Buchido, harakiri (intihâr) ve intikâmı tasvîb eder; adâleti, cesâreti, merhameti, nezâketi, doğruluğu teşvîk eyler. Haysiyyet-i şahsiyyenin muhâfazasını ise âdetâ âmirdir. Buchido'nun ahkâm-ı esâsiyyesinden biri “Giri” ya'nî hak ve vazîfedir. Japonya'da el-yevm bu düstûra ziyâdesiyle ri'âyet edilmektedir.

Doğru söylemek îcâb ederse diyebilirim ki, Japonlar'ın kendilerine mahsûs garâ'ib âdâtını ve sâir ahvâlini iyice ve etraflıca anlamak için behemehâl Buchido hakkında ma'lûmât edinmelidir. Bu husûsa dâir en güzel eseri yazan Japon e'âzım-ı mütefekkirîninden Doktor Nitobe'dir. Salâhiyyetdâr bir hâmenin mahsûlû olan bu te'lîf, İngilizce yazılmış olup *Bushido, The Soul of Japan* (Buchido, Japonya'nın Rûhu) unvânını hâizdir. Belâgat-ı ifâde, selâset-i efkâr cihetinden bu te'lîf-i güzîn son derece meşhûrdur, hattâ pek çok İngilizler'i ve Amerikalılar'ı hayran bırakmıştır. Ta'kîb ettiğimiz usûlde dâimâ ihtisâra ri'âyet eylemekte olduğumuzdan gerek bu eserden gerek muhteviyyâtından ma'alesef fazla

bahs edemeyeceğiz. Pek meraklı kâri'ler varsa bu husûsa dâir ayrıca yazacağımız makâleleri mütâla'a buyurabilirler.

Japonya'da ekseriyyet-i halk Budizm mesleğine sâlikdir. Buda'nın ihdâs ettiği bu mezheb Altıncı asırda Kore tarîkıyla Japonya'ya idhâl edilerek serî' bir sûretde intişâra başladı. Budizm, bugün Japonya'da başlıca sekiz mezhebe ayrılmış olup bu mezheplerden herbiri yine ayrıca birçok küçük mezâhibe münkasemdir ki cem'an otuz beşi bulur. Bunlardan bazıları akîde, bazıları da âyîn cihetiyle birbirine zıd ve yekdiğerini nâkızdır. Chin mezhebi tecerrüdün ve mahrûmiyyet-perverâne sûfliğın (asceticism) aleyhindedir. Perhiz mes'elesinde serbestce davranır, yalnız bir Buda'ya ta'abbüd eder, selâmetin îmân ve i'tikâda bağlı olduğunu ta'lîm eyler. Bunun için dikkate şâyândır. Birçok İngiliz muharrirleri bu mezhebe Budizm'in Protestanizm'i (The Protestantism of Buddhism) diyorlar.

Japon Budizmi hakkında pek mühim eserler vucûda getiren müverrih-i şehîr Nanjo, *Oniki Japon Budist Mezhebinin Târîhi* unvânlı kitabında mezâhib-i mezkûre hakkında pek çok tafsîlât veriyor. Fakat bunlardan bazılarının el-yevm mevcûd olmamasına binâen biz yalnız sekizini ta'dâd edeceğiz:

- 1-Tendai.
- 2-Chingon.
- 3-Zen.
- 4-Jodo.
- 5-Sin.
- 6-Nitchiren.
- 7-Ci.
- 8-Yuzo Nimbotsu.

Son iki mezhebin hiçbir ehemmiyyeti hâiz olmamasına binâen bunlara âid tafsîlâtdan sarf-ı nazar ederek diğerkleri hakkında ma'lûmât verelim:

1-Tendai mezhebi, en kadîmi olduğu halde bugün diğerklerine nisbeten en geri kalanıdır. Bu mezheb, hakikat ve selâmeti ma'ri-

fetde temerküz ettirmek akîdesine tarafdâr olan mektebe mensûbdur. Fakat avâm için hakikat ekseriya muğlak ve anlaşılması güç olduğundan müntesibini kâbiliyyetine göre hiyel-i dîniyye ile avutmağa teşebbüs etmiştir. Buna binâendir ki mezheb-i mezkûr müntesiblerine Budizm'in Cizvitleri denilebilir.

2-Chingon, aynı mektebe mensûb olup Tendai'den bir sene sonra te'essüs etmiştir. Şimdi ise üçüncü derece hâiz-i ehemmiyetdir. Bu mezheb meşhûr râhiblerden Kobodachi tarafından te'sîs edilmiştir. Bunun akâyidi de birincisi kadar muğlak ve anlaşılması güçtür. Budizm ile Şintoizm'in tevhîdini te'mîn eden yine aynı mezhebdir.

3-Zen mezhebi, murâkabe-i mücerredenin (abstract contemplation) hakikate vâsıl olmak için yegâne tarîk bulunduğunu ta'lîm eden mektebe mensûbdur. Akîde-i esâsiyyesi şudur: "Bir şeye dikkatle bak, Buda'yı orada göreceksin". Mezheb-i mezkûr sanemlerin tekessürü aleyhinde bir irticâ' (reaction)'dan husûl bulmuştur. Budizm'in en basiti, âyîn cihetiyle en sâdesi yine bu mezhebdir. Binâenaleyh müntesiblerine ekser muharrirler "Japon mutasavvıfları" derler. El-hâletü hâzihî Japonya'da en ziyâde hâiz-i ehemmiyet ve ekseriyyet olan Budist mezhebi Zen'dir.

4-Selâmetin başka birinin ameliyle istihsâl edilebileceğini ta'lîm eden mektebi Jodo ve Chin mezhepleri temsîl etmektedir. Dördüncü derecede hâiz-i ehemmiyet olan Jodo, gâyet sâde ve basit bir akîde üzerine müessesdir. Âyînleri müte'addid def'a "Namu Amida Butsu!" ya'nî "Yaşasın Amida Buda!" münâcâtını telâkkar etmekden ibâretir.

5-Chin mezhebi, Jodo'nun bir fer'idir. Kemmiyetce Jodo'dan aşağı olduğu halde keyfiyetce ondan daha ziyâde hâiz-i ehemmiyetdir. Chin râhibleri et ve balık yemeğe ve izdivâc etmeğe de me'zûndurlar. Bu mezheb, fazîlet-i ahlâkiyyenin îmân kadar mühim olduğunu ta'lîm eder. Fi'liyyâtsiz îmânın hiçbir semere vermeyeceğini öğretir. Esâs i'tibârıyla Monoteistik'dir. Bir Buda'ya îmân eder. Şin, kadınlara bir dereceye kadar hakk-ı serbestî bahş

eden yegâne Budist mezhebidir. Terbiye-i dîniyye ve ma'neviyyesi pek yüksek olup hepsine tefevvuk eder. Çin'de ve Kore'de bir çok misyoner hey'etlerine mâlikdir. Hattâ Amerika'da bile bu mezhebin râhibleri vardır.

6-Nitchiren mezhebi bu nâmda bir râhib tarafından te'sîs edilmiş olup çok mütevessî' değil ise de pek ziyâde muhâfazakâr ve oldukça nüfûzludur. Diğer mezâhibe karşı takındığı husûmetkâr vaz'iyetden dolayı âteş püsküren bu mezheb sâliklerine "Budizm'in Cizvitleri" itlâk olunur.

Bütün bu ta'dâd etdiğimiz mezâhib miyânında garb medeniyetinin te'sîr ve nüfûzuna ma'rûz kalan yalnız Chin mezhebidir. Bundan başka yeni bir mezheb terakkıyyât-ı ilmiyye ve fenniyye ile mu'telif görünmek azmindedir. Diğer biri de hıristiyanların Japonya'daki fa'âliyyetinden ders-i ibret alarak bütün kuvvetini mü'essesât-ı ilmiyye ve hayriyye teşkiline sarf etmektedir. Şimdi bu mezhebin kendine mahsûs hastahâneleri, dârü't-terbiyeleri, risâleleri vardır. Hattâ Protestan misyonerleri tarafından te'sîs edilmiş olup bütün dünyâyâ kök salıveren "Genç Hıristiyanlar'ın Cem'iyeti"* mukâbil bunların da "Genç Budistler'in Cem'iyeti" nâmında yaz mektepleri teşkîlâtına mâlik bir mü'esseseleri mevcûddur.

Budizm'in Japonlar üzerinde icrâ ettiği te'sîrâtı inkâr etmek kâbil değildir. Hattâ bu te'sîrin âsârı bugün bile müşâhede edilmektedir. Japonlar hakkında en ziyâde hâiz-i salâhiyyet bir muharrir olan Chamberlain, *Things Japanese* unvânlı eserinde bakınız ne diyor: Mesâil-i terbiyeviyye, fukarânın ta'ayyüşü ve hastaların tedâvîsi keyfiyyetleri asırlarca Budistler'in yed-i iktidârında kalmıştır. Muhtelif sanâyi'i Japonya'ya getiren, dramatik şi'irleri

* Yong Men's Christian Association.

icâd eyleyen, siyâsiyyât ve ictimâ'îyyâta icrâ-yı te'sîr eden, hülâsa halkın zihniyyetini yükselten şübhesiz Budizm olmuşdur. Tafsîlâta girişmekden ise bir cümle ile îzâh edelim: Budizm bir mu'allim idi ki onun feyz-i ta'îmiyle Japonya vücûd buldu.

Yine bu husûsdaki ihâta-i külliyyesiyle meşhûr bir muharrir, Griffis, Budizm hakkında âtîdeki mütâla'âtı serd ediyor:

"Budist misyonerler; medeniyyet mültezimleri, sanâyi' mürevvicleri idi. Mesâil-i askeriyye ve siyâsiyyeye icrâ-yı te'sîrden hâlî kalmamışlardır. Etvâr u âdâtı daha iyi bir şekle sokdular. Terbiyye ve edebiyyât vâdisinde icrâsına muvaffak oldukları islâhat şâyân-ı dikkatdir. Bununla berâber Budizm hayvanlara müşvik ve insanlara karşı pek zâlim idi. Hayr u hasenâtı ihmâl etdi. Kadını her türlü hukûkdan mahrûm kıldı ve Japon seciyyesi üzerinde müdhiş bir cebrîlik ve bedbînlik eserleri bırakıldı. Japonlar'daki nezâket ve etvâr-ı kibârânenin menşe'i Budizm'dir. Mukadderâta tevdi'-i umûr hissini uyandıran da odur. Hülâsa edelim: Budizm'in düstûrlarından bir mecelle-i ahkâm yapılabilir, fakat onu bir kitâb-ı semâvî addetmek abesdir.

Zamân-ı hâzırada Budizm eski nüfûz ve te'sîrini kaybetmiştir. Japonlar'ın ekseriyyet-i zekiyyesi buna hiç ehemmiyyet vermez. Ma'amâfih avâm arasındaki nüfûzunu inkâr etmek de câiz değildir.

Mekâbirin Budist ma'bedlerine âidiyyetidir ki herkesi ister istemez Budizm ile alâkadâr ediyor. Garîbdir; bir Japon hayâtında Şintoist olabilir, fakat öldükden sonra behememâl Budist'dir. Çünkü o adamın Budizm ile hiç alâkası olmasa bile cenâzesi Budist merâsimi ile kaldırılır, yine öyle bir ma'bedde merâsime devâm edilir ve en nihâyet kabre bir Budist gibi indirilir. Fakat son zamanlarda mekâbirin idâresini hükûmet deruhde etmekde ve binâenaleyh bu garîb âdet de yavaş yavaş zâil olmaktadır. Bu imtiyâzdan râhiblerin istifâdesi pek külliyyetli idi.

Bu sahîfelerde diğerlerine nisbeten pek yeni olan bazı mezheb hakkında da bir iki söz söylemek isterim. Akâyid ve ahkâm-ı esâ-

siyye i'tibârıyla pek karışık olduğu için bunlar Budizm veyâhûd Şintoizm olarak kabûl edilmez. Filhakîka iyice tedkik edilirse görülür ki, mezâhib-i mezkûrede Hıristiyanlık'dan bile eser vardır. Fakat esas i'tibârıyla hepsinin akîdesi birdir. Arz ettiğim bu garîb mezheblerin adedi üçe bâliğ olmaktadır:

- 1-Renmon-kyo.
- 2-Kurozumi-kyo.
- 3-Tenri-kyo.

Bunlardan birinci ve sonuncu câhil çiftçi kadınları tarafından ihdâs edilmiş ve beyne'l-avâm rağbet bulmuştur. Birinci, Şinto'dan ziyâde Budist'dir. İkinci ise Budist'den ziyâde Şinto'dur. Üçüncüye gelince; Hıristiyanlığın âsârı bunda hepsinden fazla mahsûsdür. Kurozumi-kyo güneş ma'bûdesine hasr-ı i'tikâd eder. Çünkü bu mezhebin mü'essisi her sabah tulû' eden güneşe ibâdet etmekle hastalığından rehâyâb olmuştur! Tenri-kyo müsâmahakâr olduğundan sür'atle intişâr etmektedir.

Şimdi hülâsa edelin: Şintoizmin, bir usûl-i millî; Konfüçyanizm, insanlar beynindeki münâsebâtı tanzîm eden bir nev' felsefe, Budizm ise hatâ ve sevâbı, cezâ ve mükâfâtı ta'yîn eder hakikî bir din idi. Bir müdekkik şöyle diyor: "Şintoizm, ibâdetin maksadını anlatır; Konfüçyanizm, hayatın kânûnlarını öğretir ve Budizm ukbâ ile uğraşır. Binâenaleyh bir şahıs bu akâ'idden meselâ ikisinin de veyâhûd her üçünün de birden mu'tekidi olabilirdi..."

Mütâla'a Olunacak Âsâr

Scherer'in *Bugünkü Japonya* unvânlı eserinde Budizm hakkında gâyet şâyân-ı dikkat bir fasıl vardır. Mitford'un *Eski Japon Hikâyeleri* de güzeldir. Konfüçyanizm hakkında arîz u amîk tedkikâtda bulunan ve bu hususdaki ihâtası herkesce tasdik edilen Doktor Knox'un *Şehirlerde ve Kasabalarda Japon Hayatı* nâmındaki eserinde Konfüçyanizm'e birkaç fasıl hasr etmiştir ki şâyân-ı mütâla'adır.

SEYÂHAT İNTİBÂ‘ÂTINDAN

Japonya’da Şehir Hayâtı

Alış-veriş, gece pazarları, şenlikler ve fener alayları, falcılar ve falcılığa rağbet, rakkas ve rakkâseler, tiyatrolar ve meddâhlar, kır âlemleri.

Japon hayâtından bahs ederken evvelâ esnâflardan başlayalım:

Japonya’da eskiden ticârete meyl yokdu. Hattâ tüccâr sınıfını memleketin en âdî tabakasını işgâl edenler teşkîl eylerdi. Binaenaleyh bugün bile Japonya’da cesîm mağazalara veyâhûd ticâretin ahkâm-ı esâsiyyesinden birincisini teşkîl eden selâmet-i mu‘âmeleye ender tesâdüf edilir. Esbâbını îzâh edelim. Ezmine-i mütekaddimeden yüksek tabakanın ticârete olan rağbetsizliği bir çok ayak takımının bu işle iştigâlini intâc etdi. Bunlar, hâhişger-i te‘âlî olduklarından meşrû‘ veyâ gayr-ı meşrû‘ her türlü vesâ’ite mürâca‘at ederek gâyelerinin te‘mînine çalışıyorlardı ve hâlâ da bu söylediklerimiz vâkı‘dir. Yalnız şu nokta-i nazardan muhâkeme eden ecnebî tâcirler Japonlar’ı haysiyyetsiz, hîlekâr ve kendilerine i‘timâd câiz olmayan bir millet telakkî ederler ve Çinliler’le iş görmeği evveliyetle tercîh eylerler. Filhakîka ticâret husûsunda Çinliler, Japonlar’a müreccahdır. Verdikleri sözü tutarlar, karşısındakini aldatmak istemezler, fazîlet-i ticâriyyeleri pek ziyâde şöhet bulmuşdur. Son zamanlarda bu mes‘ele Japonlar’ı iyice düşündürdü. Öyle ya, hey’et-i inhisâriyye bütün ticâreti eline almış, iste-

diği gibi mu'âmele ediyor ve hâricde ise bunun sû'-i te'sîrâtı görülüyor. Ahz u i'tâ mesâilinde i'timâdkâr olmak, müşteriye karşı ahlâkî seciyyelerle mücehhez görünmek şartıyla muvaffakiyyetin pek büyük olacağını idrâk eden yüksek tabakadaki Japonlar da ticârete sülûk etmeğe başladılar. Bugün Japonya'da sözüne i'timâd olunur, selâmet-i mu'âmelesinden şübhe edilmez bir-iki büyük tâcir vardır. Diğerleri -ta'bîrimiz ma'zûr görülsün- hep dalaverecidir. Japon tâcirlerinin ittihâz ettikleri bu usûl, bittabi' kurûn-ı vüstâ usûl-i ticâretidir. Bunların şu sakîm zihniyyeti ticâreti bâyi' ile müşteri arasında âdetâ bir muhârebe menzilesine indirmiştir. Harbde hud'anın câiz olduğuna nazaran her iki taraf şu nokta-i esâsiyyeyi hâtırdâ tutup ona göre mu'âmele etmek mecbûriyyetinde bulunur.

Tokyo, Japonya'nın en büyük ve en mücedded bir şehri bulunduğu halde insan burada, Avrupa'nın veyâhûd Amerika'nın böyle şehirlerinde görebileceği cesîm mağazalara tesâdüf edemez. Japon mağazaları cüz'î bir mikdârı müstesnâ olmak şartıyla sokağa nâzır olan tarafı açık odalara benzer, bildiğimiz ve gördüğümüz gibi insan bir mağazaya sellemehü's-selâm giremez, çünkü girilecek bir medhal yoktur.

Japon mağazası, sâhibinin ikâmet ettiği evin sokağına nâzır olan bir odası demektir ve bittabi' her Japon evi gibi zemîn hasır ile mestûrdur. Binâenaleyh içeri girilemez. Ön tarafda bir camekân vardır, dükkânın duvarları da raflarla müzeyyendir. Dükkân sâhibi, ön tarafda bulunan camekâna yakın bir yerde minder üstünde oturarak müşteri ile alış-veriş eder. Müşteri, hâl ve kıyâfetine göre mu'âmele görür. Eğer kıyâfeti paralı olduğunu îmâ ediyorsa dükkâncının nezâketine, o riyâkârlık derecesini bulan nezâkete hadd ü hesâb yoktur. Yerlere kadar eğilerek reveranslar yapar, insanı ister istemez mübâya'aya mecbûr eder vaz'iiyetler gösterir, sizi uzun boylu medh eder. Eğer kıyâfetinden kokoz olduğu nümâyân ise bittabi' göreceği mu'âmele de ona göredir.

Japonya'da zengin ve asîl âile kadınları çarşılarda ve Wanko-ba denilen pazarlarda nâdiren görünürler. Bunlar, alış-verişlerini

evlerinde oturdukları halde yaparlar. Çünkü bütün mağazalar bu gibi âilelerden emr telakkî eder etmez istenilen şeyleri bohçalara koyarak mağazanın hademesiyle derhal ve serî'an gönderirler. Hattâ her mağazanın birkaç bisikleti vardır. Hademe bohçaları mâhirâne bir sûrette arkasına bağlar ve bisikletine atlar atlamaz bir sür'at-i berkîyye ile mahall-i maksûda varır. Gittiği hâne tabî'î büyücek bir yer olacak. Japon evleri bizim Avrupakârî ikâmet-gâhlara hiç benzemez. Zenginlerin meskenleri ale'l-ekser güzel bir bahçe ile muhâtdır. Hademe, bahçe kapısından girerek bahçeyi geçer ve evin ön tarafında ahz-ı mevki' eder. Hânenin asıl kapısından girince hademe arkasındaki bohçaları indirerek yerden yarım arşın kadar yüksek olan zemîn üstüne koyar. Zemîn kâmilan hasırla mestûrdur. Binâenaleyh ayakdan takunyalar çıkmayınca içeri girmek kâbil değildir. Zâten hademe içeri girmez, buna lüzûm yoktur. Mağazadan eşyânın geldiğini haber alan hanımlar derhal kapıya hücûm ederler, hademe de getirdiği o güzel emti'a-i harîriyyeyi birer birer çıkarır, enzâr-ı umûmiyyeye serer. Meselâ bunların hiçbirini beğenilmedi değil mi, çektiği zahmeti nazar-ı dikkate almayan hademe, kemâl-i nezâketle ve mütebessim bir çehre ile kumaşları bohça yaparak ve bunu da sırtına vurarak yenilerini getirmek üzere oradan uzaklaşır. Çünkü netîce-i kârda bütün bu acıların çıkacağına kaviyyen emîndir.

Daha aşağı tabakalara mensûb olan kadınlar, kendi işlerini biz-zât görürler. Mağazalara gitmekden üşenmezler. Büyük şehirlerin büyük caddeleri, meselâ Tokyo'daki Ginza caddesi gibi memerr-i nâs ve merkez-i ticâret olan caddeleri hep bu kabîl alış-verişe çıkan genç, ihtiyâr, güzel ve çirkin kadınlarla ve bu kadınların berâberlerinde getirdikleri acîbü'-ş-şekl Japon çocuklarıyla doludur.

Kadınlar pek çok vakitlerini mağazalarda geçirirler. Tokyo'da en büyük emti'a-i harîriyye teşhîrgâhı Mitsui denilen cesîm mağazadır. Garb usûl-i mi'mârîsinin bir enmûzec-i bedî'î itlâkına sezâ olan bu binâ, hakîkaten şâyân-ı temâşâdır. Bilhassa muhteviyâtı bir ecnebîyi hayretlere gark edecek kadar mütenevvi' nefis ve şâ'irânedir. O ipekli kumaşların envâ'ı, mensûcât-ı harîriyye

miyânında nefâset ve san'at i'tibârıyla pek yüksek bir mevki' tutan Japon paravanlarının letâfeti, porselen ma'mûlâtının güzelliği karşısında insan bu latîf meşher-i letâîfden bir türlü ayrılmak istemiyor. Hakîkaten Japon sanâyi'inin kendine mahsûs öyle güzellikleri, yine kendilerine mahsûs öyle incelikleri vardır ki, bunları Avrupa mallarıyla kıyâs etmek abes olur.

Gece Pazarları

Japonya'da, ayın mu'ayyen günlerinde ve şehrin muhtelif yerlerinde, ekseriyâ bir ma'bedin civârında gece pazarları kurulur. Japonya'yı ziyâret eden bir seyyâh, behemehâl bu pazarları gezmelidir. Zîrâ görülecek, tedkîk edilecek pek çok şeyler vardır. Bu gece pazarları küçük dükkân sâhiblerinin kâr u kisblerine haylî yardım eder. Yevm-i mu'ayyen gelince bunlar pılılarını pırtılarını alırlar, meşher-i leylînin münâsib bir yerinde eşyâlarını şık Japon sepetleri içine veyâhûd nazar-rübâ sandıklar üstüne koyarak herkese teşhîr ederler. Lâkin tasnîfe insanın bayılacağı gelir; o kadar muntazamdır. Gece pazarlarında her şey bulunur; iğneden iplikden tutunuz da, Japon pastalarına, her türlü meyvelere, mensûcât-ı harîriyyeye varıncaya kadar teşhîr edilir, hattâ çiçekler bile vardır. Japonya'da çiçekciliğe, ağaçcılığa çok i'tinâ edilmiştir. Şık sak-sılar içinde öyle latîf çiçekler, manzara-i hazâret ve letâfet arz eden öyle ağaçlar vardır ki, emsâline Japonya'dan başka bir memleketde tesâdüf etmek, öyle zannederim ki adîmü'l-inkândır. Arz ettiğim bu fantazi ağaçlar hadd-i mu'ayyenden fazla büyümezler. Meselâ on senelik bir çam ağacı yalnız yirmi beş santimetre uzunluğundadır. Bunun gibi daha bir çok cinsler, bir çok nev'ler vardır ki, cidden şâ'irânedir.

Bu küçük esnâflar müşterîlerin nazar-ı dikkatini celb etmek için bütün kuvveti gırtlaklarına vererek bağırlar; mallarının nefâsetini, ucuzluğunu ta'rîf etmek için pek derin medhiyyâta girirler. Gece pazarları çok kalabalık olur. Bir def'a bu insan

cereyânına kapıldınız mı mütemâdiyen yürümeli, hiç durmaya gelmez.

Bilhassa çiçekciler ile pazarlıkda son derece müteyakkız davranmalı. Taleb edilen fiyâta râzı oldunuz mu yandınız demektir. Çünkü bunların ihtikârları darb-ı mesel hülânüne girmiştir. Meselâ, saksı içinde küçük fantazi bir ağaç hoşunuza gitti, almak niyetiyle fiyâtını sordunuz, size derhâl cevap verir: “Dört yen!”*

Eğer açıkgöz davranır da i’tirâz eder ve: “Nasıl olur? Bu ağacın sekiz on guruşdan fazla değeri yoktur” derseniz taleb edilen fiyâtın yarıdan fazla indiğini kemâl-i istiğrâb ile görürsünüz. Al aşağı ver yukarı nihâyet sizin teklif ettiğiniz fiyâta râzı olur, siz de istediğinizi alırsınız. Bu iş bitdikden sonra başka bir çiçeğin fiyâtını soracak olsanız yine aynı hâl vâkı’dır. Lâkin vakit geçdikçe eşyânın fiyâtı da dâimâ düşer. Çünkü bunları tekrar hamallara verip geri götürmek pek külfetlidir. Binâenaleyh ucuz, pahalı mallarını elden çıkarmak isterler.

Gece pazarları meş’alelerle tenvîr edilir. Esnâfdan her birinin iki tâne meş’alesi vardır. Bunların alevleri havada dumanlar husûle getirir, fakat etrâfı aydınlatmak için de pek fâidelidir. Pazarlarda nazar-ı dikkati en ziyâde celb eden çocuk oyuncaklarıdır. Bunlar o kadar mâhirâne ve san’atkârâne yapılmıştır ki çocukları değil, saçlı sakallı âdemleri bile aldatacak mâhiyyettedir.

Gece pazarlarında teşhîr edilen emti’a miyânında kavanoz içinde kırmızı Japon balıkları, kafes içinde ecnâs-ı muhtelifeden tuyûr, sepet derûnunda garîb garîb sadâlar çıkaran haşerât, saç tuvaleti için a’lâ japon taraklar ve sâire, şık Japon yelpâzeleri, şekerlemeler, tepsi içinde kızarmış fasulye ve bakla ilâ âhîrîhî bir ecnebînin nazar-ı dikkatini câlibdir.

Bu muvakkat serginin nihâyetinde çadırlar içinde dans eden kızlar, şu’bedebâzlar, terbiyeli hayvânât-ı vahşiyye ilâ âhîrî vardır. Duhûliyye ‘iki sen, ya’nî on para kadar cüz’î bir meblağdır. Çadır-

* Bir yen, on iki buçuk guruşdur.

ların önünde kapıcılar bütün kuvvetleriyle bağırlar, içeride hiç görülmedik şeyler olduğunu i‘lân ederler. Bir taraftan da davul ile reklâma devâm ederler. Hattâ arada sırada çadırın perdesini kaldırarak hâricde tecemmu‘ eden halka dâhili teşhîr ederler. Fakat bu, pek ânîdir. İnsanda yalnız hevess-i müşâhede uyandırabilir. Kapının her iki tarafına asılı olan resimli i‘lânlar da şâyân-ı dikkatdir. Bunlar, en ziyâde çocukların eğlencesini teşkîl eder. Onluğu basdıran doğru içeridedir.

Vakit geçdikce züvvâr da yavaş yavaş kâfileler teşkîl ederek seyyâr fenerlerin neşr ettiği ziyâ‘ı ta‘kîben hânelerine dönerler. Ale‘l-ekser her çocuğun elinde ucuz, pahalı bir oyuncak buluncaktır.

Bu gece sergilerinin maksad-ı te’sîsi ma‘bedlere gelen züvvârın hîn-i avdetde nazar-ı dikkatlerini celb ve dolayısıyla alış-veriş etmek olduğu hâlde maksad-ı aslî unutulduğundan ekseriyyet doğru-ndan doğruya sergiyi ziyârete gelir.

Âdet olduğu üzere buradan evlere boş dönmezler, hânede kalanlara behemehâl bir omiage*, ya ‘nî hediye götürülecektir.

Halk saat on râddelerinde dağılır dağılmaz sergicilerde büyük bir fa‘âliyyet müşâhede olunur. Kimi zemîne serdiği eşyâyı birer birer toplayıp sandıklara, sepetlere doldurur, kimi saksıları hammallara yükletir, kimi de çadırları söker; öyle ki ertesi sabah şu hayât-ı velvedârdan hiçbir eser, hiçbir nişâne göremezsiniz.

* Omiage, yalnız gece eğlencelerinden avdetde değil, küçük büyük her seyâhatden dönüşde behemehâl getirilecektir. Seyâhat ne kadar uzarsa, âdet olduğu üzere, hediye de daha güzel ve daha kıymetli olmalıdır.

Şenlikler ve Fener Alayları

Ayda bir veyâhûd iki def'a yapılan bu gece şenliklerinden mâ'adâ her ma'bûd şerefine senenin mu'ayyen bir gününde gâyet büyük ve mükellef eğlenceler tertîb edilir. Bu eğlenceler (Matsuri) günlerce devâm eder. Caddeler, başdan başa bayraklarla, şık Japon fenerleriyle donatılır; küçük bambu ağaçları parlak bir sûretde boyanmış ince kursak kâğıdlarıyla tezyîn edilerek caddenin ötesine berisine dikilir. Rüzgâr vurdukça bu kâğıdlardan garîb garîb hışırtılı sadâlar çıkar. Mahallenin muhtelif cihetlerinde çalgıcılar için ahşabdan yüksek yerler yapılır. İnce sesli flavta ve muhtelif cesâmetde davullardan ibâret olan bu saz takımı ortalığı velveleye verir. Esâsen bundan maksad mûsikî dinlemek değil, o mahallede şenlik olduğunu i'lân etmektir. Çünkü Japon mûsikîsi flavta ile davuldan ibâret değildir. Onların da kendilerine mahsûs güzel âlât-ı mûsikıyyeleri vardır.

Başka bir eserimizde de Japon mûsikîsi hakkında ma'lûmât i'tâ eyleyeceğiz. Bayram üç-dört gün devâm eder. Fakat ikinci ve üçüncü günler iş kızıdır, sokaklar lebâleb dolar. Ta'bîr-i mahsûs ile iğne atacak yer bulunmaz.

Eğlenceler miyânında en ziyâde dikkate şâyân olan iki katlı, ahşabdan ma'mûl, yüksek "Dachi"lerdir. Bunlar, ya tekerlek ilâvesiyle siyah öküzlere çekdirilir veyâhûd tahtadan kulblar zammıyla omuzda taşıdırılır. Bu cesîm seyyâr hânenin birinci katında ekseriyâ dansözler veyâhûd tebdîl-i kıyâfet edip maskara şekline girmiş san'atkârlar bulunur. Caddenin her iki tarafında ahz-ı mevki' eden, halkı eğlendirmek için ellerinden gelen mahâreti ibrâz eden bu oyuncular, gülünç vaz'ıyyetleriyle etrafa şevk u şetâret saçarlar.

Dachi'nin ikinci katında ekseriyâ Japon târîhinde şöret-şi'âr bir kahramânın tasvîr-i mücessemi bulunur, ba'zen de hayâlî bir ejderhâ heykeli teşhîr edilir. Bu eğlencelerin en meşhûru Mutsu-hito'nun kânûn-ı esâsî i'lân ettiği sene icrâ edilen şenliklerdir. Japonlar üç gün devâm eden bu eyyâm-ı sürûru tasvîr ede ede bi-

tiremezler. Ben Japonya'da müddet-i ikâmetim esnâsında böyle umûmî eğlencelere yalnız bir def'a tesâdüf etdim. Geceleri fener alaylarının şenliklerine pâyân yokdu. Bilhassa bu eğlence için krizantem çiçekleriyle donatılmış tramvay arabaları yapıldı. Bütün parklar tezyîn edildi. Tokyo'nun en cesîm ve muhteşem parkı olan Hibiya, bilhassa gece vakti öyle bir manzara-i nûrânî arz ediyordu ki insan şu hârika-i san'at karşısında mebhût u hayrân, oradan bir hatve ayrılmak istemezdi.

Bilhassa fener alayları şâyân-ı tezkârdır. Binlerce kişiden mürekkebe bir alay-ı vâlâ tasavvur ediniz, herkesin elinde uzun bir değneğin ucuna rabt edilmiş şık Japon fenerleri vardır. Alayın önünde bir de bando bulunur. İşte bu sûretle şehir başdan başa dolaşılır, kâfile de gitdikce büyüyerek yüz binlerce kişiye bâliğ olur.

Falcılar ve Falcılığa Rağbet

Japonya'da bilhassa avâm-ı nâs -bizde olduğu gibi- tefe'ule rağbet ederler. Cühelâ-yı halkın mazhar-ı i'timâdî olan falcılara şehrin her köşesinde tesâdüf etmek kâbildir. Bu hezârfen mütefe'illere göre hayâtın bütün esrârı açıktır. Onlar, size müstakbelin serâir-i mektûmesini büyük bir talâkât-ı lisâniyye ile anlatırlar ve anlatırken takındıkları tavr u hareket îmâ eder ki sözleri sümme't-tedârük söylenilen şeyler değil, bilakis ulûm-ı bâtınanın en esaslı ahkâmından müstahrec kat'ıyyü'l-müfâd hikemlerdir.

Bunlar herşeyden bahs ederler, her telden çalarlar. Mes'ûd olup olmayacağınızı, izdivâc edip etmeyeceğinizi ve eğer izdivâc edeceğiniz görünüyorsa senesiyle, günüyle size târîhini söylerler. Şehir veyâ hâne değiştirmek istiyorsunuz değil mi hiç tereddüd etmeyiniz, derhâl bir falcıya gidiniz; fikrinizi, niyyetinizi büyük bir muhâlesatla anlatınız. Acaba gideceğiniz şehirde veyâhûd mahallede muvaffakiyyetiniz devâm edecek mi? Yoksa tâlî' size çehre-i abûset-peymâsını mı gösterecek? Falcı, bunları size bütün taf-

sîlâtıyla anlatır. Bundan sonra tereddüde mahal kalmaz. Hareketinizi netîce-i tefe'ule göre tanzîm edersiniz.

Dahası var; meselâ birdenbire hasta oldunuz değil mi, doktora neden mürâca'at edeceksiniz? Doğrudan doğruya bir falcıya haber gönderiniz; o, derhâl esbâb-ı marazı bildirir. Eşyânız kayb oldu, yine falcıya mürâca'at, kayıb eşyânın ne olduğunu, bir daha bulunup bulunmayacağını size söyler.

Fırsat varken Japonlar'ın i'tikâd-ı bâtılaya olan meyl ü merbûtiyyetlerinden de bir nebze bahs edelim:

Meşhûrdur; Havâriyyûn'dan Pavlus, Mars tepesinde Atinalılar'dan mürekkeb bir cemm-i gafire şöyle hitâb etmişti: "Ey Atina ahâlîsi! Ben öyle görüyor ve anlıyorum ki siz her şeyde ebâtılın mağlûb ve meczûbu olmuştunuz!"

Pavlus'un bu hitâb-ı ma'nâdârını biz, Japonlar'a da îrâd edebiliriz ve: "Ey Nippon ahâlîsi! Biz öyle görüyor ve anlıyoruz ki siz ekseriyâ ebâtılın mağlûb ve meczûbu olmuştunuz!" diyebiliriz. Filhakîka bugüne gelinceye kadar avâm-ı halk büyük bir îmân ve i'tikâd ile o lâ-yu'ad ilâh ve ilâhelerin mağlûb ve meczûbudurlar. Bundan başka Japonlar daha birçok hurâfelere de i'tikâd ederler. Bazılarını -ihtisâra ri'âyet etmek şartıyla- ta'dâd edelim:

Pek eski zamanlarda Japonlar kendilerine mahsûs bir takvîm tertîb ve tanzîm ederlerken bir ayın ihtivâ ettiği günleri yalnız rakam ile ayırmamışlar, aynı zamanda bunları hayvânât isimleriyle de tesmiye etmişlerdir. Hattâ bu takvîme göre her günün derece-i neket ve sa'âdeti kemâl-i kat'ıyyetle ta'yîn eylemiştir. Meselâ, izdivâc için, edâ-yı ibâdet için, bir işe başlamak için, dükkân açmak için, ilâ âhirihî mu'ayyen ve mukannen günler vardır.

Meşhûr Doktor Griffis, *The Mikado's Empire* (Mikado İmparatorluğu) unvânlı kitabında bize şu garîbeyi anlatıyor: "Aşağı tabakaya mensûb pek çok halk vardır ki saçları kırmızı olur korkusuyla 'At gününde' başlarını yıkamaktan kat'ıyyen ihtirâz eylemler." Diğer taraftan bu at günü pirinç ilâhı İinari-Sama'nın bir yevm-i mukaddesidir. Fâre günü ise servet ilâhı Daikoku'nun

yevm-i mukaddesidir. Zifâf günlerine gelince bakınız Kâhin Tamura ne diyor: “Kânûn-ı sâni’nin on altıncı, Şubat’ın yirminci, Mart’ın dördüncü, Nisan’ın on sekizinci, Mayıs’ın altıncı, Haziran’ın yedinci, Temmuz’un onuncu, Ağustos’un on birinci, Eylül’ün dokuzuncu, Teşrîn-i evvel’in üçüncü, Teşrîn-i sâni’nin otuzuncu günlerinde icrâ-yı zifâfı pek meş’ûm buluruz. Aynı zamanda büyük vâlide veyâ büyük pederin sene-i devriyye-i vefâtına müsâdif günlerde akd-i zifâf pek uğursuzdur.”

Saatler de günler gibi yalnız erkâm ile değil hayvânât isimleriyle de tefrîk ve tesmiye edilmiştir. Aynen yazıyorum:

1-Fâre saati	11000 b. z. - 1 k. z.*
2-Öküz saati	1000 - 3 b. z.
3-Kaplan saati	3000 - 5 b. z.
4-Tavşan saati	5000 - 7 b. z.
5-Ejderhâ saati	7000 - 9 b. z.
6-Yılan saati	9000 - 11 b. z.
7-At saati	11000 b. z. - 1 k. z.
8-Keçi saati	1000 - 3 k. z.
9-Maymun saati	3000 - 5 k. z.
10-Horoz saati	5000 - 7 k. z.
11-Köpek saati	7000 - 9 k. z.
12-Domuz saati	9000 - 11 k. z.

* İngilizler, nısfü'l-leyleden gündüz saat on ikiye kadar güzerân olan vakti a. m. ve saat on ikiden nısfü'l-leyle kadar devâm eden vakti de p. m. harfleriyle işâret ve tefrîk ederler. a. m. Latince’de öğleden evvel ma’nâsına gelen Ante Meridiam ve p. m. de yine aynı lisânda öğleden sonra ma’nâsını ifâde eden Post Meridiam kelimelerinin baş harflerinden me’hûzdur. Bizde böyle bir şey yok. Fakat niçin olmasın? İstılâhât-ı fenîyye ve edebiyemizin ekseriyyet-i kelimesi lisân-ı Arabî’den alınmadır. Latin lisânı nasıl ki Avrupa akvâmının mürâca’atgâh-ı unûmîsi olmuşsa Arab lisânı da bizim için aynı mahiyeti hâizdir. Binâenaleyh kable’z-zuhûr için bunların baş harfleri olan k. z. ve ba’de’z-zuhûr için de b. z. şekl-i muhtasarını isti’mâl edeceğiz. Ümîd edelim ki şu şekl-i ihtisâr kabûl-i âmmeye mazhar olsun.

Japonlar, bu saatlardan tefe'ul ve teşe'üm ederlerdi. Meselâ, saat beşden sonra yeni elbise iktisâ etmek pek meş'ûm idi. Dahası var, eğer bir kimse senenin ilk gününün öküz saatinden evvel kırmızı fasülyeden (azoki) yedi tâne yutacak ve bir yudum da saki içecek olsa o sene bütün hastalıklardan mu'âfiyyet kazanır. Eğer yine aynı günün kaplan saatinde toso (bir nev' Japon meş'rûbu) içilse sene imtidâdınca malarya yüzü görülmez; yedinci ayın yedinci günü erkek yedi ve kadın on dört tâne kırmızı fasülye yutacak olsa bunlar bakıyye-i hayatlarını bi'l-cümle hastalıklardan âzâde olarak imrâr ederler. Aynı ayın köpek saatinde istihınâm etmek dişlerin kuvvetlenmesini intâc eyler. Bu böyle olduğu gibi meş'ûm aylar, meş'ûm günler ve meş'ûm saatler de vardır. Meselâ bir insanın kırk üçüncü sâl-i hayatında evlâdı tevellüd etse doğan çocuğun perilere karıştığına hüküm olunur. Binâenaleyh bu bedbahtlığa (!) uğrayan çocuk, henüz daha bir aylık iken üç saat kadar bir ma'bedde yalnız başına bırakılır. Bilâhire efrâd-ı âileden birisi çocuğu oradan alarak vâlideynine getirir ve: "Bu çocuğu ben tesâdüfen buldum. Siz alınız da büyütünüz. Hayır işlemiş olunuz" cümlesiyle vâlideğine teslîm eder. Şu sûretle de şeytan aldatılmış olur. Kûsûf veyâhûd husûf esnâsında kuyular sıkı sıkıya kapanır. Bu tedbîr güneşin veyâ ayın kapalı bulunduğu müddet zarfında semâdan zehir dökülüp suların tesemmüm etmemesi içindir.

Sene başı idi; vücûdumda bir kırgınlık başımda şiddetli bir ağrı hissettim. Evden çıkarken ihtiyâr hizmetciye kendimi mu'âyene ettirmek üzere bir doktora mürâca'at edeceğimi söyledim. Beni bir felâket-i muhakkaka ve elîmeden kurtarmak istiyor imiş gibi kemâl-i tehâlûkle kolumdan tutarak: "Sakin!" dedi. "Bugün doktora mürâca'at edecek olursan bütün sene hastalıktan tahlîs-i giribân edemezsin. Yoksa sene başı olduğunu unutuyor musun?"

Japonlar'ın şu bâtil ve âtil i'tikâdlarını okurken kim bilir kâri'ler ne kadar hayret edecekler, ne rütbe güleceklerdir. Fakat unutmayalım ki bu şâibelerden âzâde kalmış hiçbir millet, hiçbir cemâ'at gösterilemez. Eski Yunan esâtîri, kadîm Mısır i'tikâdâtı meçhûlümüz değildir. Bizde bile hâlâ bu gibi ebâtıla hasr-ı i'tikâd

edenler pek çoktur. Zamanın ve fikrin terakkîsiyle bittabi‘ bu bâtıl i‘tikâdlar, yanlış düşünceler de kendiliğinden zâil olur.

Raks ve Rakkâseler

Japonlarca geyşasız hayat pek sönükdür. Hiçbir eğlence tertîb edilmez ki geyşalar bulunmasın. Bu Japon rakkâseleri küçük yaşlarında âilelerinden mukâvele ile alınarak kadın mu‘allimler tarafından geyşaya denilen rakshânelerde ta‘lîm ederler. Bunlar, gündüzleri veyâhûd geceleri çayhânelere, husûsî eğlencelere gönderilir. Geyşalara yalnız raks öğretilmez; muganniyelik, sâzendelik hep program dâhilindedir. Bilhassa şamisen denilen bir nev‘ âlet-i musikiyye vardır ki geyşa âleminde pek mergûb ve ma‘rûfdur. Hülâsa bu dârü’t-ta‘lîmde bir geyşa, ricâlin hoşuna gitmek, onların hissiyyâtını tahrîk etmek için ne varsa hepsini öğrenir. Bu olduktan sonra geyşaya sâhibleri sarf etdikleri emeği beleğan mâ-beleğa çıkarırlar. Çünkü iyi ta‘lîm görmüş ma‘rûf bir geyşanın ücret-i raksıyyesi haylî yüksektir. Geyşalar ale’l-ekser çayhânelerde icrâ-yı raks ve tegannî ederler. Matsuriler de geyşalara mahsûs eski zaman elbiselerini lâbis oldukları halde raks ederek halkı eğlendiren, sürûr ve hubûru tezyîd eden yine bu şûh-edâ rakkâselerdir.

Japon dansları ancak şûhâne kelimesiyle tavsîf edilebilir. O vücûdun muhtelif harekât-ı raksıyyesi havada ihtizâzlar peydâ ederek uçan tüllerin mahâretkârane idâresi, kostümlerin tenevvu‘ ve letâfeti cidden san‘atkârânedir. Bu sevimli rakkâselerin ba‘zen kırmızı veyâhûd sarı elbise giyerek bir sonbahar dansına çıkışları vardır, hakîkaten görülmeğe değer. Geyşa sonbaharı ellerinin, vücûdunun harekât ve işâretiyle öyle şâ‘irâne bir sûretde tasvîr eder ki hoşâ gitmemek kâbil değildir. Sonbaharda ağaç yapraklarının, güzel ve mûnis kır çiçeklerinin hâlet-i intizârını belîğ bir sûretde tasvîr eder ve size bir ân-ı harîf yaşatır. Ba‘zen de ön etekleri

kaldırılmış kimono* giyerek şehirde satmak üzere köylü kızların yumurta getirdiklerini tasvîr eder. Japon danslarının pek çok envâ'ı vardır ve diyebilirim ki, hepsi de bedî'î, hepsi de mâhirâne ve şâ'irânedir. Dans hitâma resîde olur olmaz geyşalar da sahneden inerek yemek odasına giderler. Masaların etrafında tecemmu' eden müşterîlere tebessümler, şûhluklar saçarak sake* şişeleri ikrâm ederler. Artık bundan sonra mülâtifelerin, musâhabelerin hadd ü hesâbı yoktur. Güzel, samîmî, hoş bir hayat.

Geyşalar, ekseriyyet üzere güzel olurlar. Hüsn ü âna -fakat Japon hüsn ü ânına- mâlikdirler. Lâkin kendilerinde iffetden eser yoktur. Aldıkları terbiye, bir terbiyye-i ictimâ'îyye, bir terbiyye-i ahlâkıyye değildir. Onlar küçüklükden beri geyşayalarda harîs ve menfa'atcû bir takım mu'allimelerin âğûş-ı terbiyesinde perverîş-yâb olurlar. Binâenaleyh bunlarda iffet ve nâmûs gibi fezâil-i beşeriyyeyi tevehhüm etmek pek abesdir. İşte aldıkları bu terbiye sâ'ikasıyla geyşalar zengin bir Japon'un veyâhûd paralı bir Avrupalının bâ-mukâvele zevcesi olmak için can atarlar. Mukâvele, bir müddet-i muvakkate içindir. Bu müddetin inkızâsında tekrar eski mesleklerine dönerler. Bu sevimli rakkâseler fenâ mahlûklar değildir. Yalnız şu var ki hatâyı işlerken onun hatâ olduğunu fark edemezler. Zîrâ Japonya'da iffet ve nâmûs mesâili biraz, hattâ fazlaca ihmâle uğramıştır.

* Kimono, erkek ve kadın ale'l-umûm Japonlar'ın giydikleri önleri Arab entarileri gibi açık millî elbiseye ıtlâk olunur.

* Sake, pirinciden ma'mûl bir nev' rakıdır. Japonlar bunu ale'l-ekser sıcak içlerler. Lezzet ve kokusu o kadar hoşâ gidecek bir şey değildir.

Tiyatrolar ve Meddâhlar

Japonlar, tiyatroyu severler*, bundan dolayı da temâşâ çok rağbet bulmuştur. Gerçi yüksekçe ta'lim ve terbiye görmüş Japonlar'ın bunlardan hisse-i intifâ'ları cüz'îdir, mahdûddur. Fakat avâmın tehzîbine, terbiyesine haylî yardım eder. Bilhassa târîhi oyunlar hoşdur, güzeldir. Evvelce imparator ve saray hey'etinin, şogun ve mi'âyyeti asilzâdegânının huzûrlarında hiçbir piyes vaz'-ı sahne edilmezdi. Bunlar yalnız "No dansı"nı seyrederdiler. No dansı klasik bir dramdır. Piyesin üslûbu pek edîbânedir. Aktörler eski zaman elbiseleri lâbis oldukları halde sahneye çıkarlar. Maske bu oyunda ale'l-ekser isti'mâl edilir. Oyun devâm ederken sesi güzel bir hânende de sahnenin bir tarafında oturarak mevzû'a âid vekâyi' hakkında gazeller okur. Japon ekâbirince yegâne şâhe-ser addedilen bu klasik piyesden mâ'adâsı mehâfil-i küberâda kat'iiyen revâc bulamamıştır. Alelâde Japon piyesleri hep eski zamana âiddir. Dekorlar, elbise, vekâyi' kâmilan an'anevîdir.

Japon sahnesinde icrâ-yı hüner edenler miyânında kadın bulunmaz; kadın rollerini -yakın vakte kadar Avrupa'da olduğu gibi- kadın kıyâfetine girmiş genç aktörler icrâ ederler. Ma'amâfih Japonya'da yalnız kadınlardan mürekkeb tiyatrolar da vardır ki burada da erkeğe tesâdüf edilmez.

Tiyatrolarda insan pek çok vaktini zâyi' eder. Çünkü Japon tiyatroları kable'z-zevâl saat onda, on birde başlayarak akşam saat sekize, ba'zen dokuza kadar devâm eder. Binâenaleyh öğle ta'âmını, akşam ta'ânını tiyatroda yemeğe mecbûrsunuz. Her tiyatro binâsının civârında lokantalar, çayhâneler, pastacı ve yemişçi dükânları vardır. Canınız bir şey istedi mi, karnınız acıkdı mı oralarda dolaşan garsonlara söyleyiniz, istediğiniz getirilir, tiyatronun istirahat odasına gider ve âilece yemeğinizi yersiniz. Japonlar ale'l-ekser tiyatrolara ma'a-âile giderler; çoluk çocuk, büyük vâlide,

* Kelimeleri telaffuz edildiği gibi yazmağı muvâfık-ı akl ü mantık addediyorum. سوزیورم tarzında telaffuz ettiğimiz kelimeyi سوزیورم şeklinde yazmak nice afv olunmaz bir günâh-ı edebîdir.

zevce, zevcenin hemşiresi, birâder ilâ âhirihi. Fakat garîbdir, kıyâmet kadar çocuk getirildiği halde bunlar hiç vâveylâ koparmazlar, ağlamak nedir bilmezler. Tiyatroda bir sükûn-ı tam hükümlerfermâdır. Fakat, ne yalan söyleyeyim; lisân bilmeyenler için burası bir dârü't-temsîl olmakdan çıkar, âdetâ bir dârü'l-azâb halini alır. İnsan, değil iki saat hattâ iki dakika bile oturmağa güç tahammül eder.

Japon eğlenceleri miyânında meddâhlık oldukça mühim bir mevki' tutar. Hanachika denilen meddâhlar tiyatroya müşâbih umûmî yerlerde meydâna çıkarak uzun hikâyeleriyle halkı eğlendirirler. Hanachika bir çok anlattıktan, eski zamana âid uzun bir hikâyenin ancak bir kısmını söyledikten sonra "mâba'di yarın akşama" der ve keser. Ertesi akşam hikâyesine yine devâm eder. Ma'a't-te'essüf kibâr âilelere mensûb olanlar veyâhûd iyi bir tahsîl ve terbiye görmüş bulunanlar bu nev' eğlencehânelere gelmezler. Binâenaleyh bazı hikâyeler pek perde-birûnâne, pek avâm-firibânedir. Fakat ekseriyâ zenginler ve asilzâdegân meşhûr meddâhları evlerine getirirler. Ev sâhibinin da'vetleri de pek çokdur. İşte hanachikalar burada herkesi güldürürler, bilhassa taklîdleriyle herkesin handesini, kakkahasını mûcib olurlar.

Kır Âlemleri

Japonlar'ın başlıca ilkbahâr ve yaz eğlenceleri "hanami" denilen kır âlemleridir. Tokyo'dan mürûr eden Sumida nehrinin şark sâhili millerce imtidâd eden kiraz ağaçlarıyla şâ'irâne bir manzara arz eder. Evvelce de söylemişdik, Japonya'da kiraz çiçekleri kırmızı ve katmerlidir. Ağaçların letâfetine ise hiç diyecek yok. Şubat ve Mayıs aylarında Tokyo halkı kâfile kâfile Mukojima'ya giderek kiraz ağaçları altında kır âlemi "hanami" yaparlar. Nehir, sandallar içinde bu âleme iştirâk eden şen ve şâtır insanlarla doludur. Bu küçük nehrin her iki sâhilindeki çayhânelerin gelişigüzel öteye beriye konulmuş kerevitlerinde boş yer bulmak pek müşkildir. O kadar ki halk bu âlemden, bu seyrândan hoşlanır.

Tokyo'daki Uyeno parkı şeftali ve kiraz; Kameido, erik ve vis-terya; Oji de mapel ağaçlarıyla meşhûrdur. Daha bir çok parklar ve bahçeler vardır ki her biri husûsî bir güzelliği, husûsî bir letâfeti için ma'rûf ve şöhret-şi'ârdır. Dango-Zaka, krizantem çiçeklerinden vücûda getirilmiş tablolarıyla pek ma'rûfdur. Bu tablolar, Japon edebiyâtının veyâhûd Japon târîhinin meşhûr bir vak'asını temsîl eder. Krizantemden yapılmış insanlar, hayvanlar âdetâ tabî'î bir hacimdedir. Fakat bunların yüzleri, elleri anlayamadığım bir maddeden ma'mûl ve ez-her-cihet güzel taklîd edilmiştir. Garîbi şu ki tablo bir çalılık, bir şelâle, bir kayalık irâe ediyor; bunların hepsi krizantem dallarıyla, krizantem yapraklarıyla, krizantem çiçekleriyle temsîl edilmiştir ve bunlar kat'iyen kesilmemiş, biçilmemiştir. Fakat insan vehle-i ûlâda öyle zannetmiyor. Bunlar, köklü ve kökleri de toprak içindedir. Lâkin enzâr-ı âmmeden öyle mâhirâne bir sûretde gizlenmiştir ki cidden şâyân-ı hayretidir. Bu tablolarda bilhassa Japon elbiselerinin renkleri ve çiçekleri çok muntazam bir sûretde tasnîf edilmiştir. Hülâsa ben buna bir hârîka-i san'at derim.

Bu civardaki bahçelerin ekserisinde arz ettiğim tabloların pek çok envâ'ına tesâdüf edilir ve hepsinin de kendine mahsûs letâfeti, kendine mahsûs zerâfeti vardır.

JAPON EVLERİ VE TAKSİMÂTI

Japonya’da halk, esâslı sûretde yüksek ve aşağı olmak üzere iki tabakaya ayrılmıştır. Mutavassıt âileleri yalnız vâridât-ı şehriyyeleriyle tefrîk edebiliriz. Meselâ, ayda yüz yenden (1.250 guruş) üç yüz yene (3.750 guruş) kadar vâridâtı olan bir kimse mutavassıt tabakaya mensûb demektir.

Biz bu fasılda mutavassıt tabakaya mensûb bir âileyi tedkîk edeceğiz. Bunlar, ekseriyâ bin yen ile beş bin yen arasında bir kıymeti hâiz olan hânelerde beytûtet ederler. Bin yenlik bir evin ancak beş odası olduğu halde diğerinin on odası vardır. Harekât-ı arzıyyenin sık sık vukû’u yüksek evlerin inşâsına mâni’dir. İki katdan fazla yüksekliği hâiz eve tesâdüf edilemez ve ekserîsi yalnız bir katdan ibâretidir.

Japonlar, evin medhaline “genkan” derler. Burası küçük bir dehlizdir. Misâfir gelince burada takunyalarını çıkarır, şapkasını asar, ev sâhibesinin istikbâline intizâr eder. Misâfir, genkanda istikbâl edilerek doğruca “zachiki” denilen misâfir odasına götürülür. Zachiki, evin en muntazam sûretde tefrîş edilmişidir. “Osetsuma” dedikleri diğer bir oda daha vardır ki ba’zen burada da misâfir kabûl edilir.

İşte bu iki oda bir Japon evinin erkân-ı esâsiyyesindendir. Hâne sâhibinin ayrıca kendisine mahsûs odası vardır. “Chujin-no-ima” denilen bu oda, reîs-i âilenin hem yazıhânesi, hem kütübhânesi ve hem de dâimî sûrette oturma odasıdır. Ba‘zen teklîfsiz ve samîmî arkadaşlarını burada kabûl eder.

Hâne sâhibesi de ayrıca  ir odaya mâlikdir. “Fujin-no-ima” sâhibe-i hânenin elbiselerini muhâfaza ettiği dolaplarla konsolları ihtivâ eder. Kendisi burada dikiş diker, bıçkı bıçer ve akrabâlarıyla, teklîfsiz görüştüğü komşularını kabûl eder. “Tcha-no-ma”, yemek odası demektir. Burada ba‘zen gayr-ı muntazır misâfirler de kabûl edilebilir. Bunlardan mâ‘âda “gejo-beya” denilen hizmetcilere mahsûs bir oda ile âilenin diğ er a‘zâsı için “chosei-beya” nâmında başka bir oda daha vardır. “chafu-beya rik  a”cının* husûsî odasıdır. Bittabi  her evin ayrıca bir matbahıyla bir de hamamı vardır.

Tasvîr ettiğimiz gibi bir ev in  a etmek zamân-ı h zırda pek o kadar kolay bir i  değildir. Binâenaleyh bu tabakaya mensûb olan  ilelerin ekserîsi kir lık h nelerde ikâmet ederler. Tokyo’da hâne kir sı -imparatorluğun sâir şehirlerine nisbeten- pek pahalıdır. Meselâ on odalı bir evin ücret-i  ehriyyesi otuz-kırk yenden aşağı değildir. Sekiz odalı bir ev ise ancak yirmi be  yen ile ist c r edilebilir. S hib-i hâne ücret-i  ehriyyeden mâ‘ad  bir-iki aylık da ihtiy t akçesi alır. “Chikikin” nâmıyla ma‘rûf olan bu ihtiy t akçesi, evden çıkacağınız zaman tamâmıyla size i‘ de edilir.

Tezy n t ve tert b ta gelince, “Japonlar niçin ve nasıl terakkî etmi ler ir?” bahsinde bir nebze bahs etmi dik. Japon evleri um miyyetle sâdedir. Meselâ yemek odasında “hibatchi” denilen bir Japon mangalı vardır. Bunun üzerinde d im  sûrette “tetsubin” içinde kaynar su bulunur. Mangaldan başka çay fincanlarına ve Japon pastalarına mahsûs küçük bir masa vardır. Yemek odasında sigara isti‘  al edenler i  n bir de “tabacabon” bulunur. Bu, gâyet

* Rik  a, insan tarafından çekilen iki tekerlekli el arabasına itlâk olunur. Japonya’da bu arabalar harc-ı âlemdir.

küçük bir mangaldır. İçinde sigara yakmak için bir iki tâne ateş vardır. Kenarında da kül sillemek ve sigara artıklarını koymak için müdevver boru şeklinde bir küllük mevcûddur.

Bizde yüklük diye ma'rûf olan dolapları ekseriyyet üzere orarlarda bulunur. Her gün isti'mâl edilmeyen cıbiseleri muhâfaza etmek için de "nagamuçi" denilen uzun sandıklar kullanılır.

Reîs-i âilenin odasında alçak bir yazı masası vardır. Bunun üzerinde Japon hokkası, yazı yazmak için siyah fırça*, mektubluk uzun kâğıd ve zarf bulunur. Masanın birkaç da gözü vardır ki burada âilenin zî-kıymet eşyâsı hıfz olunur.

İşte, reîs-i âileye tahsîs edilen odanın muhteviyyâtı bunlardan ibâretidir.

Japon evlerinde yatak odaları yoktur. Her oda, geceleri yatmak için isti'mâl edilebilir. Yataklar sabahları kaldırılarak yüklüklere konulur. Bu yüklüklerin pek çok hıdemâtı vardır. Bunlarda yalnız yatak saklanmaz, aynı zamanda lüzûm görülmeyen çanak çömlek ve sâir bir çok eşyâ hıfz olunur ve her oda birkaç yüklük ihtivâ eder.

Japon evlerinde sandalye kullanılmaz. Zemîn "tatami" denilen dört parmak kalınlığında gayet güzel Japon hasırıyla mestûrdur. Bu hasırın üstünde de dört köşeli şilteler (zabuton) vardır. Oturmak isteyenler bu şiltelerin üzerine otururlar.

Büyük misâfir odası da, mevkı'-i ihtirâm (tokonoma) tesmiye edilen içerlek bir köşedir ki ekseriyâ altı kadem tûlünde, iki kadem umkunda ve beş kadem irtifâ'ında inşâ edilir. "Kamidana" ya'nî Allah rafı müstesnâ olmak şartıyla burası bir evin en mukaddes mahallidir. Fevkalâde bir ikrâm edilmek istenildiği zaman misâfire Tokonoma'ya karşı oturması teklîf edilir ve hiçbir kimse de bilâ-

* Japonlar, yazı yazmak için kalem yerine bildiğimiz ince resim fırçası kullanırlar. Mürekkepleri siyâh bir ma'dendir. Bu ma'den, tahtadan yapılmış bir çerçeve içinde bulunur. Yazı yazılacağı zaman biraz su ilâveyle mürekkeb hâline getirilir.

teklîf bu mevki'-i ihtirâma teveccüh edip oturmak terbiyesizliğinde bulunmaz, tokonomada meşhûr bir Japon san'atkârının şık bir Takemono tablosu veyâhûd latîf bir çiçekdânlık bulunur. Çiçekleri tanzîm etmek de büyük bir mahârete mütevakkıftır. Esâsen "ike-bana" ya'nî çiçekleri tanzîm etmek san'atı öğretilmezse yapılan buketler de hiçbir kıymeti hâiz olmaz.

Bazı evlerde tokonomadan mâ'adâ iki-üç rafdan ibâret yine içerlek "boyin" tesmiye ettikleri bir yer vardır. Choin'in ihtivâ ettiği raflarda ekseriyâ Japon müzeyyinâtı teşhîr edilir. Orada "nagechi" denilen küçük bir raf daha vardır ki bunun üzerine hükemâ-yı meşhûreden birinin bir cümle-i hikemiyyesini veyâhûd millî darb-ı mesellerden birini muhtevî levhalar ta'lik ederler.

Mutavassıt tabakaya mensûb olan âilelerin ikâmetgâhları ya bahçe ortasındadır veyâhûd bir bahçenin kenarındadır.

Bahçe kapısından asıl hânenin kapısına kadar giden yol granit taşıyla döşenmiş olup iki tarafı çam ağaçlarıyla şâ'irâne bir memerr haline getirilmiştir. Aynı yolun yalnız bir tarafında taş fenerler vaz' edilmiştir.

Bir Japon evi, kışın sovuğundan ziyâde yazın sıcağına göre inşâ edildiğinden istenildiği takdirde dört bir tarafını ihâta eden tahta perdeler çıkarılarak kâmilten havaya ma'rûz bırakılabilir. Esâsen bu tahta perdeler soğuk ve yağmur için yapılmıştır. Tahta perdeler kaldırılınca altından kâğıddan ma'mûl pencereler meydana çıkar. Bittabi' yağmur kâğıdları tahrîb ettiğinden fenâ havalarda derhal tahta perdeler yerlerine geçirilir. Ama odalar karanlık olurmuş, be's yok, yaşıyor elektrik.

Elektrik Japonya'da pek ucuzdur. En fakîr âileler bile hânelelerini bununla tenvîr ederler. Köylere varıncaya kadar elektrik vardır. Japon evleri yaz için cidden güzeldir. Fakat kışın barınmak imkânı yoktur. Japonlar, soba kullanmazlar, sobanın ne olduğunu bile bilmezler, yalnız kömür ateşiyle her tarafı delik deşik olan Japon odalarını ısıtmak ise imkân hâricidir.

Japon bahçeleri gerek intizâm cihetinden gerek ihtivâ ettiği çiçeklerin Japonya'ya has olan tabî'î letâfetinden fevka'l-hayâl güzeldir. Garîbdir; manzara ve letâfet nokta-i nazarından Japon çiçekleri emsâlsiz olduğu halde bunların hiçbirisinde râyiha yoktur. Meselâ, güllerin envâ'ını görürsünüz, kokladığınız zaman sâmmenizi kâbil değil memnûn edemezsiniz. Karanfiller pek latîfdir, çi sûd ki râyihâ neşr etmezler. Japon bahçelerinin ekserisinde havuzlar vardır. Bu havuzlar küçük köprülerle mürûr edilir. Bunların içinde de kırmızı Japon balıkları bulunur. Bazı bahçelerden küçük nehirler geçer. Bunlar bittabi' bahçeye başka letâfet bahş eder. Hülâsa, Japonlar'ın hüsn-i tabî'atlarına hiç diyecek yoktur. Bu husûsda ne kadar yazı yazsak, medhiyyâtımızı ne derece ileri götürsek gördüklerimizi hakkıyla tasvîr etmiş sayılmayız.

Biraz da melbûsâtdan bahs edelim: Mutavassıt tabaka mensûbîni melbûsât cihetinden diğer tabakadakilerden daha ziyâde masraf etmek mecbûriyyetindedirler. Çünkü bunlar ba'zen Avrupalılar gibi ba'zen de yerliler gibi giyinirler. Japonya'da mevsime göre melbûsât isti'mâl edilir. Meselâ, "harugi" denilen bir nev' elbise vardır ki yalnız ilkbahâra mahsûsdur. İç çamaşırları ya ipekden veyâhûd da pamukdan ma'mûldür. Şubat ve Mayıs aylarında melbûsâtın biraz daha kalını, astarlısı "avase" isti'mâl olunur. Mevsim-i sayfda astarsız ince bir nev' kumaşdan ma'mûl "hitoyo" giyilir. Bu nev', her zaman yıkanabilir. Binâenaleyh son derece rahattır. İktisad nokta-i nazarından da müreccahdır. Sonbahar ve kış yine kalın elbiselerin mevsimidir. Kadın melbûsâtı erkek melbûsâtından gerek şekil ve gerek kumaş i'tibârıyla farklıdır. Meselâ kadın kumaşları ekseriyâ çiçekli olduğu halde erkekler için çizgili kumaş makbûldür.

Yemek mes'elesine gelince; mutavassıt tabakaya mensûb âilelerin sabah kahvaltıları pirinçten ve "miso" tesmiye ettikleri fasülye, balık ve sebze ile pişirilmiş çorbadan ve "ko-no-mono" denilen kokmuş turpdan ibâretedir. Öğle yemeklerinde, ekseriyyet üzre etli sebze yerler. Yağ isti'mâl edilmez, eti sebzeye karışdırıp

kaynar suda haşlarlar ve kemâl-i lezzetle oturup yerler. Japonlar en ziyâde akşam ta‘âmlarına ehemmiyyet verirler.

Eğer bir misâfir med‘uvv ise ona ayrıca yemekler pişirilir. Japonlar, cüsselerinin küçüklüğünden midir nedir, pek az yemekle karınlarını doyururlar. Rivâyete nazaran bir Avrupalı ancak beş Japon’un yiyeceğiyle karınını doyurabilirmiş!

Japonlar sabah, öğle ve akşam ta‘âmlarından mâ‘adâ ba‘de’z-zuhr saat üç raddelerinde “oyatsu” nâmıyla bir yemek daha yerler. Fakat buna yemek demek abes olur. Çünkü oyatsu kışın yer elmasından ve yazın da envâ‘-ı türlü meyvelerden mürekkebirdir. Çay içün vakt ü zaman yokdur; istenildiği zaman içilebilir.

EKLER

I

JAPONYA MUSÂHABELERİ

Japon Matbû'âtı

I

“Bir milletin ne olduğunu anlamak ister misiniz? Matbû'âtını tedkîk et” diyen Amerikalı Brinkley çok doğru ve musîb bir tavsiyede bulunmuştur. Fi'l-vâkı', efkârın âyine-i in'ikâsı, ma'lûmât-ı umûmiyye-i milletin başlıca meşheri olmağı, haysiyyetiyle matbû'âtın şekli, tarzı, tarz-ı tekâmül ve takarrürü, neşriyyâtının nev' ve ehemmiyyeti, üslûb-ı beyânı bir milletin nasıl bir mevcûdiyyet-i ictimâ'îye teşkîl ettiğini anlamak için şübhesiz pek sağlam bir ayârdır. Bu nokta-i nazardan Japon matbû'âtının tedkîkını fâideli buluyoruz:

1872 senesine gelinceye kadar memleket-i ezhâr, matbû'ât âleminde mahrûm idi. Bu târîhden evvel münhasıran ehemmiyyet-i azîmeyi hâiz vekâyi'i veyâhûd fevkalâde bir katl hâdisesini i'lân için ilâve tarzında küçük kıt'ada bir sahîfelik varaka-i havâdis tevzî'i i'tiyâd edilmişdi. Fakat 1872 senesinde Black nâmında bir İngiliz *Nişin Şincişi* unvânıyla yevmî bir gazete* neşrine başladı. O târîhden bugüne kadar aradan 46 senelik bir zaman geçti; el-yevm

* Jozef Heko nâmında ilk def'a Japon tâbi'iyetini kabûl eden bir Amerikalı aynı şerefîn 1846 târîhinde neşr ettiği *Kaigai Bimbun* unvânlı gazeteden dolayı münhasıran kendisine âid olduğu *Narrative of a Japanese* [Bir Japon'un Hikâyesi] isimdeki kitabın ikinci cildinin 53-59'uncu sahîfelerinde; musırren iddi'â eder ise de ben husûsî tedkîkâtım esnâsında böyle bir kayda tesâdüf eylemediğimden iddi'â-yı mezkûrun derece-i sıhhatı hakkında kat'î bir şey söyleyemez.

güneş inıparatorluğunda bin beş yüze karîb gazete ve risâle intişâr etmektedir. Haylî azîm ve serîf bir terakkî değil mi?

Yevnî evrâk-ı havâdisin bir kısmı günde iki def'a çıkar. Bir aylık iştirâk bedeli 25-50 sen arasında mütehavvildir. Bir yen -ki on iki buçuk guruşdur- yüz sen eder.

Japon gazetelerinin ekserîsi resim ve karikatür ihtivâ ederler. Japon târîh-i matbû'âtı tedkîk edilecek olursa görülür ki bidâyetde matbû'ât kânûnları pek şedîd ve sansür beliyyesi hâtırı sayılır bir derecede idi. Buna binâen Japon erbâb-ı kalemi ulu orta yazı yazmakdan dâimâ ictinâb eder, ifâde olunacak eskârı uzun uzadıya ölçer, ekseriyâ kelime ve cümle oyunları ile gümrükden mal kaçırır gibi sansürün pîş-i dikkatinden tümen tümen eskâr-ı muzırca (!) geçirirdi. Ba'zı gazete sâhibleri cerîdelerinin bir kazâya uğraması ihtimâline binâen başka unvân tahtında ara sıra ilâve tarzında gazete neşr etmek kurnazlığında bulunurlardı. Asıl gazete böyle bir kazâya uğrar uğramaz diğerini onun yerine muntazaman neşre başlardı. Müdür-i mes'ûller aylıklı kimselerdi. Hükûmet gazetesini sedd ü bend edip müdür-i mes'ûl hakkında ta'kîbât-ı kânûniyye icrâ eylerken gazetenin asıl sâhib ve sermâyedârı hânede yan gelir, zevkine bakardı. Hattâ umûmî konferanslar bile ekseriyâ polisin müdâhalesiyle yarıda kalırdı. Fakat bilâhire ahâlînin rüşdü tahakkuk edince takayyüdât-ı vâfî'a gevşedi; şiddetli kânûnlar haylî ta'kîbâta uğradı.

Şimdi şems-i şârik ülkelerinde hürriyet-i kelâm ve serbestî-i matbû'ât tamâmıyla cârîdir.

-Mâba'di var-

Samizâde Süreyyâ

(*Utârid*, sayı 1, 6 Kânûn-ı sâni 1335/1919,

3 Rebî'u'l-âhir 1337, s. 10.)

Japon Matbû'âtı

II

Japonya'da elsine-i ecnebiyye ile başlıca İngiliz lisânıyla yazılan cerâid Yokohama, Kobe, Nagazaki ve Tokyo'da intişâr eder. Yokohama'da neşr edilegelmekte olan *Japan Mail* (Japonya Postası) bunların en mühimlerindenidir. Umûr-ı idâre ve tahrîriyyesi kâmilen Japonlar tarafından tedvîr edilen Tokyo'nun *Japan Times*'ı da kıymetdâr bir cerîde-i havâdisdir. Bunlardan mâ'adâ Yokohama'da çıkan *Japan Daily Advertiser* ile Kobe'de münteşir *Herald* ve *Chronicle* şâyân-ı tezkârdır.

Lisân-ı mahallî ile münteşir gazeteleri yegân yegân saymak âdetâ müte'assirdir. Bunların en mühimlerinden ba'zılarını arz edelim:

Osaka'da çıkarılmakta olan *Osaka Asahi Şimbun* satış i'tibârıyla hepsine tefevvuk eder. İkinci derecede *Osaka Mainiçi Şimbun* gelir.

Tokyo cerâidi miyânında *Cici Şimpo*, *Niçi Niçi Şimbon*, *Kokomin Şimbon* en ziyâde hâiz-i ehemmiyyet olanlarıdır. *Yorozu Çoho* nâmında diğerk bir gazete daha vardır ki bu da ehemmiyyet-i külliyyeyi hâizdir.

Japon gazeteleri yevmî olup sabahları pek erken intişâr ederler. Vekâyi'î mühimme ve fevkalâde için günün gayr-ı mu'ayyen saatinde ilâveler neşri mu'tâddır.

Resâil-i mevkûteye geelim: Bunların adedi o kadar çoktur ki saymakla bitmez. Ba'zıları kuyruklu yıldız gibi geçici takımındandır. Fakat ekserisi sâha-i ihtisâs dâhilinde birer mevkî' tutmuş, ciddî, ağırbaşlı risâlelerdir. Mündericât i'tibârıyla en mühim ve hacmen en büyük risâle *Taiyo* (Güneş) unvânlı 250 sahîfesi Japonca ve 24 sahîfesi İngilizce olarak ayda bir def'a neşr edilen risâle-i musavveredir. *Taiyo*, en benâm muharrirlerin, en hâiz-i kıymet mü'elliflerin mu'âvenet-i kalemiyyelerini te'mîn etmiştir. Bundan sonra *Kokumin no Tomo* (Millet Dostu) mecmû'ası gelir. Felsefî ve dînî risâleler miyânında *Rifogo Zaşi* pek meşhûrdur.

Tokyo'da bir de *The Japan Magazine* unvânlı İngilizce musavver beş formalık bir risâle-i mâhiyye çıkar ki münhasıran Japonya'dan, Japon'lardan bâhisdir. Mü'essisi Seişin Hirayama isminde bir Japon'dur. Şekil i'tibârıyla pek zarîf ve nefîs, mündericât nokta-i nazarından son derece rengîn ve zengindir.

Japonya'da çok kitab basılır. Tab'ıyye ve tertîbiyye ücretleri gâyet ehven olduğundan herhangi bir mevzû' hakkında tedkîkât-ı husûsiyyesi olan zât derhâl matba'aya koşar! Orijinal, ibdâ'î fikir-lere mâlik olmayanlar için de İngilizce veyâhûd başka ecnebî bir lisân kenzün lâ-yüfnâdır.

Japonlar'ın mütâla'a husûsundaki zevk ve ibtilâlarını göstermek için Tokyo İmparatorluk Kütübhânesi'nin resmî bir raporunu iktibâs edeceğim. Bu rapora nazaran 24 gün zarfında kütübhâneye 7.770 kişi mürâca'at etmiştir. Taleb edilen kitablar ber-vech-i âtî tasnîf ediliyor:

	<u>Elsine-i Ecnebiyye</u>	<u>Çince ve Japonca</u>
Ulûm-ı Dîniyye	14	635
Felsefe ve Terbiye	145	2.368
Elsine ve Edebiyyât	998	8.038
Târîh, Terâcim-i ahvâl,		
Coğrafya, Seyâhatnâme	460	9.768
Kavânîn, Siyâsiyyât,		
İctimâ'îyyât, İktisâdiyyât,		
İhsâ'îyyât	304	6.577
Riyâziyyât, Târîh-i tabî'î, Tıb	388	9.506
Ulûm-ı hendesiyye,		
Fünûn-ı askeriyye, Sınâ'ât	205	4.943
Kütüb-i muhtelif	530	4.840
	3.044	45.715

Mütâla'a, Japonlar için hayâtın mübrem ve zarûrî bir ihtiyâcî mesâbesindedir. Okumaktan yılmaz ve usanmazlar. O kadar ki, bir evin önünde efendisinin avdetine muntazır olan veyâhud umûmî mahallerde müşterî bekleyen "rikşacılar"ı ekseriyâ bir gazete, bir risâle veyâhud bir kitâb mütâla'asıyla meşgûl görürdüm. İngilizler'in "The time is money" (Vakit nakiddir) darb-ı meseline Japonlar kadar mürâ'atkâr bir millet sitâre-i zemîn üzerinde pek az bulunur.

Biraz da Japonlar'ın zevk-ı edebîsinden bahs edelim.

Tokyo'nun en ma'rûf kütübhânesi Japon erbâb-ı dâniş ü fikretine mürâca'at ederek Avrupa ve Amerika kitabları miyânında hangilerinin en ziyâde şâyân-ı ehemmiyyet olduklarına dâir müfîd

bir istimzâcda bulunmuş. Buna yetmiş üç cevâb geliyor. En çok re'y kazanan eser: Darwin'in *Origin of Species* (Nev'lerin Menşe'i)'dir ki yirmi altı re'y ile birinciliği ihrâz ediyor. Bundan sonra Goethe'nin *Faust*'u ile *Encyclopedia Britannica* ve Victor Hugo'nun *Sefiller*'i geliyor. İngiliz üdebâsından Lord Byron ile Tennenisen'in isimlerine sık sık tesâdüf olunuyorsa da mu'âsır edîblerden Stevenson, Hardy, Meredi, th Mark Twain ile sâirleri nâdiren zikr ediliyor.

Avrupa muharrirleri Tolstoy, Chopinhavr, Heine ve Zola sık sık yâd edilmektedir. Alman filozofu Nietzsche'nin meşhûr *Zerâüş'tü* (*Zarathvstra*) Ondokuzuncu asır evâhırının en büyük şâheseri olarak tavsîf ediliyor. *Japan Times* gazetesinde bir kitabcının vesâ'ık ve tecârûbe müstenid ba'zı mütâla'âtını görmüşdüm. Kitabcının iddi'âsına nazaran en ziyâde revâc bulan ve satılan kitaplar kimyâya, usûl-i mi'mârîye, elektrik, manyetizma ve maki-neye, ulûm-ı snâ'iyeye, ma'deniyyâta dâir olanlar ile lugatlar ve ansiklopedilerdir. Kimyâda Remsen'in, ma'deniyyâtda Phillips'in, manyetizm ve elektrikte Thomson'un âsârı fazla satış yapıyormuş. Lugatler miyânında *Nutall's Standard Dictionary* birinci mevkî'i hâiz olup yalnız bu kitabcı az zaman zarfında üç yüz bin nüsha satmışdır. Bundan sonra *Webstérs Condensed Dictionary* ile *Webstérs Unabridged* lugatleri geliyor ki bunlardan ayda 50-60 nüsha satılmakda imiş.

Yine aynı kitabcının verdiği ma'lûmâta nazaran ulûm ve fûnûna dâir bilhassa yeni neşriyyâtın rağbetkârânı pek fazladır. İlim ve fennin son safahâtına kesb-i itilâ' güneş imparatorluğunda âdetâ bir ibtilâ derecesine varmışdır.

-Mâba'di var.-

Samizâde Süreyyâ

(*Utârid*, nr. 2,

2 Kânûn-ı sâni 1335/1919, s. 29-30.)

Samuraylar ve Kadınları

I

-Nezihe Muhyiddin Hanımefendiye-

Japonya hakkında yazılmış hangi bir ecnebî kitâbını okusanız veyâhûd Japonya'yı ziyâret etmiş hangi bir zât ile görüşseniz Samuraylar'dan (Samurai) bahs geçmemek kâbil değildir. Ma'a't-te'essüf *Day Nippon* ve *Diyâr-ı Ezhâr* bu mühim ve cidden şâyân-ı merâk bahis hakkında ma'lûmât-ı kâfiyyeyi ihtivâ etmiyor. İşte o noksânı şimdi telâfîye çalışmak emeliyle bu silsile-i makâlâtı yazdım. Evvelâ Samuray nedir, onu arz edeyim: Samuray, eski Japonya'nın pek mümtâz askerî sınıfı idi. Bunlar, memleketi hâricî ve dâhilî düşmanlardan muhâfazaya me'mûr idiler. Aynı zamanda edebiyâtın ve sâir klasik ulûmun inkişâfına yardım eylemekde bulunurlardı. Devlet me'mûriyyetleri de âdetâ inhisârlarında idi. Derebeylik usûl-i idâresi lağv olunduğu zaman otuz dört milyon Japon arasında takrîben iki milyon Samuray mevcûd idi. Bunlar, derebeylerin tahsîsâtıyla geçinirlerdi. Mürûr-ı zaman ve eyyâm ile asîlzâdegânın kuvvet ve nüfûzu za'fa uğradığı esnâda Samuraylar memleketde pek mühim ve pek büyük bir rol oynamışlardır. Hat-tâ Japonya'yı kurûn-ı vustâ'î bir hayatdan Ondokuzuncu asra -bildiğimiz tarz ve şekilde- çıkaranlar miyânında Samuraylar'ın her sınıftan ziyâde bir hisse-i mefhareti vardır.

Bunların en birinci meziyyeti, en mümtâz fazîleti sadâkat idi. Derebeyine, efendisine, vatanına sadâkat... Öyle hakîkî, öyle ciddî bir sadâkat ki uğrunda bütün emeller, bütün revâbit-ı beşeriyye, hattâ âile, çoluk çocuk, herşey fedâ edilirdi. Misâl olarak bir hikâyeye anlatayım: Oşi isminde bir Samuray, pek büyük bir sadâkatle merbût olduğu efendisinin vâkı‘a-i katlinden son derecede muğber olur, hiss-i intikâm gözlerini bürür. Tertîb ettiği plâna belki mâni‘ olurlar düşüncesiyle zevcesini tatlık eder, çocuklarını yanından uzaklaştırır. Bu kadar fedâkârlıktan sonra efendisinin kâtilinden kahramânâne bir intikâm alır. İntihâr edeceği zaman zevcesini keyfiyyetden haberdâr ederek kendisine olan lâ-yezâl muhabbetini bildirir. Zevcesi ise me‘yûs ve müte’essir olacak yerde bilakis zevcinin ibrâz ettiği kahramanlık ve sadâkati kendisi için medâr-ı fahr ü ibtihâc addeyleyler.

Hakîkî Samuray dâimâ cesûrdur. Ölümünden, işkenceden kat‘iyyen ürkmeyen ve korkmaz. Hayât ile ölüm nazarında müsâvîdir. Miss Alice Bacon’ın bir kitabında mütâla‘a-güzârın olan âtîdeki menkabe-i şehâmet ü celâdet bu sınıf-ı mümtâz hakkında kâri’lere bir fikir verir sanırım.

Eski zamâna âid bir hikâyeye. Böyle ki, uzun müddet devâm eden bir muhâsara netîcesinde mahsûrîn tâb ü tüvândan kesilir, mihnet ve meşakkat son dereceye varır, her sâniye beklenen kuvve-i imdâdiyyeden bir eser görünmez. Bu fecî‘ vaz‘iyyet karşısında mahsûrîn müdâfa‘ada devâm etneği mi, yoksa hemen teslim olmak mı lâzım geldiğini bir türlü kesdiremez. Mes’elenin halli muhâsırların kuvvetlerini keşfe vâbeste kalır. Bu esnâda bir Samuray tebdîl-i kıyâfetle düşman ordugâhına gidip lâzım gelen ma‘lûmâtı getirmek vazîfesini deruhde eder ve gider. Birçok tehlikeli geçidler atladıktan, akla hayâle sığmaz tedbîrlerle lâzım gelen ma‘lûmâtı topladıktan sonra avdet ederken kazâen düşman tarafından keşf olunur.

Müdhiş bir ölümünden kurtulmak için bu cesûr Samuray’a kal‘anın hâricinde mürtefi‘ bir tepeye çıkarak düşman kuvvetlerinin tahmînlerinden pek fazla olduğu ve derhâl teslim olmak icâb

ettiği yüksek bir sesle mahsûrîne anlatdığı takdirde sebîlinin hemen tahliye olunacağı tefhîm kılınır. Teklîf-i vâkı‘ kabûl olunur ve kendisi mahall-i mu‘ayyene getirilir. Samuray süreklî mazgalları arasında pek sevdiği zevcesini ve mu‘azzez çocuğunu, kendisini istikbâle âmâde bir hâlde görünce dostun ve düşmanın işitebileceği bir sesle: “Kuvve-i imdâdiyye gelinceye kadar müdâfa‘ada devâm ediniz, muhâsirînin kuvveti pek az ve halleri bizimkinden beterdir” tarzında bağırmağa başlar. Bittabi‘ düşman, celâdetin hemen cezâsını vermekde gecikmez, bîçâre fedâ‘î daha o anda ölümlerin en fecî‘ine kavuşur. Fakat zerre kadar eser-i havf u telâş göstermez, bilakis ölümler böyle ölümlerin ne merteye ulvî olduğunu gülerek düşmanlarına anlatır.

Samuraylar’ın buna benzer nice nice kahramanlıkları vardır. İnsan bunları okur ve veyâhûd dinlerken Spartalılar’ın menâkıb-ı şehâmetlerini bilâ-ihyâ hatırlıyor. Samuray kadınları da tıbbî Spartalı kadınlar gibi çocuklarının cebânetlerine şahid olmakdan ise onların öldüklerini görmeği tercih ederlerdi.

Samizâde Süreyyâ,

Acıbâdem, 12 Nisan 1919

(*Utârid*, nr. 15, 24 Nisan 1335/1919, s. 233-234.)

Samuraylar ve Kadınları

II

Sadâkatden başka Samuraylar'ın en bâriz sıfat-ı kâşifelerinden biri de itâ'at idi. Fakat pek o derece körü körüne itâ'at değil... Verilen emrin incâz ve îfâsı takdîrinde vatanın haybet ü hüsrânı Samurayca tahakkuk ederse ale'l-ekser verilen emre değil, vicdânının sadâ-yı îkâzına tevîk hareket ederdi. Âmirin tenbîhi hilâfında hareket bittabi' itâ'at uknûmunu ihlâl ettiği cihetle âsî Samuray esbâb-ı isyânını bir i'tirâfnâme şeklinde kaleme aldıktan sonra Samuraylık şeref ve haysiyyetini vikâyeten karnını deşmek sûretiyle vâsıl-ı ser-menzil-i ebediyyet olurdu.

Bu nev' intihârlara “harakiri” diyorlar. Pek eski zamanlardan beri cârî garîb bir âdet. Bilhassa kadîmen Samuraylar şeref ve haysiyyete müte'allık en ehemmiyetsiz mes'elelerde nâmûs-ı şahsîyi zıll-ı hicâbdan kurtarmak emeliyle derhâl harakiri icrâ ederlerdi.

Biri yalnız harb etmek için uzun, diğeri harakiri esnâsında kullanmak için kısa olmak üzere bunlar iki nev' kılıç taşırlardı. Seyf, bir Samuray için pek kıymetli, pek değerli bir âlet idi. Beyne'l-halk onun âdetâ bir mevkı'-i vakâr ve ihtirâmı vardı. Kılıcı keskin ve parlak bir halde bulundurmamak Samuraylar için bir şeref ve haysiyyet mes'elesi teşkîl ederdi. Kılıcsız bir Samuray'a tesâdüf

etmek adîmü'l-îmkân idi. Berâ-yı maslahat veyâhûd ziyâret maksadıyla bir eve dâhil olduğu zaman Samuray uzun kılıncı çıkarır, fakat diğerini yanından kat'iyen ayırmazdı.

Bir Samuray'ın kılıcını incitmek, zedelemek veyâhûd üstüne basmak en büyük tahkîr addolunurdu. Bunlar, henüz daha küçük yaşında iken intihâr esnâsında hançerin sûret-i isti'mâlini ta'lim ederlerdi. Çünkü harakiri icrâ ederken acenûlik göstermek, usûl ve kavâ'idine muhâlif hareket eylemek afvolunmaz kebâirden idi.

Eski Japonya'da alelâde insânlar i'dâm cezâsına mahkûm oldukları zaman hükûmet me'mûrları tarafından salb olunurlardı. Fakat böyle bir cezâyı müstehk görülen Samuraylar, başkaları tarafından i'dâm olunmayı nefislerine yediremezler ve bizzât harakiri icrâsı sûretiyle kendi hayatlarına yine kendileri nihâyet verirlerdi. Hattâ bugüne kadar siyâsî kâtiler bir nâzır veyâhûd büyük bir me'mûr katl etdikleri zaman kaçmak cebânetini göstermeyerek ya derhâl zâbitaya teslîm-i nefis ederler veyâhûd vâkı'a-i katlin hemen akîbinde hayatlarına hâtime verirler. Meselâ 1879'da sâbık Başvekil Kont Okama'nın arabasına bomba atmak sûretiyle sû'-i kasdda bulunan Koroşima ne kadar garîbdir ki teşübbüsünün hiçbir semere vermediğini zannetdiği hâlde der-akab kendini öldürmüştür. Halbuki Okama o zamân bir bacağınyı kayb etmişti.

Samuraylar mevkî'-i me'mûriyyetlerinde be-gâyet mağrûr idiler. Tüccâr ve esnâf tabakasına âdetâ nazar-ı istihkâr ile bakarlardı. Silâhşörlük bunlar için en şerefli bir meslek idi. Servet ü sâmana zerre kadar ehemmiyyet vermezler, yalnız nüfûz ve şerefleriyle iftihâr ederlerdi. Hattâ pek yakîn zamanlara kadar Japonlar devlet me'mûriyyetlerini her nev' serbest mesleklerle müreccah görürlerdi. *Day Nippon*'da da arz etdiğim gibi Japonlar'ın ticâretde geri kalmalarına sırf bu "hallucination des sele" (galat his) sebep olmuşdur, başka bir şey değil.

Samuraylığın Japonya'da bugün eski tarzı mevcûd değil ise de rûhu hâlâ bâkîdir. Medeniyet-i garbiyyenin te'sîriyle tebdîl-i şekl ü kıyâfet etmiş olan bu rûhun tarz-ı istihâlesi cidden sezâ-yı

mütâla‘adır. Samuray’ın o zamanlar derebeyine karşı besledikleri sadâkat derebeylik usûl-i idâresinin lağvından sonra, imparatora teveccüh etdi. Aşîret gurûru, gurûr-ı millîye tahavvül eyledi. Hü-lâsa eski seciyye-i mütemeyyize garbın pek kuvvetli te’sîri altında bile kâmilten zâil ve nâ-bedîd olmadı. O rûh-ı asîl hâlâ yaşıyor.

Samizâde Süreyya,
Acıbâdem, 25 Nisan 1919
(*Utârid*, aded 16, 20 Nisan 1335/1919, s. 248-249.)

Samuraylar ve Kadınları

III

Erkekler gibi Samuray kadınları da mensûb oldukları sınıf-ı mütehayyizin bi'l-cümle şân u şerefinden, aynı zamanda bütün avâkıb-ı elîmesinden ve mes'ûliyyetinden hissedâr edilir. Bunlar, daha küçük yaşında meç ta'lîm ederler, terbiye-i askeriyye alırlar; fenn-i harbin, usûl-i müdâfa'anın bütün gavâmızını öğrenirlerdi. Bir ân-ı ihtiyâcda Samuray kadınları zevceleri gibi ve belki de onlardan fazla âsâr-ı şecâ'at ve besâlet gösterirlerdi. Kendisine, zevcine veyâ zevcinin efendisine gelecek her nev' tehlike ve muhîll-i haysiyyet hâdise için ölümü hayâta tercîh ederler, her neye mâl olursa olsun i'âde-i şeref zımında bütün vesâite mürâca'at eylerlerdi. Japonya'da uzun müddet tedkikâtda bulunmuş bir Amerikalı muharrire bana şöyle bir mâcerâ anlatmışdı:

“Bundan pek çok sene evvel Wakamatsu şehrinde Şogun'un* tarafdârlarıyla berâber haylî müddet mahsûr kalmış bir kızcağız ile tanışmışdım ki inâcerâ-yı inahsûriyyetini bana anlatmışdı. Bakınız, o zamanlar sekiz yaşında bulunan bu kahraman kız yaşına nisbetle nasıl hareket etmiş?

İmparatorun asâkiri hâricî tabyaları birer birer zabt ederek müstahkem şehir üzerine ilerlemiş. Bir sonra seyl-i muhâcimîn,

* Şogun, derebeylerine verilen isimdir.

önüne geçemeyecek bir râddeye varınca Şogun ve tevâbi‘i şehrin içine çekilerek son dakikaya intizâren cenge devâm etmişler. Fakat vaz‘iyyet gitdikce elîm, vahîm bir şekil almış. Muhâsirînin kurşunları, bombaları şehrin içine yağmur tânesi gibi düşdükcce telefât hadden aşırı bir dereceye varıyor, erkeklerden mâ‘adâ erkeklere mühimmât ve levâzım-ı sâire yetiştirmekle meşgûl olan kadınlar ve küçük çocuklar arasında kan ve ölüm saçıyormuş. Bunları bana harâretle anlatan kızcağıza sordum: “Korkmadın mı?” Derhal cevâb verdi: “Kat‘iyyen!...” Ve gitdi o korkunc, hevlnâk günlerde dâimâ üzerinde taşıdığı küçük, fakat keskin, parlak bir Japon hançeri getirdi. Yine sordum: “Demek bunu taşıyordun, fakat niçin?..” Cevâben: “Esîr olursam yanımda bulunsun diye,” dedi. Hayretim gitdikçe artıyordu. Sekiz yaşında bir çocuğun müsellah askerlere karşı böyle küçücük bir hançerle nefsinin müdâfa‘a edeceğine imkân veremiyor ve mütehayyir kalıyordum. Suâl etdim:

“Bununla ne yapmak emelinde idin?...” Azim-perver bir edâ ile dedi ki: “Esîr olsaydım kendimi bununla öldürür, düşmana teslim olmazdım.”

Fakat bu son cümleyi söylerken Vakamatsu kahramânının çehresinde, sadâsında ve bütün vücûdunun hey’et-i umûmiyyesinde husûle gelen tahavvül bu kızın bu celâdeti göstereceğine bana kanâ‘at-bahş oldu.

Amerikalı muhibbemin anlattığı şu kısa, fakat rûhlu muhâvere Samuraylık rûhunun hulûl ve nüfûz ettiği sâhayı pek güzel irâe eder sanırım.

Emîn olunuz, bu istihkâr-ı hayât mâddesi dikkatle tettebbu‘a sezâ bir mes‘eledir. Esâsen fedâkârlık insânların mâhiyyet-i asliyyesine başka bir kıymet ifâza eden seciyyelerin en mebrûk ve en müstahseni değil mi? Bu fedâkârlık vatan için, memleket için, şeref için olursa elbet de kıymeti dübâlâ olur. Harakirinin tarz-ı icrâsını şöyle bir göz önüne getiriniz; o ne müdhiş aneliyyedir yâ Rabbî! Fakat arz ettiğimiz gibi menâfi‘-i memleket, haysiyyet-i şahsiyye mevzû‘-ı bahs olduğu zaman Japonlar -kadın, erkek- bu

müdhiş ölümün ıstırâbât-ı elîmesine zerre kadar ehemmiyyet vermeksizin teslîm-i rûh ederler idi...

-Mâba‘di var-

Samizâde Süreyyâ,
Acıbâdem, 1 Mayıs 1919
(*Utârid*, aded 18, 15 Mayıs 1335/1919, s. 282-283.)

II

DİYÂR-I EZHÂR'DAN BİR PARÇA 1

Day Nippon mü'ellifi Samizâde Süreyyâ Bey pek yakında yine Japonya'dan bâhis *Diyâr-ı Ezhâr* unvânı altında cidden müfîd bir eser daha neşr ediyor. Bizce tamâmen mechûl olan Japonya hakkında vâkıfâne yazılarıyla memleketimizde hayırlı bir eser-i intibâh uyandırmak azminde bulunan Süreyyâ Bey'in mesâ'î-i vâkı'asını teşekkürlerle karşılar ve kendisini şâyân-ı tebrîk buluruz.

Bu münâsebetle *Diyâr-ı Ezhâr*'ın Port Arthur kahramânı General Nogi'ye âid bazı menâkıbından bâhis faslını aynen ber-vech-i âtî nakl ediyoruz:

Başka bir yerde de söylemişdim; Japonlar e'âzıma fart-ı hürmet ve muhabbet ile mecbûl bir millettir. Hattâ diyebilirim ki bu husûsda garblıları fersah fersah geçmişlerdir. Nippon târîhinin parlak sahîfelerini dolduran menâkıb-ı celâdetin hâtırât-ı dûr â dûru da hâfıza-i enâmda öylece yaşıyor.

Evet, Japonlar millî kahramanlarına ta'abbüd derecesinde hürmet ederler. Bunların nâmına heykeller rezk edilir, husûsî ma'bedler inşâ olunur, senenin mu'ayyen günlerinde merâsim icrâ kılınır, ilâ âhirihi... Hattâ ashâb-ı menâkıbdan bir çoğu ma'bûd mertebesine çıkarılır!.. Hero Warship (kahraman-perestî) *Diyâr-ı Ezhâr*'da millî ve dînî bir akîde şeklini almıştır. Bunların menâkıbı her yerde ve her zaman tekrar edilir, mekteb kitaplarında geçer.

Folklor (Halk Edebiyyâtı), başdan başa bu gibi menkabeler, sergüzeştlerle doludur. İşte millet bu ulü'l-azm zevâta karşı hissiyyât-ı şükrân-güzerânesini bu sûretle edâ eder ki şâyân-ı takdîrdir.

Japonya'da bulunduğum esnâda Nogi'nin ağızdan ağıza dolayan bazı menâkıb-ı celâdetini not defterime kayd etmişdim. Bunları kâri'în-i Osmâniyyenin pîş-i ibtisârına koymakda bir fâide gördüğüm için yazıyorum:

1. General, Port Artur'u taht-ı muhâsaraya alan ordunun başında hârikalar gösterdiği günlerden birinde aşçıbaşı gâyet nâdîde yemekler ihzâr eder ve: "General sizin için hâsseten pişirildi, gomoku-meşi"* diye Nogi'yi yemeğe da'vet eder. Aralarında şu muhâvere cereyân eyler:

General: "Ne kadar güzel, fakat harb sahnesinde bulunan bir adam için büyük bir ziyâfet değil mi? Askerlerim kim bilir ne derece sevinecekler!"

Aşçı: "Fakat efendim askerlere bundan vermek imkânsızdır. Bu yalnız sizin için pişirildi."

General: "Öyleyse alınız, götürünüz. Askerlerime verilemeyecek bir yemekden benim yemem kâbil değildir. Bundan askerlerime de pişiriniz." Verilen emir kolayca îfâ edilecek nev'den değildi. O gün levâzım re'îsi, nöbetçi zâbitleri, anbar me'mûrları birbirlerine geçerler. Bin müşkilâtla nihâyet aynı yemekden herkesin hissesine bir parça isâbet edecek kadar pişirilir ve tevzî' edilir. Ancak bundan sonra gomoku-meşi'den yemeğe râzı olur.

Nogi'nin ulüvv-i cenâbı askere anlatıldığı zaman zâten fedâ-yı nefse hâzır ve âmâde olan ordu, generalin kumandası altında ölmek husûsundaki ahd ü peymânını tecdîd eder. Hakîkaten böyle bir generalin kumandası altında ölmek de bahtiyarlıkdı.

* Bir tür Japon pilavı (Haz.).

2. Bir gün Nogi, erkân-ı harbiyesiyle birlikde Nanşan Tepesi'ne giderken sahne-i harbin köşesinde iki taş âbideye rast gelir. Bunların son büyük muhârebede maktûl düşen askerlerin mezarına işâret olduğunu ma'îyyetindekilerden işitdiği zaman taşların iki olmasındaki hikmeti sorar. Cevâben bunlardan birinin efrâd ve diğerinin zâbitân için olduğu söylenir, Îzâhâtın akîbinde Nogi hemen atından inerek selâm vaz'îyyetinde mezarların ziyâretine şitâbân olur ve bir cemîle olmak üzere matarasındaki suyu mezarların üstüne dökmeğe başlar. Bir aralık zâbitân için merkûz âbidenin üzerindeki yazıları mütâlâ'aya koyulur ve her bir ismi okudukca eliyle selâm vaz'îyyeti alır, sıra altıncı isme gelince büyük general bir lahza tereddüd eder, çünkü okuduğu sonuncu künye büyük oğlunun künyesi idi. Tereddüd zâil olur olmaz Nogi sağ eline matarayı alır ve sol elini de kılıcının kabzasına koyarak -bilâ-resm-i selâm- birkaç adım geriye çekilir. Ma'îyyetindeki erkân ve zâbitânı azîm bir ye's istîlâ eder, ihmâllerine bin kerre nâdim ü peşîmân olurlar.

General, bir lahza sonra çantasından kalem ve kâğıdını çıkarak âtîdeki ebyâtı yazar:

“Dağlar, dereler, çayırlar, ağaçlar korkunç bir manzara arz ediyor. Bu sâkit ve gayr-ı müteharrik ölümler arasında kanlı bir rüzgâr hareketime mâni' oluyor ve ben atımla berâber güneşin son şu'ââtıyla yıkanan Kinçav kal'asının duvarları üstünde durmuş ilerilere, çok ilerilere nigerânım.”

Şu hazîn satırlarda oğlundan hiç bahs etmeyişi mersiyeye başka bir hüznün, başka bir melâl bahş ediyor.

Tebessümle karışık atf ettiği son nazarı hiç unutamayacaklarını söylerler.

3. Üçüncü ordunun birinci fırkası Prens Fuchimi'nin taht-ı kumandasında idi. Bir gün Prens, son muhârebede maktûl düşen zâbitânın esâmîsini okuyan zâbiti dinlerken Mülâzım Katsu Soke-noki ismi nazar-ı dikkatini celb eder. Prens, zâbitin kırâ'atine mâni' olarak fi'l-hakîka küçük Nogi'nin maktûller miyânında olup

olmadığını sorar. Vak‘a şöyle cereyân etmiştir: General Nogi’nin dâr-ı dünyâda iki oğlu vardı ki her ikisi de harb esnâsında maktûl düşdü.

-Mâba‘di Var-

Samizâde Süreyyâ

(*Utârid*, nr. 12, 3 Nisan 1335/1919, s. 184-185.)

DİYÂR-I EZHÂR'DAN BİR PARÇA 2

-Mâba'd ve Hitâm-

Hiç olmazsa birini kurtarmak ümîdiyle Prens Fuchimi generalin küçük oğlunu bir garnizonun kumandanlığına me'mûr eder ki bu vazîfe nisbeten tehlikeden ârî idi. Fakat küçük mülâzım âteş hattından ayrılmak istemediği için bu teveccühü adem-i memnû-niyyetle karşılar ve babasına da fikrini açar. Fırka kumandanı değişip prensin yerine livâ generali Matsumura ta'yîn edilince Kont Nogi yeni kumandana oğlunun henüz küçük olduğundan bahs ile garnizon kumandanlığı gibi mühim bir vazîfeyi hakkıyla îfâ edebilecek iktidârı hâiz olmadığını ileri sürerek küçük mülâzımın, eski vazîfesine i'âdesini recâ etdiğini söyler. Küçük Nogi'nin recâsı kabûl edilir ve kendisi memnûnen cebhe-i harbe gider. Lâkin ne kadar yazık ki bu değerli zâbit 25 Teşrîn-i evvel'de 203 râkımlı tepenin eteğinde maktûl düşer. Zâbitân, vak'a-i mü'essife haberini pederine îsâlde tereddüd ederlerse de bir haylî müzâkerât ve münâkaşâtı müte'âkıb ırkân-ı harb zâbiti İzu bu hâzîn ve cidden güç vazîfeye bi'l-intihâb ta'yîn edilir.

İzu, General Nogi'nin odasına dâhil olduğu zaman, büyük adamı gür bir kandilin i'ânesiyle harb harîtasını tedkîk ile meşgûl

bulur. Tam bu esnâda -generalin bilâhire anlatdığına nazaran- başını kaldırınca yanı başında oğlunu görür ve ona hitâb ederek niçin geldiğini sorar. Genc zâbit, umûmî hücûmun başlamak üzere olduğunu ve pederinin terk-i vazîfe ile kendisini görmek için gele-meyeceğini bildiği cihetle kendisi pederini ziyârete geldiğini söy-ler. General, buna cevâben: “Harb sahnelerinde tarafgîrlik, iltimâs -hattâ baba ile oğlu arasında bile olsa- tecvîz edilemez. Derhâl vazîfeniz başına avdet ediniz.” yolunda tevbîhâtta bulunur. Nogi cümleyi bitirir bitirmez erkân-ı harb zâbiti odadan içeri dâhil olur ve: “Ben erkân-ı harb zâbiti İzu’yum, zannedersem hemen vazîfem başına avdet etmekliğim için emir veriyordunuz. Fakat emrinizi derhâl infâzdan evvel size bir raporum var, efendim” der. Bunun üzerine Nogi oğluyla konuşmakta olduğunu ve avdeti için bir emir vermediğini söyler. Zâbit, generalin hiss-i kable’l-vukû‘una hay-retler içinde kalır, çârânâçar oğlunun vefâtıyla netîcelenen vak‘a-i mü’essifeyi kendine iblâğ eder. General, buna karşı sâdece: “Oh, müsterîh oldum!” cevâbında bulunur. Zâbit, medâr-ı tesellî ba‘zı şeyler söyledikten sonra avdet etmek üzere iken Nogi, kendisini tevkîf ederek şu sözleri söyler:

“Cidden müsterîh oldum.. Bu muhârebede çok asker kayb et-dim, bunların ebeveynine ne yüzle bakacağımı, kendilerinden nasıl afv dileyeceğimi ta’yinden hakîkaten âcizdim ve vicdânen her zaman müte’essir, her vakit müte’ellim idim. Fakat şimdi ben de aynı felâketin, aynı musîbetin kurbânıyım. Arkamdaki yük hafıfledi, fakat önümdeki vazîfe büyüdü. Şimdi, başladığım işi daha büyük bir dikkat ve ihtimâm ile bitirmek lâzım. Allah yardımcımız olsun.”

Bir müddet sonra maktûl oğlunun metrûkâtı generale gön-derildiği zaman, gösterilen bu husûsî cemîleyi reddeder ve:

“Vatan uğrunda oğlunu şehîd vermiş bunca ana baba var ki evlâdının vesîle-i tahattur olabilecek hiç bir şeyine nâil edilmiyorlar. Benim de onlardan ne farkım var ki?...”

Zâbitân, generale karşı pek azîm bir hürmet ve muhabbet beslediklerinden kumandanlarının bu emrine itâ‘at etmek istemeyerek metrûkâtı, maktûl mülâzımın Tokyo’da bulunan vâlidesine irsâl kılarlar. Bu vazîfe-i insâniyyeyi, bilâhire meşhûr Mukden meydân muhârebesinde maktûl düşen Binbaşı Yuşi Oka ifâ eyler. Harbin hitâmıyla General Nogi memleketine avdet edince binbaşının Fukuoka’daki hânesine giderek kerîmesini ziyâret eder ve cesûr babasının te’yîd-i hâtırâsı için satın aldığı altın saatle imparatorun kıymetdâr bir hediyesini takdîm eyler.

Nogi pek ziyâde hürmet ve muhabbet beslediği velî-i ni‘met-i İmparator Mutsuhito’nun vefâtını müte‘âkıb -hâlâ anlaşılamayan ba‘zı esbâbdân dolayı- zevcesiyle, intihâr sûretiyle, âlem-i fânîye vedâ‘ etdi. Bu hazîn vak‘a, Japonlar için gayr-ı kâbil-i telâfî bir ziyâ‘ teşkil etmiştir.

Samizâde Süreyyâ

(*Utârid*, nr. 14, 17 Nisan 1335/1919, s. 218-219.)

III

ELVÂH-I İNTİBÂH

-Japonya imparatorunun vefâtı münâsebetiyle-

Zekâ ve dehâ hüsn-i niyyetsiz oldukca ne sâhibine servet, şân u şeref kazandırır ve ne de bunlardan beşeriyet istifâde eder. Öyle diyebilirim ki, zekâ, dâhî bir hükümdârda hüsn-i niyyetden eser bulunmazsa mensûb olduğu millet kendisinden istifâde edeceğine zarar görür, vatan ma'mûr ve âbâd olacağına bilakis âsâr-ı tedemî gösterir. Hüsn-i niyyet ile tezyîn-i zât u sıfât etmiş zekî pâdişâhlar -târîhlerin şehâdetine müsteniden söylüyorum- milletlerine çok şeyler kazandırmışlar, büyük büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Târîh ise böylelerin nâmını safha-i ebediyyetde altın hurûf ile yazmış ve yazacaklardır. Ne şanlı mazhariyyet!

Abdülhamid'in zekâ ve firâseti mesel-i sâir hükümüne geçmiş-ken hüsn-i niyyetden nasîbedâr olamaması değil midir ki millet-i mu'azzama-i Osmâniyyenin otuz bu kadar sene umınân-ı felâket içinde çırpınmasına sebep-i yegâne teşkil etmiştir? Ne meş'ûm tecellî! Hüsn-i niyyet perverde eden hükümdârların, bu târîhin sîne-i ihtirâmında ebediyyen muhâfaza-i nâm u şân edecek büyük hükümdârların en bahtiyârı hiç şübhesiz -geçende vefâtıyla âlem-i insâniyyeti dağdâr eden- Japonlar'ın muhlis ve müncî'-i a'zamı

Mutsuhito'dur. O ne şanlı mazhariyyetdir ki vefâtına yalnız mensûb olduğu kavim değil, belki bütün beşeriyyet eşkbâr olmuş, dumû'-ı te'essür dökmüş, fikr-i terakkîyi tervîc ve bunu teşcî' eden bi'l-cümle mütemeddin milletler bu ziyâ'a acımış, ağlamıştır.

Edîblerimizden biri Mutsuhito'nun vefâtına: "Târîhin tanıdığı ve tanıtdığı hükümdârlar arasında hiçbir ser-i mütetevvic gösterilemez ki o sirişk-i mâteme bunun kadar müstehk olsun" diyor ki pek haklı söylüyor. Mutsuhito Japonya'nın bu müceddid-i a'zamı sandâlî-i hükümdârîye ku'ûdunda memleket öyle bir manzara-i keşmekeş ve tezezbüb irâc ediyordu ki bu hâli görüp de salâh-ı hâl ümîd etmek kadar saf-derûnluk olamazdı. Halbuki Japonya sırf bu muhterem hükümdârın mücâhede-i müteselsilesi sâyesinde bugün gıpta-bahş-ı akvâm olan mevkî'-i mühinîmi ibrâz ve o hâl-i pür-melâl içinde orsa poça muhâfaza-i mevcûdiyyet etmeğe çalışan milletlere bir misâl-i bedî' teşkîl etdi. Bu derece sür'atli terakkîye tabî'î bu kavmin görmeği bilir, gördüğünden istifâde eder, dâimâ ileriye doğru yürür bir millet olmasında dahl-i küllîsi vardır ve bu, inkâr edilemez. Yalnız şu var ki Mutsuhito meyyâl-i te'âlî olan bu millete medeniyyet-i garbiyyenin şâyân-ı imtisâl ve iktibâs pek çok cihât-ı hasenesi olduğu gibi ahlâk nokta-i nazarından bir çok da safahât-ı muzırrası bulunduğunu "huz mâ safâ da' mâ keder" kavlince iyilerini almak, fenâlarını terk etmek lâzım geldiğini pek büyük bir akıl ve kiyâsetle öğretti ve bu fikrini tervîc ettirdi.

Bu büyük imparatorun icrâ'ât-ı mehâsin-gâyâtını anlamak, ulüvv-i himmetini, fedâkârlığını takdîr etmek için herhâlde Japon târîhine muttali' olmak lâzım gelir. Kâri'lerime muhtasaran bir kaç sahîfe nakl etmek isterim.

Mîlâd'ın Yedinci asrında Japonlar Kore'ye hücum ederek ezher-cihet kendilerine tefevvuk eden Çinliler'le temâsda bulunmuşlar ve bu medeniyyetden oldukça istifâde etmişlerdir. Zâten terakkîye, te'âlîye meyyâl olan yalnız medeniyyetin neden ibâret olduğunu henüz müdrik bulunmayan bu kavme Çin seferi intibâh-ânîz

levhalar irâe etmiştir. Buda mezhebinin Şinto mezhebine tefevvuku ve Japonlar'ın bunu dîn-i resmî olarak kabûlü, Çin kânûn-ı inedeniyyesinin burada tatbîkı Japonlar'ın Çin seferinden aldıkları durûs-ı intibâhiyyenin en birincisini teşkil eder. Onaltıncı asırda Portekizler'in Japonya sevâhiline muvâsalatı, bu terakkî-perver unsura ikinci bir ders-i medeniyyet olmuştur. Portekizler'den yedi sene sonra da İspanyollar gelmişlerdir.

Gerçi Japonya'nın Avrupa ile te'sîs-i münâsebet etmesi birçok cihetlerden iyi idi ve inkâr edilemez muhassenâtı vardı. Fakat bu memleket ile münâsebâtta bulunan garb devletleri hüsn-i niyet tarafına hiç yanaşmadıkları gibi, efkâr-ı istîlâ-cûyânelerini de alenen beyân ve ızhârdan korkmamışlardır. İspanya ve Portekiz devletlerinin neşr-i Nasrâniyyet için sevk ettikleri papazlar ahâlîye bin türlü telkînâtta bulunarak onların hissiyyât-ı dîniyelerini rencide etmişler ve ma'amâfih birçok sâf-dilânı da mesâ'î-i iblis-pesendânelerinin semeresi olarak gâfil avlamaya muvaffak olmuşlardır.

Memleketlerinin İspanyol ve Portekiz istîlâsına ma'rûz kaldığını müşâhede eden Japon hükûmeti -1609 senesinde gelen Hollandalılar'ın teşvîkâtını da inzimâm ederek- Avrupa ile kat'-ı münâsebetin haklarında hayırlı olacağını bi't-te'emmül, bu bâbda bir çâre taharrîsine koyuldular. Bu fikir gitdikce tevessü' ederek nihâyet 1639 senesinde hükûmet memleketlerini kurtarmış olduklarından dolayı -mahdûd bir dâire dâhilinde icrâ-yı ticâret etmek şartıyla- Hollandalılar'ı istisnâ ederek Avrupa ile bi'l-cümle ihtilât ve münâsebetini kat' etdi. Portekizler, İspanyollar ve sâir devletlerin tebe'aları memleketden tard u ihrâc, Japonlar ise Avrupa'ya gitmekten men' olundu. Japonya bundan sonra, iki yüz on sene kadar bir hayât-ı münzeviyâne ihtiyâr etmiştir. Ne bir Japonyalı Avrupa'ya gidebilir ve ne de bir Avrupalı Japonya'ya girebilirdi. Bu uzun süren müddet zarfında Japonya'da dehşetli bir atâlet hüküm-fermâ olmuştur. Medeniyyet-i garbiyyeden bîhaber, yalnız âdât ve teşkilâtını muhâfaza etmekle meşgûl olan Ja-

ponyalılar 1853'de Amerikalılar'ın Japon sularına muvâsalatıyla bu hâb-ı gafletten uyanmışlar ve ancak bu sûretle hâl ve mevki'in vehâmetini anlayabilmişlerdir. Yedo Limanı'na vâsıl olan Amerikan filosunun kumandanı vâsıtasıyla limanların Amerikalılar'a küşâde bulundurulmasını ve ticâretin te'mîn-i serbestîsi hakkındaki mukâvelenâme hükûmete teslim edilmiş ve icâbının icrâsı serî'an taleb olunmuştur. Hükûmetin bu tekâlîfî adem-i kabûlü takdîrde memlekete harben girileceği tebliğ edildiği zaman beyne'l-ahâlî büyük bir heyecân husûle gelmiştir. Âhenîn-i sefâin-i harbiyye karşısında izhâr-ı acz eden zavallı hükûmet çâr u nâçâr bu metâlibi kabûle müheyâ olduğunu beyân etmiş ve mukâvelenâmeyi de imzâlamıştır.

1864'de akd olunan mukâvelenâme mücebince kapitülasyonların kabûlü ahâlîde büyük bir hoşnudsuzluk uyandırmış, hükûmete karşı hissedilen buğz u adâvet bunun üzerine daha ziyâde tevessü' etmiştir. Amerikalılar'ın elde ettikleri imtiyâzâta hased eden Avrupalılar bu imtiyâzâtıdan kendilerine hisse çıkarmak arzûsuna mukâvemet edememişler ve buna muvaffak da olmuşlardır.

Hükûmetin ibrâz ettiği za'fa karşı ahâlî adem-i i'tinâd gösterir tavırlar takınarak bu mukâvelenâmeleri imzâlayan vükelâya bile tecâvüzâta başlamışlar, hattâ ihtilâle bile teşebbüs etmişlerdir. O sıralarda ahâlîde uyanan adem-i hoşnûdî netîcesi olarak İngiltere sefârethânesi üzerine bir hücum vukû' bulmuş, İngiliz tebe'a-sından biri katl edilmiş, ecnebîlere karşı izhâr edilen nefret umûmîleşerek bin türlü yolsuzluklarda bulunulmuştur. Mukaddemât-ı ihtilâliyye demek olan ve birbirini veyl eden bu vukû'ât hükûmât-ı ecnebiyye üzerinde sû'-i te'sîrâtı mûcib olarak Japonya hükûmetini ecnebîler hakkındaki ta'ahhüdâtına ri'âyetkâr kılmak üzre Simonazeki istihkâmları bombardıman edilmiştir. Memleketin böyle bir hâl-i keşmekeş içinde bulunduğu bir sırada -1867 senesinde- idi ki Japonya'nın büyük imparatoru Mutsuhito makâm-ı hükûmdârîyi ihrâz etdi. Henüz on beş yaşında idi. Memleketde müşâhede ettiği hâl-i pür-melâl kendisini nevmîd edeceği yerde bilakis bir

azm-i kavî ile milletin sa'âdetine çalışmağa sevk etdi. Yapılacak birçok şeyler vardı: Evvelâ; kendisinin bir sıfat-ı rûhâniyyeyi hâiz olmakdan başka bir meziyyeti, bir iktidârı yokdu. Zimâm-ı umûru ellerine alan şogun ile daimiyo tesmiye edilen derebeylerinin sû'-i isti'mâlâtı, ihtirâsâtı nazar-ı dikkatini celb etdiğinden ve bunların ne kadar muhâfazakâr, âlûde-i ta'assub kimseler olduklarını gördüğünden en evvel yapılacak şeyin milleti bunlardan tahlîs olacağını düşündü ve böyle de yaptı. İlhâr etdiği bir ihtilâl netîcesinde Tokugava hükûmeti iskât, imparatorun mine'l-kadîm hâiz olduğu hukûk i'âde edildi.

Bu, büyük ve hem de pek büyük bir inkılâb idi. Öyle bir inkılâb ki; Japonya'yı ma'rûz olduğu muhâtara-i istilâdan kurtarmış, dâhilî teşevvüşâtın önüne âdetâ bir hâil olarak ona i'tibâr-ı hâricîyi de kazandırmıştır.

Bundan sonra Mikado, Tokyo'yu kendisine pâ-yi taht ittihâz etdi. Mevki'ini tarsîn, ahâlînin de muhabbetini celb etdikden sonra ciddî teşebbüsâta girişdi. Görüyordu ki münâsebât-ı hâriciyye pek perîşân, ahvâl-i dahiliyye berbâd bir hâlde. Evvelâ bunları düzeltmekle uğraşdı ve çok çalışdı. Teşebbüsâtındaki muvaffakiyyeti gördükce daha büyük bir azim ile, yorulmak bilmez bir sa'y ile çalışıyor, çalışıyor, çalışıyordu. Kendisini en ziyâde düşündüren, teşebbüsâtına hâil teşkîl eden şübhesiz kapitülasyonlar -uhûd-ı atîka- idi. Bunları ref' etmek ancak Japonya'nın bir devlet-i mütemmeddine hâline gelebildiği gün kâbil olacağını ve bunun da ilk esâsâtını ilm ü irfân teşkîl edeceğini te'emmül etdikce her gün Avrupa'ya akın akın talebe gönderiyor, her şu'be-i san'at için münferid mütehasşıs lar yetiştiriyordu. Teşkîlât-ı idâriyyenin te'mîn-i selâmeti ise yalnız derebeylik usûlünü lağv ile değil belki vâsi' mıkyaâda ıslâhat yapmakla kâbil olacağını görüyor ve böyle yapıyordu. Bu ıslâhât için de Avrupa'dan birçok mütehasşıs lar celb eyledi. Ordunun tensîk ve tanzîmi ecnebî zâbitlere havâle olundu, donanma teşkiline ziyâdesiyle çalışıldı.

Memleketin her tarafında, köylere varıncaya kadar mektebler küşâd, yüzlerce dârü'l-fünûn, binlerce dârü'l-ulûm te'sîs eyledi. Bir vakitler Avrupalılar'dan, hattâ medeniyetlerinden bile nefret ve istikrâh eden Japonlar bir gün geldi ki o medeniyeti kemâl-i harâretle alkışlamaya ve koşup onu alız u iktibâsa çalışdılar, ne garîb tezâd!

Mutsuhito, Japonya'nın bu müncî'-i a'zamı artık semere-i mesâ'îsini görmeğe başlamışdı. Bir peder muhabbetiyle sevdiği te-be'ası refâh ve sa'âdet içinde yaşıyor, devletin i'tibârı gitdikce artıyordu. Öyle bir sa'âdet ki târîhin kayd ettiği hükümdârlar arasında hiç biri bu kadarına nâil olamamıştır. O şeyin husûlünde mündemic gördüğü mesâ'ilden biri de kızları iyi, metîn bir terbiye-i esâsiyye ile techîz etmek fikri idi.* Bunun için de birçok inâs mektepleri küşâd ettirdi. Bilhassa Avrupa'dan mu'allimeler getirtti. Avrupa'ya tâlibât gönderdi. Ve'l-hâsıl durmadı, dinlenmedi, çalıştı.

1889'da Mikado bir kânûn-i esâsî i'lân ve bir meclis-i meb'ûsân küşâd etti. Bu seneden i'tibâren Japonya artık meşrûtiyetle idâre olunur bir hükûmet şekline girmişdi.

Mutsuhito, devletine i'tibâr-ı hâriciyyesini kazandırdıktan sonra kendisini birçok düşündüren kapitülasyonların -uhûd-ı atıkanın- ref'i teşebbüsüne girişdi ve bu emeline de muvaffak oldu. 1894'de İngiltere, az zaman sonra da diğer devletler imtiyâzât-ı

* Kızlara yalnız Kur'ân ile tecvîdi kâfi görerek bunlar için tahsîl-i ulûm ve fînûnu fuzûlî ve belki de fezâil-i ahlâkiyyelerine îrâs-ı zarar edeceğinden dolayı inûcib-i mazarrat addeden muta'assıb ve müte'annid dimâğların bu nokta hakkında nazârî dikkatlerini celb ederim. Anlasınlar ki terakkıyât-ı ümemde kızların büyük, pek büyük rolleri, gâyet mühim vazîfeleri vardır. Kızların tahsîl ve terbiyesi iyi bir esâsa rabt edilmedikçe bir millet için necâh u fevz u felâh kapıları dâimâ mesdûd kalır. Fakat;

*Câhilleri iknâ' için îrâd-ı delâil,
Etmek gibidir körlere ikâd-ı meşâ'il!*

siyâsiyyelerinden fâriğ olup Japonya'nın hukûk-ı ma'neviyyesini i'âde eylediler.

Bütün bunlardan sonra Japonlar artık mağrûr bir çehre, kuvvetli bir bâzû ile göğüslerini gere gere geziyorlar ve âleme meydân okuyorlardı. 1895'de Çin'e i'lân-ı harb etdiler ve muzafferden çıktılar. O sıralarda Rusya'nın bir nümâyiş-i bahrîsi Çin'den aldıkları Leyatong şibh-i cezîresinin Rusya Devleti'ne terk edilmesine sebep oldu. Bu ders, onlara öğretti ki daha henüz Avrupa'nın mu'azzam devletleriyle çarpışacak derecede hâiz-i kuvvet değildirler. On sene daha çalışdılar ve nâkıs olan kuvvetlerini ikmâl ve itmâm etdikden sonra 1905 senesinde Rusya'ya edilen i'lân-ı harbdan Çoşima muzafferiyyeti gibi târîh-i cihânın kemâl-i ehemmiyyetle kayd edeceği büyük ve şanlı bir gâlibiyetle çıktılar. O günden i'tibâren Japonya devleti düvel-i mu'azzama sırasına geçmiş bulunuyordu.

İşte milletine bu kadar şânlar, şerefler kazandıran, tebe'asını bir peder gibi seven ve onları bî-pâyân sa'âdetlere gark eden bu büyük ve muhterem hükümdâr geçende vefât etdi. Vefâtıyla âlem-i insâniyyeti ye's ü melâl içinde bıraktı. Şimdi ben bir Japon târîhine bakıyor, bir de bizim bulunduğumuz hâli göz önüne getirerek kıyâs ediyorum da aramızda bir münâsebet fark eder gibi oluyorum. Onun için demek istiyorum ki müte'essir olmamalıyız. Hiçbir şey bizi nevmîdiye sevk edememelidir. Japonya'nın terakkiyyâtı bir ders-i intibâh, bir levha-i ibretti. Mütenebbih olalım, ibret alalım... Görüyoruz ki akvâm-ı şarkıyye akvâm-ı garbiyyeden dûn bir seviyede değildir. Tezyîd-i mesâ'îf etmemiz, vatana muhabbet beslememiz, ciddiyyet-perver olmamız lâzım. Bunlar oldukdan sonra niçin biz de bir gün Japonya devlet-i mu'azzaması gibi olmayalım? Niçin bizim de hukûkumuz, istiklâl-i tânımız bi'l-cümle devletler tarafından teslîm edilmesin? Bunların hepsi olur; yalnız dediğim gibi vatana muhabbet hissiyle mütehassis olmalıyız, ciddiyyeti kendimize meslek ittihâz etmeliyiz ve durmak, dinlenmek bilmez bir sa'y ile vatanımızın, bu anayurdumuzun refâh ve sa'âdetine çalışmalıyız.

Akvâm-ı şarkıyye böyle şânlı elvâh-ı intibâh arz eden mürebbî ve müncî'-i a'zam Mutsuhito'nun nâm-ı bülendi ve dolayısıyla Japonya târîhi -ki en parlak yaprakları sırf bu büyük imparatorun icrâ'âtıyla müzeyyendir- bizlere bir sirâc-ı ümîd teşkîl etdiği için Osmanlılık âlemi Japonya'nın mâtemine, derin bir hüznün ile kendini müşterek addeder.

Samizâde Süreyyâ,
13 Eylül 1328, Anadolu Hisârı
(*Resimli Kitâb*, c. VIII, nr. 43,
Ağustos 1328/Ağustos-Eylül 1912, s. 490-498.)

IV MÜŞÂHEDÂT

Japonya'da Ba'zı Akîdeler

-Bir Ma'bedi Ziyâret Münâsebetiyle-

Tokyo'da iken her ne zaman Çu-orci Ma'bedi'nin kâin olduğu caddeden geçsem nazarlarım, uzunca bir kartona iri harflerle yazılmış şu i'lân üzerine bilâ-ihitiyâr temerküz eder kalırdı: "Her ayın sekizinci, on sekizinci ve yirmi sekizinci günleri burada dînî mev'izeler îrâd edilir..."

Bir ecnebînin bu mev'izelerden birinde isbât-ı vücûd etmekliği hiçbir mahzûru dâ'î olamayacağını ba'de't-tahkîk İngilizce'ye âşinâ olan Japon arkadaşlarımla ayın sekizinde sâmi'in miyânına dâhil olduk. Beşûş çehreli bir Japon bizi i'zâz u ikrâm ile mevkı'-i mahsûsumuza götürdü. Burası, büyücek bir oda idi. Odanın vâ'ize tahsîs olunan kısmında üzeri gâyet latîf, oldukça san'atkârâne işlenmiş resimlerle müzeyyen ipekden ma'mûl bir örtü ile mestûr yüksekce bir masa bulunuyordu. Masanın üstünde küçük bir çingirak, kütüb-i mukaddese hıfzına mahsûs zarîf bir sandık ve eski Çin porselenden ma'mûl bir buhûrdânlık vardı. Masanın önüne çerçeve içinde mu'allak bir davul ve arkasına da yüksek arkalı bir koltuk sandalyesi vaz' olunmuşdu. Huzzârın ekseriyyetini kadınlar, râhibler, esnâf ve birkaç tâne de çocuk teşkîl ediyordu. Yalnız bir kadın gördüm ki nisbeten yüksekce bir âileye mensûb olduğu et-vâr-ı kibârânesinden anlaşılıyordu. Şıkca giyinmiş idi, kendisine bir de hizmetci refâkat ediyordu. Merâsim-perver olduğu edâ-yı şûhânesinden anlaşılan bu dilber Japon kızı makâm-ı ihtirâmda

hafif inhinâlar yaparak, etrâfa tebessümler saçarak kapıdan içeri girdi ve ma‘bedin münâsib gördüğü bir yerinde diz üstü oturdu. Hiçbir hareketi nazar-ı dikkatimden dûr kalmayan bu kadın, garîb bir vaz‘ u tavırla cebinden zarîf bir tütün torbası ve son derece şık küçük bir pipo çıkardı, tütünü pipoya doldurarak büyük bir zevkle içineğe başladı.

Odanın ötesine berisine, garîbdir bir alay sigara tablası ve sigara yakmak için âteşdânlıklar koymuşlar, herkes bilâ-ârâın çekiyordu. İşte böylece aradan yarım saat geçti. Nihâyet bir râhib gelerek masanın önündeki davulu çalmağa ve bir tarafda:

“Na-mou-miyu-hu-ren-gu-kiyo” cümlesini tekrâra başladı. Huzzâr da râhibe iştirâk etdi. Böylece ortalıkda bir velveledir kopdu. Bilâ-fâsıla, yek-âheng olarak tekrâr edilen bu garîb kelimeler -bilâhire icrâ ettiğim tedkîkâta nazaran- Budizın’ın bir fer‘i olan Nitchiren mezhebinin yegâne âyîn-i dînîsi imiş. Fakat sanskrit sadâlarını andıran bu kelimelerin Japonca’da hiçbir ma’nâ ve medlûlü yok imiş! Bunları kemâl-i huşû‘ ve huzû‘ ile tekrar edenler de bu kelimelerin ma’nalarını bilmiyorlarını!..

Âyîni müte‘âkıb, kırmızı ve beyaz elbiseye bürünmüş olan vâ‘iz, -eyyâm-ı resmiyyede Japonlar ve hattâ Çinliler dâimâ beyaz elbise iktisâ ederler- elinde *Hokke* unvânlı mukaddes kitabı hâmilken kendisini ta‘kîb eden tilmîziyle berâber arz-ı endâm etdi ve Tokonoma’da* asılı bulunan resmin önünde kemâl-i ihtirâmla eğildikten sonra masanın başında ahz-ı mevki‘ eyledi. Etrâfına bir göz gezdirerek herkesi sükûta davet etmek üzere üç def‘a çingırağa basdı, buhûrdânlığa biraz buhûr atdı ve bütün bunlardan sonra kütüb-i mukaddesden bir fıkra okudu. Huzzâr da yek-âheng kendisine iştirâk etdiler. Bunu müte‘âkıb vâ‘iz efendi kimsenin iştirâki olmaksızın yalnız başına yine aynı kitâbdan bir fıkra daha okudu. Bu esnâda huzzâr tarafından kendisine, kâğıdlara sarılmış bakır paralar yağdırılıyordu!.. Bu merâsim-i ibtidâ’iyyeden sonra vâ‘iz

* Tokonoma hakkında *Day Nippon* unvânlı eserimin “Japon Evleri ve Taksîmâtı” serlevhalı faslında tafsîlât-ı kâfiye vardır.

efendiye tepsi içinde çay getirildi. Çayı kemâl-i lezzetle içtikden ve birkaç def'a da yutkunarak huzzârı şöyle bir süzdükden sonra söze başladı:

“Kişi Muçin’in yevm-i mahsûsu şerefine!* Bugün burada büyük bir hulûs-ı kalb ile toplam mev‘izemi istimâ‘ edişiniz bilseniz beni ne mertebe sevindiriyor, bende ne derin ve ne tatlı hissiyyât uyandırıyor!”

Huzzâr, vâ‘izin bu küçük mukaddimesine hep birden: “Namimibu! Namimibu!...” kelimeleriyle mukâbele etdiler. Bu kelimeler, ancak “Allah, Allah!”, “Aman yâ Rabbî!” sûretinde terceme olunabilir. Vâ‘iz bir iki sâniye tevakkufu müte‘âkıb tekrâr söze başlayarak:

“Ben, dedi, buna kaviyyen emînim ki Kişi Muçin kalblerinizde derin bir hiss-i hürmet ve muhabbet hâsıl etmiştir. Kişi Muçin, âteşden binâ edilmiş bir hânede ikâmet eden ebnâ-yı beşerin âlâm u mesâibine her zamân te‘essüf-hân olmuş ve onları levsiiyyât-ı dehrden kurtarmağı bir vesîle-i mücâdele ve mücâhede ittihâz etmiştir.”

Huzzâr: “Namimibu! Namimibu!”

“Kalblerinizde hakikat ve î mân bulunmadıkca Kişi Muçin için edâ ettiğiniz salâtın hiçbir kıymet ve ehemmiyeti olmaz. İnsan, dünyâya mahlûk-ı ihtiyâcât olarak gelir. O, dâimâ arar ve dâimâ ibâdetine muvâzibdir. Seyyâre-i zemîn üzerinde sizin ve benim birçok ihtiyâcâtınız ve birçok ârzûlarımız var. İçimizde ihtiyâcdan ve ârzûdan vâreste bir kimse gösterebilir misiniz? Herkes istemez mi ki semâ ve arz ile’l-ebed pâyidâr olsun? Memleketi ve âilesi kesb-i refâhiyyet ve sa‘âdet etsin? Her yer Riyâz-ı Adn kadar hoş, herkes mes‘ûd ve bahtiyâr, her ferd memnûn ve mübtehic bulunsun? Evet, beşerin ârzûları, hem çok ve hem mütenevvi‘dir. Fakat

* Bu esnâda Japon arkadaşım not alıyordu. Bilâhire bu Japonca notları İngiltere’de ikmâl-i tahsîl eden ve bittabi‘ İngilizce’ye pek âşinâ olan meşhûr *Cici Şimbon* gazetesinin ser-muharririne terceme etdirdim. O tercmeden işte bu makâle vücuda geldi.

şu nokta-i esâsiyyeyi de hâtırdan uzak tutmayalım ki bu lâ-yuhsâ ârzûlarımız, tâ bidâyet-i husûllerinden beri ma‘bedlerimizin ma‘lû-mudur. Binâenaleyh kalbleriniz doğru olmadıkca namâz ve niyâz-dan hiçbir fâide hâsıl olmaz. Farazâ, Namu du‘âsı öyle bir ibâ-detdir ki sizin ma‘bûdlara takrîb eder, bunu tekrâr ettiğiniz zaman eğer kalbleriniz doğru ve temîz ise metâlibiniz is‘âf olunur. Bu, sırf mezhebimizin mü’essis-i mukaddesi Nitchiren’in bir akîdesi değil, bizzât Buda’nın ta‘lîm-i mukaddesidir. Binâenaleyh tereddüd câiz olamaz.”

Huzzâr, pür-vecd ü istiğrâk: “Namimibu!”

“Kalb-i beşer, hilkaten doğru ve temizdir. Fakat yedi hâdis e vardır ki onu telvîs eder. Bu yedi hâdis e şunlardır: Meserret, hiddet, hü zün, korku, aşk, adâvet, arzû. Bu da, dünyâyı yakan âteşleri gördüğü zaman müte’essir ve müte’essif olur. Bu âteşler beşdir: Güzel şey görmek, tatlı ses dinlemek, hoş koku koklamak, lezîz et’ime yemek ve güzel, şık giyinmek arzûsu... İşte hevesât-ı nef-sâniyyesine böylece mağlûb olan bir kimse kalbine de hâkim değ ildir. Buda, bir münâsebetle: Efsûs! Acınır bu sefîl dünyây a!.. demişti.”

Gitdikce daha ziyâde vecde gelen huzzâr, başlarını sallayarak: “Namimibu! Namimibu!..”

“Kürre-i zemîn üzerinde cism-i beşerden daha pis, daha murdâr hiçbir şey tasavvur edilemez. İnsanın vücûdu fenâ, berbâd bir yağ ifrâz eder. Gözler çapak yapar, burun pislikle doludur. Ağızdan tükürük ve salya akar. Bütün bu saydığım mülevvesât, vücûd-ı beşerin en pis ifrâzâtı da değildir. Bu gayr-ı nazîf vücûdu temîz ve mütekemmil olarak kabûl etmek ne büyük bir hatâdır!.. Buda’nın vesâyâsı üzre hareket etmezsek mülevves vücûdumuzu nasıl tathîre kudretyâb oluruz?”

Huzzâr, ber-minvâl-i sâbık: “Namimibu! Namimibu!”

“Pek çok mütereddid kimseler vardır. Bunlar, tarîk-ı müsta-kîmden inhirâf etmişlerdir. Niçin gidip çiçeklere bakmalı ve onla-rın letâfetinden hisseyâb-ı zevk olmalı? Evinize avdet ettiğiniz

zaman o manzara karşısında hisseylediğiniz zevk ve sürûrun zevâl-i elîmini anlamayacak mısınız? Neden âşûfte kadınların bahş edecekleri huzûzât-ı muvakkateye rûy-i iftikâr göstermeli? Yediğiniz nefis et'imenin damaklarınızda bırakacağı lezzet acabâ ne kadar devâm edebilir? Dâimâ bunu yapmak, şunu görmek, nâdir ve nefis et'ime yemek ve güzel elbise iktisâ etmek arzûları perverde eylemekle sizi yakan âteşi mâ dâmü'l-hayât körüklemiş olursunuz. Bu, aman yâ Rabbî ne müdhîş, ne korkunç bir mes'ele-i fikriye!..

Râhib Sabikubo, meşhûr bir manzûmesinde şöyle buyurur: "Hakîkaten, ben çiçeklerle peydâ-yı muvâneset etmişdim; fakat bunlar soldu ve döküldü ve biz, yekdiğerimizden ayrıldık. Ne hazîn!.. Cidden kahkaha çiçeği ne kadar latîf, ne kadar güzeldir ve bununla berâber kısa bir sabah zarfında tüveycâtını kapatıyor, yavaş yavaş sönüyor. *Rin-cu-bu-satsuo* unvânlı kitâbda -bu kitâb klasik bir Budist eseridir- bir kralın nasıl has bahçeye giderek çiçeklerle gözlerini nûrlandırmak istediği hikâyeye edilmiştir. Bir müddet sonra kral uykuya dalar. O, derin bir uykuda iken saray kadınları çiçekleri kâmilten yolarlar. Uyandığı zaman kral, hazîn bir manzara karşısında bulunur. Bahçenin o dil-rübâ, ziynet-bahş ez-hâr-ı gûnâgûnundan hiçbir eser ve nişâne kalmadığını gören kral, bilâ-ihtiyâr: "Çiçekler solar ve ölür; insanlar da olduğu gibi... Biz de doğar, büyür, hastalanır ve en nihâyet ölürüz" [der.]

Bilmem şurada hâzır bulunanlar miyânında hiçbiriniz ölümü hâtırınıza getiriyor musunuz? Fakat, bilmiş olunuz ki yüz sene mu'ammer olan pek nâdir bulunur. Bu kısa müddet zarfında insanların kendilerini hevâ vü heves âteşine atmaları ne kadar hazîndir! Ve biz, şâyed bu âteşden kaçmak istiyorsak sâhil-i selâmete çıkmak için Buda'nın vesâyâsına tevfiik hareket etmekden başka bilmem ki çâre var mıdır?"

Huzzâr, hep birden: "Namimibu!"

"Bizzât kendisi bu hevâ vü heves âteşinden kaçtığı günden beri Buda'nın bütün düşünceleri nev'-i beşerin selâmetine inhisâr etmiştir.

Kütüb-i mukaddesede, pek çok kimselerin dereke-i pestî-i me‘âsîden evc-a‘lâyı selâmete nasıl su‘ûd etdiklerini ber-tafsîl okuyoruz. İşte bu selâmet, bizden milyonlarca mil uzak değildir. O mertebeyi ihrâz için ölüp başka bir dünyâda yeniden doğmağa da lüzûm ve ihtiyâc yoktur. Hevesât-ı nefsânîyyesine galebe eden her ferd, Buda ile müsâvî olur. Na-muo-miyu-hu-ren-gu-kiyo münâ-câtını tekrar etmekle Buda’nın şefâ‘atına talebkâr değil miyiz? Mezhebimizin mü‘essis-i mukaddesi olan Nitchiren’in ta‘lîmâtına tevfk hareket etmezsek bu netîceye nasıl varırız? Binâenaleyh münâcâtımızı tekrar ederken kalblerimiz her türlü riyâ ve yalandan müberrâ olmalı ve safvet-i kalb, nezâhet-i fikr, hüsn-i niyyet dâimâ rehber-i âmâlîmiz bulunmalıdır.”

Vâ‘iz efendinin bu son heyecanlı ve harâretli cümlesi üzerine huzzâr, derin bir huşû‘ ile yine o ma‘hûd: “Namimibu!.. Namimibu!..” cümlesini yek-âvâz olarak terennüm etmeğe başladı. Bir taraftan davulun sesi, diğer taraftan huzzârın sadâ-yı müterennimi odanın eyvân ve cidârında akisler peydâ ederek ortalığı velveleye veriyordu. Bu esnâda vâ‘iz, kemâl-i azametle mevki‘ini terk edip kütüb-i mukaddeseyi hâmil olan tilmîzini ta‘kîben geldiği gibi -aynı merâsim dâiresinde- oradan çıkdı, gitdi. Huzzâr da birer birer dağıldı. Fakat ben, huzzâr ve bu mev‘ize karşısında öyle bir şaşkınlığa uğramışdım ki ma‘bedde artık hiç kimse kalmadığı hâlde oturduğum yerden kalkmak istemiyor, etrâfıma hayrân hayrân bakıyordum!..

Samizâde Süreyyâ,

Kanlıca, 8 Teşrîn-i evvel 1917

(*Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmû‘ası*, c. III, nr. 51,

19 Kânûn-ı sâni 1334/1918, s. 411-414.)

MEMLEKET-İ EZHÂR'A DÂİR

Japonya'da Sanâyi'-i Nefise

Âhiren neşr olunan *Day Nippon*'da Japonya'ya dâir velev muhtasar ve nâçizâne olsa da ba'zı ma'lûmât vermiş, o husûsdaki noksânımızı şu sûretle telâfîye çalışmış idik. Mukaddimedede söylemiş olduğum gibi Japonya cidden tedkîke, tahkîke sezâ bir memleketdir. Öyle bir memleket ki garbın âlem-i cûş â cûşundan ne kadar farklı, o cihânın zevâhirinden, husûsiyyât ve umûmiyyâtından ne rütbe başkadır. Japonya; şiir, çiçek, güzellik, sâdelik, letâfet, zerâfet, nezâhet, hüsn ü aşk memleketidir. Yalnız bu kadar zannetmeyiniz. Dahası var: Japonya san'at, ticâret, ahz u i'tâ memleketidir de. Evet; Japonlar, şark-ı ba'îdin bi'l-umûm ticâretini idâre ve murâkabe ediyorlar, hattâ sahne-i rekâbetde İngilizler'e ve Amerikalılar'a bile meydan okuyorlar. Bunlar efkâr kabûl eder fazîletlerden midir? Tabî'ata, şiire, mehâsine meyyâl ve merbût olan milletler arasında aynı zamanda aynı hâhiş ve meyl ile ticârete, meşâgil-i mâddiyyeye hasr-ı vücûd etmiş ve bu iki vâdîde büyük büyük muvaffakiyyetler, şâyân-ı nazar netîceler elde etmiş bir kavme, bir cemâ'ate tesâdüf -mâzîyi ve hâli, her ikisini de nazar-ı dikkate alarak söylüyoruz- imkânsız değilse bile enderdir, müte'assirdir. Binâenaleyh gönül istiyor ki, mechûl olan bu diyâr-ı mehâsin bizce de bilinsin ve öğrenilsin. Mümkünse Japonlar'ın bazı âdâtından, efkârından, etvâr u mişvârından istifâde edilsin. Fakat biliyorum; burada bir i'tirâz vâkı' olacak. Benim şu samîmî, şu ciddî iddî'âlarım karşı: "Avrupa ve Avrupalılar dururken bize

istifâde ve istifâza için Japonya'yı tavsiye etmekteğün doğru bir şey olur mu?" diyecekler de var. Fakat hayır, bu yanlış bir düşüncedir. Te'yîd-i müdde'â için delâil ve berâhinden sarf-ı nazar ediyoruz. İtnâba hâcet yok. Bu husûsdaki neşriyyâtımız, ilerde fikrimizi kendi kendine te'yîd ve isbât edecektir. Şimdi sadede gelelim.

Japonlar, sanâyi'-i nefise cihetinden pek çok ilerlemişler, pek büyük feyzlere ermişlerdir. İnkâr kabûl etmeyen şu hakîkatı mister Huish'in âtideki cümlesiyle te'yîd edelim: "Şâyed sanâyi'-i nefisesi bugünkü mertebe-i kemâle varmamış olsaydı, Japonya kâbil değil, enzâr-ı cihâna kendi üzerine bu rütbe cezb ü celb edemez, o hâri-kulâde sıyt ü şöhrete nâ'il olamazdı... Japon sanâyi'i kürre-i zemînin bir başından diğer başına kadar ma'rûf ve meşhûrdur."

Bununla berâber garibdir ki Japonlar'ın ne sanâyi'-i nefise ve ne de tabî'at için esâslı bir ıstılâh ve ta'bîrleri yoktur. Sanâyi'-i nefise terkîbi ale'l-ekser Çince güzellik san'atı ma'nâsına gelen Bijutsu kelimeleriyle ifâde edilir. Fakat her hâlde teslîm etmeliyiz ki Japonlar'ın bedî'îyyâta olan meyl ü râbitaları pek samîmî ve pek kavîdir. Hattâ bu gâye (ideal) onların tarz-ı hayât ve tefekkürleriyle o rütbe muvâneset peydâ etmiştir ki, sanâyi'-i nefiseyi burada medeniyet-i şarkıyye rûhunun hakîkî bir medlûlü ve onun lâzım-ı gayr-ı mufârikı addedebiliriz. Yalnız unutmayalım ki; Japonlar, medeniyet-i kadîmelerini Çin'e medyûn oldukları gibi sanâyi'-i nefiseyi dahi yine bu memlekete borcludurlar. Meselâ kâğıd i'mâlini Japonlar'a öğreten, o cihân-şumûl şöhreتي hâiz olan çini dediğimiz evânî'-i fağfûriyye (seramik) i'mâlini ta'lîm ve ta'mûm eden, sanâyi'-i nefisenin bir rûkn-i rekîni bulunan resme bu memleket-i ezhârda şâyân-ı dikkat bir mevkî' te'mîn etdiren, hülâsa Japon medeniyet-i kadîme ve dolayısıyla hâzırasına pek büyük hizmetleri sebkât eden Çinliler'dir. Gerçi asr-ı hâzırda Çin sanâyi'i pek o kadar kıymet ve ehemmiyyeti hâiz değilse de Japonya'da ilk te'sîrâtını icrâ ederken büyük bir fakr u zarûret içinde bulunan Japon âlem-i sanâyi'inde mes'ûd bir inkılâb husûle getirdi. Fakat dikkat edilecek olursa görülür ki, Japonlar Çin'den isti'âre etdikleri herşeyi behemehâl değışdiriyorlar, ona millî bir şekil ve bir reng

veriyorlardı. Öyle ki Çinliler, kendi mallarını kendileri bile tanıyamaz olmuşlardı.

Bu husûsda Budizm'in te'sîrini inkâr etmek câiz değildir. Nitekim kadîm artistler miyânında Budizm kâhinleri ekseriyyet-i külliyyeyi teşkîl ederlerdi. Hattâ Şintoizm'in dîn-i resmî olarak kabûl edildiği târîhe ya'nî pek yakîn vakitlere gelinceye kadar Budizm sanâyi'in yegâne hâmî ve müşevvikî idi.

Japon sanâyi'-i nefisesi miyânında en mühim mevki', şübhesiz san'at-ı tersîmindir. Yalnız şurasını unutmamak îcâb eder ki, Japon usûl-i tersîmi Avrupa usûl-i tersîminden pek farklı bir san'atdır ve ba'zı cihetlerden Avrupa resmine fâ'ikdir. Bu hükmü verebilmek için bir insanın Japon asilzâdegânının o girânbahâ resim koleksiyonlarını görmüş ve bunlardaki san'at ve incelikleri hissetmiş olması îcâb eder. İddi'âmız ifrât-perverâne bir hüküm addolunmasın. Doğrusunu söylüyoruz. Garbda bir insan Japon resminin letâfetini, zerâfetini, şiiriyetini göremez ve anlayamaz. Çünkü buna imkân yoktur. Hattâ Japonya'da bile pek uzun seneler oturup koca Nipponlular'ın şu san'at-ı nefisede ne rütbe âsâr-ı muvaffakiyyet gösterdiklerini görememek ve anlayamamak kâbidir. Japon artistleri san'at-ı tersîmi dâimâ şi'rin bir kısmı olmak üzere telakkî etmişlerdir. Binâenaleyh her Japon ressamı, temsîl ve tesbît etmek istediği şeyin şekl-i zâhîrîsini değil, bütün ma'nâsıyla rûhunu tersîm eder. O, realistliği bir kasda makrûn olarak yapmaz. Realizm onun için asıldır. Tabî'atın, şerâit-i tabî'îyyenin ve muhîtin te'sîriyle ister istemez realist olur. Onun yegâne gâyesi, yegâne emeli bir şiir meydana getirmektir ki bir rengi ve bir şekli olsun. Japon dehâ-yı san'atının vücûda getirdiği tablolarındaki o âheng ve imtizâc, çizgilerdeki o tertîb, rengdeki tenâsüb ve letâfet cidden hoş, cidden güzeldir.

Japon usûl-i tersîminde muvaffakiyyeti en ziyâde te'mîn eden esbâbı hülâsaten arz edelim:

1-Tasnîf ve tertîbin mükemmeliyyeti.

2-Çizginin keskinlik ve güzelliği.

3-Fırçanın istenildiği tarzda isti‘mâli ve kullanılan usûlün selâmeti.

4-Sadelik ve esâsa ta‘alluk etmeyen tafsîlâtdan ictinâb.

5-Eşkâlin mahâretkârâne bir sûretde tesbîti.

6-Resmin şiir ile alâkadâr olduğuna dâir mevcûd bulunan kanâ‘at.

7-Renklerde te’mîn edilen o hârikulâde âheng ve imtizâc.

Bundan sonraki Japon sanâyi‘-i nefîsesine dâir daha etraflıca ma‘lûmât i‘tâ edeceğiz.

Samizâde Süreyyâ,

Kanlıca, 10 Teşrîn-i sâni 1917

(*Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmû‘ası*, c. II, nr. 42,

17 Teşrîn-i sâni 1333/1917, s. 267-269.)

JAPONYA MEKTUBU

Muhâbir-i mahsûsumuzun aksâ-yı şarkdan göndermiş olduğu ber-vech-i âtî mektûb, bu'd mesâfe hasebiyle mukaddem bir sulha âid ve Çin-Japon arasında bugünlerde tahaddüs eden hâdisât-ı mühimme ile merbût bulunduğundan kârîîn-i kirâma câlib-i dikkati olacağı şübhesizdir.

Japonya'nın İngiltere tarafından ahz-ı mevki' ederek harb-i hâzıra iştirâk eylemesi pek tabî'î olarak aksâ-yı şarkda mühim hâdiselerin tekevvününe bâ'is oldu. Şâyed Japonya bî-taraflığı muhâfaza ederek müsâlemet-cûyâne bir siyâset ta'kîb etmiş olsaydı hiç şübhesiz Büyük Britanya'nın aksâ-yı şarkda nüfûzu pek küçük kalacak ve Bahr-ı Muhît-i Kebîr'de, Bahr-ı Muhît-i Hindî'de, cenûb denizlerinde Alman nüfûzu bütün dehşetiyle hükümrân olacak idi. Fakat böyle olmadı. İngiltere'nin dessâs diplomatları Okuma kabinesini İngiliz-Japon ittifâkına ri'âyete da'vet etdiler ve onlara bu harb netîcesinde Almanya'nın behemehâl mahv olacağını, bu kadar kuvvete karşı Almanya ve Avusturya'nın kat'iyen mukâvemet edemeyerek bir gün sûret-i mutlakada arz-ı dehâlet edeceğini söylediler ve inandırdılar! Fi'l-hakîka muhârebenin ilk günlerinde Almanya'nın bütün dünyâya meydan okurcasına Rusya'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye, Belçika'ya, Sırbîye'ye verdiği ültimatolar ve i'lân-ı harb notaları İngiliz neşriyatının te'sîri altında bu

muhîtlerde devlet-i müşârunileyhânın intihâr teşebbüsünde bulunduğu kanâ'atini hâsıl etmişti. Bu kadar azîm ordulara ve donanmalara karşı Avusturya ile Almanya askerlerinin ihrâz-ı galebe edeceği doğrusu pek şübheli idi. Binâenaleyh İngiliz diplomatları için -esâsen öteden beri İngiliz muhibbi olan- Hâriciye Nâzırı Baron Kato ile Reîs-i Nuzzâr Kont Okuma'yı kandırmak işden bile değildi. Baron Kato bir çok seneler İngiltere'de bulunduğu için tabî'atıyla İngiliz siyâsetine meyl etmiş, Büyük Britanya'nın (?) âdetâ küçük bir yordakcısı kesilmişdi! Bugünkü Japon kabinesini ve hattâ Reîs-i Nuzzâr Kont Okuma'yı idâre eden, hükümdârın muhâlefetine rağmen sırf İngilizler'e hoş görünmek için Japonlar'ı tehlikeli ve dikenli bir yola sevk eyleyen bu İngiliz-perest Hâriciye nâzırı olmuştur.

Kont Okuma'ya gelince, köhne bir takım nazariyelerle arsa-i siyâsetde -topal bacağına rağmen- at oynatmak hevesinde bulunan bu seksenlik pîr-i ma'tûh kendisini dev aynasında görmeyi i'tiyâd edinmiş bir dîvâneden başka bir şey değildir. Âlâyîş için can verir, İngilizce tek bir kelime bilmediği halde kâtibine muttasıl makâleler yazdırarak İngiliz ve Amerika gazeteleriyle neşr ettirir! Bundan da inaksad: "Oo, Okuma yaman İngilizce biliyormuş!" cümle-i sitâ-yişine mazhar olmak heves-ı tıflânesidir! Ma'amâfih Japon gazeteleri diyebilirim ki, müttefikân Okuma'yı medh ederler. Onu âdetâ semâlara çıkarırlar. Çünkü Japon gazetecilerinin ekserîsi Vaseda Dârü'l-fünûnu'ndan me'zûndurlar. Bu müessese ise Okuma tarafından te'sîs edilmiştir. Avâm arasında da kontun oldukça büyük bir nüfûzu vardır. İfade birde îrâd ettiği nutuklarla ahâlînin gözünü boyamayı âdetâ kendisine bir san'at ittihâz etmiştir.

Reîs-i nuzzâr ile Hâriciye nâzırını çıkardıktan sonra bugünkü Japon kabinesinde şâyân-ı ehemmiyet başka bir şahsiyet yoktur, denilebilir. Hakîkati söylemek îcâb ederse Prens İto'dan, Baron Katsura'dan ve bilhassa o mu'azzam İmparator Mutsuhito'dan sonra Japonya müdhîş bir ricâl kahtına uğramıştır. Son senelerde Japonya pek çok mühim adamlarını zâyî' etdi. Eğer zaman, eski zaman olsaydı İngiltere bugün Japonya'yı bir çocuk oyuncağı gibi

elinde oynatamazdı. Bir def'a düşünelim. Japonya bu gazâsından ne kazanıyor? Çin illerinde binlerce ma'sûm asker kanı dökdü, yüz binlerce lira sarf etdi, kuvve-i bahriyesini tezelzüle uğratdı. Bütün bu fedâkârlıkları îcâb etdiren sebep ne idi?

Acabâ bir Japon diplomatı bu suâlin cevâbını verebilmek iktidârını hâiz midir? İhtiyâr ettiği fedâkârlıklar Şang-tang şibh-i cezîresini Alman işgâlinde kurtarıp tekrar Çin'e i'âde (!) etmek emel-i saf ve tezeyyühünden ibâret idi ise niçin Alman nüfûzunu o kıt'adan tamâmıyla izâle etdikden sonra -Çin'in şartlı isrârına rağmen- taht-ı işgâline aldığı arâzîyi sâhib-i kadîmine i'âde etmiyor? Halbuki Japonya Hükûmeti, Kiyavçav Vâlî-i Umûmîsi Mayer Valdek'e i'tâ ettiği ültimatomda bir müddet-i mu'ayyene zarfında Almanlar'ın Çin-tav'ı terk etmesini, aksi takdîrde devleteyn bey-ninde hâl-i harbin başlayacağını beyân ediyor ve mukaddimede ise Japonya'nın bu hareketinden maksad mahzâ Çin'in "tamâmiyyet-i mülkiyye"sini (!) muhâfaza etmek olup Şan-tang'dan Almanlar'ı çıkardıktan sonra mezkûr kıt'ayı sâhib-i kadîmine i'âde eylemek olduğunu girizgâhlı, lastikli bir takım cümlelerle bast u temhîd ediyordu. Bittabi' bu, siyâsî bir va'd idi. Siyâsî va'dlerin kıymetini ise şimdiye kadar pek çok tecrübeler netîcesinde tamâmıyla anladık. Japonya'nın Kiyavçav havâlîsini işgâlden maksadı Çin'de müstahkem bir kıt'aya mâlik olup istikbâl-i iktisâdî ve siyâsîsini -bu sûretle bir kat daha- te'mîn eylemek idi. Japonya'nın günden güne kuvvetlendiğini enzâr-ı havf u hasedle temâşâ eden Amerika bittabi' Japonlar'ın bu yeni muzafferiyetlerini çekemezdi. Bu "çekememezlik tehlikesi" Japonlar'ı siyâsî bir va'd ile mes'eleyi ört bas etmek kurnazlığına sevk etdi. Fi'l-hakîka Japonlar bu ustalığı mu'allimlerinden pek güzel bir sûretde öğrenmiş olacaklar ki, az bir zaman zarfında ma'lûmât-ı müktesebelerini tatbîke muvaffak oldular! Herkes bilir ki, İngiltere de aynı siyâseti ta'kîb eder. Bir yeri hîn-i işgâlinde derhal resmî beyannâmeler neşr ile "pek yakîn bir âtîde!" orasını terk edip ahâlîye istiklâl-i tâm bahş edeceğini resmen ve alenen va'd eyler! Fakat bu "pek yakîn âtî" ah yâ Rabbi, ne kadar da uzaktır!... Aradan elli sene geçer,

yüz sene geçer zavallı mazlûm ve mağdûr halk hâlâ o “pek yakîn âti”ye -hem de bilseniz ne mertebe sabırsızlıklarla- muntazırdır! İşte Japonlar da bu sefer böyle yapmak istediler. Çünkü usta öyle öğretiyordu. Ma‘amafih, Japonlar’ın ne kadar menfaatperest bir millet olduklarını, binâenaleyh Çin Reîs-i Cumhûrî Yovan Şi Kay’ın sarı gözleri için Japonlar’ın kan dökmeyeceklerini pekâlâ bilen Amerika -doğrudan doğruya müdâhale etmeksizin- Çin’i kurcalamaya başladı. Nihâyet Çin’deki Oriental Peace Preservation Society⁵ Cemiyeti Pekin Hükûmeti’ni Japon kuvâ-yı askeriyyesinin Şan-tang şibh-i cezîresinden çekilmesini muhtar bir notanın Japonya Hükûmeti’ne i’tâsına mecbûr etdi. Bu nota, alafanga Kânûn-ı sâni’nin yedinci günü verilmişti. Cevâbî notasında Okuma kabinesi şu sûretle beyân fikir ediyor:

“Japon kuvâ-yı askeriyyesinin Şan-tang’dan çekilmesini muhtar Çin Hükûmeti tarafından verilen nota Japon Hükûmeti’nin hayret ve infî‘âlini mûcib olmuştur. Mezkûr nota hükûmetin hatt-ı hareketini kat‘iyyen tebdîl edemez... Mezkûr notada isti‘mâl edilen lisânın hukûk-ı düvele devletler arasında cârî nezâket-i mu‘tâdeye şiddetle muhâlif olmasına mebnî hükûmetimiz Çin Hükûmeti’nin bu hareketini hiçbir zaman unutmayacaktır...”

Bir tehdîd-i zımnîyi ihtivâ eden bâlâdaki cevâbî notanın Pekin’de nasıl bir te’sîr hâsıl ettiğini bittabi‘ bilelim. Yalnız şurası muhakkak ki Çin-Japon münâsebât-ı siyâsiyyesi ne şekil alırsa alsın bu hâdisenin te’sîrâtı ileride pek büyük olacaktır.

⁵ Bu sulh cemiyeti Mister Kuwing nâmında meşhûr bir Amerikalı misyonerin teşvîkiyle Alman tarafdârı Çinliler’den mürekkebe olarak geçenlerde teşekkül etmişti. Yovan Şi Kay Hükûmeti üzerindeki nüfûzu pek mühim olacak ki, Japonya’ya gâyet şedîdül-meâl bir nota vermeye muvaffak oldu...

Zamânımızda tamâmiyyet-i mülkiyyeyi hâiz her devlet, mu‘ayyen bir siyâset ta‘kîb eder. Diplomasi lisânında “siyâsî mefkûre” tesmiye edilen bu gâye milletlerin yegâne bâ‘is-i necâh u selâmetidir.

Meselâ, birer birer ele alalım. Bugün Rusya’nın siyâsî mefkûresi nedir? Panislâvizm’den kesb-i kuvvet alarak cihânı istilâ eylemek ve bilhassa İstanbul’u, sonra da Türkiye’yi tamâmıyla kabza-i teshîrine geçirerek İran tarîkiyle Hindistan’a yürümek değil midir? Deli Petro’nun çizdiği hatt-ı hareket bugün Rus diplomatlarının âdetâ rehber-i harekâtı, pusulasıdır. Re’s-i kâra gelen her racül-i siyâsî -hangi fırkaya mensûb olursa olsun- o maksadın husûlünde hem de bütün kuvvetiyle çalışır. Rusya’nın olduğu gibi Almanya’nın, Fransa’nın, İngiltere’nin hattâ Yunan’ın, Sırb’ın, Bulgar’ın mu‘ayyen birer hedefi, birer siyâsî mefkûreleri vardır.

Evet, her bir devletin mu‘ayyen bir hedefi vardır. Japonlar’ın siyâsî mefkûreleri de cenûba doğru akın etmek; Filipin, Carolin, Marshall adalarını, Sumatra’yı, Singapur’u, Avustralya’yı hülâsa o civardaki mevâkı‘-i mühimmeyi işgâl eylemek. İşte Japonlar’ın en adi bir hammâlından tutunuz da en muhît bir zekâsına kadar bunu böyle düşünür, bütün millet el birliğiyle o hayâli er geç hakikat yapmağa çalışır. Zâten her terakkî esbâbı hayâl -gâye-i emel- değil midir? İşte bugün Japonlar ilk hatve-i muvaffakiyyeti atdılar demektir. Şu farkla ki, pek muvakkat bir zaman için, arz edeyim. Japonlar’ın Sibiryâ’da ve hattâ Zahalin’in kısm-ı şimâlîsinde gözleri yok. Soğuk iklim bu millete yaramadığı gibi esâsen buraları ne siyâsî ve ne de iktisâdî bir ehemmiyyeti, bir kıymeti hâiz değildir. Binâenaleyh Japon diplomatları Rusya ile düşman olup harb etmenin Japonya’ya bir şeyler kazandıramayacağına i’tikâd etdiler. Almanya’nın ise her halde bu sefer bütün bütün mahv (!) olacağını zannetdiklerinden Kiyavcav’ı istilâ ederek Çin’de müstahkem bir mevki’e mâlik olmayı ve bu sûretle “cenûba doğru ilerlemek” siyâsetinde parlak (!) bir muvaffakiyyet ihrâz eylemeyi evleviyyetle tercîh etdiler. Muhârebenin ilk günlerinde kendisiyle

görüştüğüm Profesör Şio Vezava -ki, Kont Okuma'nın pek yakîn dostlarından ve müşâvirlerinden biridir- Almanya'nın bu kadar müdhiş kuvvetlere karşı gelemeyip az bir zaman zarfında pes diyeceğine şiddetle kâni' idi! Binâenaleyh Japonlar, İngiltere ittifâkına sâdik kalarak bu umûmî kargaşalıktan kendilerine bir hisse-i intifâ' ayırmak sevdâsına düşdüler. Yalnız Meclis-i Meb'ûsân'da Sey-yukay nâmındaki muhâlifler fırkası epeyce muhâlefetde bulundu. Fakat, Kato'nun cerbezeli lisânı, mes'eleyi pek az müşkilâtla yatıştırdı!

Vaktâ ki, Alman orduları hârika-âsâ bir sûretde meydân-ı musâra'aya çıkan müte'addid düşmanlarını -az bir müddet zarfında- ezmeye muvaffak oldu ve hudûdlardan fersah fersah ilerlemeye başladı. Japonlar'da da şafak atdı! Herkesin çehresini havf u haşyet alâimi istilâ etdi. Aksâ-yı şarkda en küçük bir hâdiseyi bile pek büyük dikkatle tedkik eden İngilizler şu inkılâb-ı efkârın netîce i'tibârıyla haklarında hayırlı olmayacağını pek çabuk anlayarak vâsi' mikyâsda propagandaya başladılar. Müttefikler lehinde neşriyâtta bulunmaları için Japon gazetelerine binlerce liralar verdiler ve hâlâ da veriyorlar. Bugün Almanya, Avusturya ve Türkiye ordularının muzafferiyet haberleri kat'iiyen neşredilmez! Gazetelerine göre Alman, Avusturya orduları kâmilen perîşân! İngiltere'nin muhteşem (?) donanması ise her gün bir muzafferiyet ihrâz etmekde! Japon gazetelerini açınız, hep bu kabîl asıldan, esâsdan ârî bir takım erâcîf ile doludur. Bilhassa Türkiye'ye ve Türkler'e dâir hâtır ve hayâle gelmez öyle makâleler neşr ediyorlar ki, insanın hiddetinden çıldıracağı geliyor. Japonlar, Türkler'i hiç anlayamamışlar. Ne ise buralarını geçelim. *Resimli Kitab'*a yazdığım bir makâlede bu husûsa dâir pek çok ma'lûmât verdim. İsteyenler oraya mürâca'at edebilirler...

İşte Okuma kabinesi ile İngiltere sefâreti ancak bu sûretle efkâr-ı umûmiyyeyi biraz teskîn edebildiler. Lâkin -şurasını kaydedemeden geçemeyeceğim- bugün Japonya'da pek çok propagandalara rağmen harb aleyhinde oldukça şedîd bir cereyân var.

Ma'lûm olduğu üzere Japon Meclis-i Meb'ûsânı'nda ekseriyyet "Sey Yukay" denilen muhâlifler fırkasındadır. Muhâlif hatîbler hükûmetin hatt-ı hareketini dâimâ tenkîd etdiler. Bilhassa Japonya'nın Almanya'ya i'lân-ı harbinden sonra meclisin ictimâ'ında Sey Yukay hatîbleri Okuma kabinesini o rütbe sıkıştırdılar ki, nihâyet imparatorun müdâhalesine mecbûriyet görüldü. Yoksa topal kabine çokdan toparlanıp gitmişti! Ma'amâfih geçenlerde hükûmetin bir talebini adem-i kabûlden dolayı meclis fesh edildi. Yeni intihâbâta alafranga Mart'ın on beşinde ibtidâr olunacaktır. Kaviyyen zannolunduğuna göre -eğer hükûmet intihâbâta müdâhale etmez ve ahâlînin hürriyet ve serbestîsini selb eylemezse- ekseriyyeti yine Sey Yukay partisine mensûb meb'ûslar teşkîl edecektir. Her-halde şurası muhakkak ki, Japonlar'ın hakikat-bîn kısmı Okuma kabinesinin hatâlarını müşâhede ediyorlar. İngiltere ittifâkına sâdık kalmakla hiçbir şey kazanamayacağını, bilakis bu ittifâkı târ ü mâr ederek -fırsatdan bi'l-istifâde- İngiltere aleyhine yürümele en büyük, en mu'azzez hayâllerinin inkılâb edeceğini biliyorlar. Japonya, İngiltere aleyhine harekât-ı harbiyyeye başlarsa kat'ıyyen muhakkaktır ki, Hindistan'dan Japonya'ya kadar imtidâd eden İngiliz müstemlekelerini hattâ Avustralya ve o civârdaki İngiliz adaları da dâhil olmak üzere bütün bu cihâtı kabza-i teshîrine geçirir. Onun harekâtına karşı:

"Hey, ne yapıyorsun?" diyecek bir kuvvet -şu zamanda- yoktur. Maalesef ki, Okuma ve yârânı İngiliz liralарının câzibesine o rütbe kapılmışlar ki, hatâyı sevâbdan fark edecek bir halde değildirler!

Geçenlerde bir Japon, *Kokomin* nâmındaki Japon gazetesine nâm-ı müste'ârla bir makâle yazarak bu hakikatleri birer birer serdetmiş ve nihâyetinde de: "İngiliz-Japon ittifâkından biz ne kazanıyoruz? İngiltere bizi "müstemlekât muhâfızlığı" ile istihdâm ediyor. Senelerden beri yularımızdan tutmuş, istediği yere çekip götürüyor. İngiliz yardımcılığını pek ileri götüren Baron Kato cenâbları artık

bu hakikatleri anlasa da milletin hakikî menâfi'ini te'mîn edecek başka bir hatt-ı hareket ta'kîbine başlasa..." demişdi.

Bu intihâbâtta ekseriyyeti yine Sey Yukay kazanırsa aksâ-yı şarkda pek mühim hâdiselere muntazar olmalıyız...

Samizâde Süreyya,

5 Şubat 331

(*Sabah*, nr. 9170-B, 14 Mart 1331/27 Mart 1915,

s. 3, süt. 1-3.)

JAPONYA YOLUNDAN

Metruk ve Münsif Bir Belde-i Kadime

Bugün Aden Körfezi'nden çıkarak Bahr-ı Muhît-i Hindî'ye dâhil olduk. Şimdi bu yazıları yazarken bata çıka Kolombo yoluna devâm ediyoruz. İstanbul'da iken, niyyetim Japonya seyâhatinde her uğradığımız iskeleden muhterem *İctihâd*'a bir mektub göndermek, müşâhedâtını muhtasaran olsun arz eylemek idi. Ne çâre ki, evdeki pazar çarşıya uymadı!... Ma'lûm ya, insan seyâhatde birçok arkadaş peydâ eder, az çok bunlarla meşgûl olur. Vaktin kısm-ı a'zamını ise bu yeni arkadaşlar taht-ı inhisâra alırlar! İkinci bir sebep daha var ki, o da iskelelerin yekdiğerine olan kurbiyyetidir. İnsan uğradığı bir şehir hakkındaki müşâhedâtını tasnîf etmekle meşgûl iken diğetine vâsıl oluyor. Fakat bir de Cibuti'den hareket edilip Aden Körfezi'ne dâhil olundu mu -dokuz gün kadar- ne uğranılacak iskele, ne de meşgûl olacak arkadaş kalıyor. İşte ben bu fırsattan bi'l-istifâde şu mektubu yazıyorum ki, İstanbul'dan Cibuti'ye kadar devâm eden on iki günlük seyâhatimin bir zübdesidir.

Port Sa'îd hakkındaki müşâhedâtımı yazacak değilim. Şimdiye kadar belki yüzlerce def'a yazılmış, binlerce kerre medh ü senâ edilmiştir. Medeniyetin her türlü âsâr-ı nâfi'asından hisse-mend olmuş bir şehir nasıl bir manzara arz ederse Port Sa'îd de aynen

öyle. “Zenginin malı züğürdün çenesini yorar” derler ki, doğrudur. Kendimi züğürd görmek istemediğim için o sahîfeleri geçiyorum.

Gelelim bizim Hicâz kıt‘a-i mübârekesinin iskelesi olan Cidde’ye; yürekler acısı! Refâkatimde iki Rus seyyâhıyla iskeleye çıkıldığımız zaman kendimi bir harâbenin enkâz-ı târ ü mâri arasında sandım ve öyle diyebilirim ki, cidden şaşırdım. Ben Cidde’yi hiç de böyle göreceğimi zannetmiyordum. Her sene binlerce, yüz binlerce hüccâcın gelip geçtiği bu şehirde dest-i medeniyyet -ne kadar e-sefle söylüyorum- hiç kendini gösterememiş, târîh-i te’sîsinden bu âna kadar zannederim ki şu bedbaht memleketde ednâ bir tebeddül vukû‘ bulunamışdır. Şehrin bânîleri, bugün mezarlarından başlarını kaldırıp da Cidde’ye bir nazar atf etseler burayı nasıl koydularsa öyle bulacaklar.

Cidde’de hangi tarafa baksanız bir kahvehâne görürsünüz. Bütün şehrin caddeleri tahta kanepelerle memlû, ahâlî bu kanepelere serilmiş derin bir uykuda. Ma‘a’t-te’essûf ne bir eser-i hayat ne de bir eser-i fa‘âliyyet göremezsiniz. Bu tembelhânelerin dâhili ise âdetâ birer kumarhâne. Sağ ellere bakınız, umûmen tavla zarı; sol ellere dikkat ediniz, kocaman birer nargile marpucu. İşte sabah-tan akşama kadar Cidde halkının meşgalesi! Esef ederim ki, bu kadar insanın kıymetli hayatı tavla pullarının sadâ-yı muharresiyle, nargile şişelerinin gulgule-i müstekrezi arasında heder olup gidiyor. Halbuki Cidde halkı zekî ve hilkaten fa‘âl adamlardır. Bunları böyle tembel yapan hiç şübhesiz işsizlikdir. O işsizlik ki, hepimiz biliriz, mâder-i sefâhet, müvellid-i sefâletdir.

Bizim eski fakat ma‘rûf bir darb-ı meselimiz vardır. Deriz ki: “Kız, kendi hâline bırakılırsa ya davulcuya ya zurnacıya varır.” Bu böyle olduğu gibi bir belde halkı da kendi hâline bırakılırsa şübhesiz sabahdan akşama kahvehâne peykelerinde kâh uyku ile, kâh oyun ile kıymetdâr hayâtını çürütür. Ben, Cidde ahâlîsini ma‘sum bulurum. Onları mu‘âtebeyle hiç de hakkımız yokdur. Nasıl mu‘â-

tebe edebiliriz ki, bütün bu avâkıb-ı elîmeden yine biz mes'ûlüz. İşte Port Sa'îd sa'yin dûşîze-i sebât ile hem-âgûş olduğu bu koca şehirde ben hiçbir ferd görmedim ki, işsiz, güçsüz kollarını sallaya sallaya gezinen bir kimseye rast gelmedim ki, sa'yi mukâbilinde olmayarak sizden on para taleb etsin. Cidde'de ise etrâfınızı derhâl çevirirler: "Yâ hoca⁶ bahşîş, yâ efendi bahşîş" hitâb-ı galîziyle sizi orada bulunduğunuz müddetce iz'âc ederler. Bunlardan kurtulmanın imkânı ise diyebilirim ki, yokdur. Bu müz'ic mahlûkları def' için bir polis arasanız bîhûde zahmet etmiş olursunuz.

Cidde'de beş-altı saat bulundum. Bu müddet zarfında -kahvehânelerden birinin iç tarafına çekilmiş, baş açık, göğüs düğmeleri çözüktü, ayak ayak üstünde bir masa etrâfında yan gelmiş- ancak iki polis gördüm ki, polis olduklarını anlayabilmek için hayli güçlük çekdiğimi söylersem mübâlağa addolunmasın.

Sonra, Cidde'nin o pis, murdâr sokakları... İnsan bir ecnebînin yanında: "Burası benim memleketimdir" demeye utanır. Burada ne belediye var, ne hükûmet. Çarşıya girdiniz mi, müz'ic bir kâfile-i müstakbelîn sinekler, küme küme yüz binlercesi bir yerde suratınıza hücum ederler. Artık kurtulabilirsen kurtul. Fakat ahâlî, bunlardan hiç şikâyet etmez. Sineklerle o kadar peydâ-yı istînâs etmişdir ki, elleriyle olsun def' etmeyi gâlibâ hâtır-nâşinâslık addediyor.

Buranın çarşısı da tuhaf, basık bir sakf altında birbirine mülâsık müte'addid dükkânlardan ibâret. Fakat ayıb değil â, ben anlayamadım. Bu dükkânlarda icrâ-yı ticâret mi ediliyor, yoksa sabahdan akşama kadar uyku faslı mı geçiliyor? Hangi mağazaya baksanız sâhibini seccâdenin üzerinde ulu orta uzanmış, derin bir uykuda görürsünüz. Bizim iki Rus seyyâhıyla buradan geçerken bunların yasdıklarından başlarını kaldırıp bizi ihmâlkâr ve lâkayd

⁶ Arabistan'da hıristiyanlara "Efendi" makâmında olarak "Hoca" diye hitâb ederler.

nazarlarla bir süzüşleri vardı ki, insanın şu manzaraya bilâ-ihitiyâr kahkahalarla güleceği geliyordu.

Hayat, felsefe-i hayat, mübâreze-i hayat bunlar için kimbilir ne kadar basit, ne kadar sâdedir. Şu muzhik, fakat hakikatde dilsûz manzaralar her Osmanlı'nın kalbini müte'essir etmelidir. Bilhassa ricâl-i hükûmetimiz, vatani şâhrâh-ı selâmet ve sa'âdete çıkarmak azmiyle re's-i kâra gelen ricâl-i hâzıra-i hükûmetimiz bu noktaları nazar-ı dikkate almalıdır. Biz, -bu hakikat ne kadar acıdır- vatan olarak yalnız İstanbul'u tanırız. İsteriz ki, yalnız İstanbul'umuz terakkî etsin, âsâr-ı medeniyetden hisse-çîn olsun. İstanbul'dan başka hiçbir yer gözümüzde yoktur. Me'mûr ister ki, İstanbul'dan ayrılmasın. Velev terfî'an bile olsa birini dışarı göndermek lâzım geldi mi hemen suratı asar ve hep refâh ve sa'âdet isteriz. Hiç birimiz de düşünmez ki vatan ancak fedâkâr evlâdlarının bitmez tükenmez fedâkârlıklarıyla kurtulabilecek. Bu noktalar şimdiye kadar ihmâl edildi. Islâhât fikri bizi hiç düşündürmedi. Yalnız kendi ma'îşetimiz, me'mûriyetimiz, istikbâlimiz ile vakit geçirdik. Hep bunları düşündük.

Fi'l-hakika ıslâhât birdenbire icrâ edilemez. İ'tirâf ederiz ki, kânûn-ı tekâmül tadrîce tâbi'dir. Fakat hiç olmazsa Cidde gibi ehemmiyet-i azîmesi derkâr olan şehirlerimizde cüz'î bile olsa göze çarpacak bir eser-i teceddüd göstermeli değil mi idik? Hâlâ Mekke'ye merkeblerle gidilmiş, öyle işitdim. Şimdiye kadar bir demiryolu olsun yapılamaz mı idi? Fakat halk her nev' teceddüdün aleyhinde imiş, böyle şeylere mâni' olurmuş, öyle diyorlar. Bu azar, her halde kabâhatden pek çok büyük. On senelik bir kasaba olan Cibuti'yi gezdiğim zaman hayret ve te'essüfle karışık bir âh çekdim. Fransızlar'ın dest-i himmet ve gayreti bu küçük şehire, gör-seniz ne şîrîn ne latîf bir manzara bahş etmiş. Üç-dört yüz hânedan ibâret olan Cibuti'nin caddeleri gâyet vâsi' ve muntazam. Diyebilirim ki, misline İstanbul'da bile az tesâdüf etdim. Hükûmet konağı, Paris binâlarıyla rekâbet edecek kadar şık. Mutasarrıfın

hânesi, son derece güzel. Bütün bunlardan sarf-ı nazar, Cidde'de devletin şân u şevketiyle mütenâsib bir hükûmet konağı bile yokdur. Hazret-i Havva asrı metrûkâtından berbâd, perîşân bir binâ gördük ki, Cidde'nin hükûmet konağı imiş. Yazık, yazık!

Biraz da Cibuti'den bahs edeceğim: Bakınız Fransızlar, ahâlînin tenvîr-i fikr u zihni için Cibuti'de bir sinematoğraf bile te'sîs etmişler. Bu küçük fakat medenî şehirde her şey mevcûddur. İnsan kendisini âdetâ Avrupa köylerinden birisinde sanıyor. Cezîre denilen yerde gâyet şık bir şimendifer garı var. Bu hat Habeşistân'ın merkez-i idâresine doğru dört yüz kilometrelik bir mesâfeye kadar imtidâd edermiş. Cibuti'yi Habeşistân'ın merkez-i idâresine rabt edecek olan bu demiryolu ancak bir-iki seneye kadar bitecek imiş. Daha ikiyüz-ikiyüzelli kilometrelik mesâfe varmış. Arâzînin dağlık olduğuna ve yağmurların kesretle nüzûlüne binâen tesviye-i türâb amelîyyâtı çok müşkilâtla icrâ ediliyormuş. İşte Fransızlar böyle çalışıyorlar. Sonra biz: "Ahâlî teceddüdün aleyhinde, teşebbüsât-ı ıslâh-perverâneye hiç imkân yok. Elden ne gelir?" demekle zannederiz ki, bütün mes'ûliyyet-i mâddiyye ve ma'nevîyyeyi üzerimizden atdık; heyhât!...

Benim fikrimce hükûmet, ahâlîyi çalışdırmasını bilmelidir. Sonra onlara karşı kat'îyyen lütf u nezâketle mu'âmele etmeye gelmez. Gerek Port Sa'id'de gerek Süveyş'de ve gerek Cibuti'de halkı görmeli; ne çalışıyor! Âteşin bir hummâ-yı fa'âliyyet içinde öyle bir yürüyüşleri var ki, ona yürüyüş değil âdetâ koşma ta'bîr edilir. Hiç kimseyi oturuyor göremezsiniz. Herkes ma'îşetini çevikliğine, bâzusunun kuvvetine medyûn. Sahne-i sâbıkada kim kazanırsa o yaşayacak. Böyle olunca o halk nasıl çalışmaz, nasıl koşmaz? Fakat bir memleket ahâlîsi de kendi hâline bırakılır, ona sermâye-i mesâ'î verilmezse işte öyle Cidde halkı gibi kahvehâne peykelerinde uyuklar. Asıl hüner, kuruyan damarlara seyyâle-i hayâtîyye isâle etmektir.

Cibuti'de şimendifer istasyonunun tam karşısında büyük bir bi-rahâne var ki, yarı beyaz, yarı mavi boyalı. Yunanlı dostlarımızın nerelere kadar el uzatmış olduklarını gördüğüm zaman ızhâr-ı hayretten kendimi alamadım. Düşmanım da olsa doğruyu söyleyeceğim. Bu millet, hakîkaten ticâret için halk edilmiş. Bizler, zavallı bizler ise bir merkûziyyet-i marîza ile gözlerimizi hükûmet kapısına dikmiş, oradan lûtf u ihsân bekleriz. Zavallı bizler!

Samizâde Süreyya,
Bahr-ı Muhît-i Hindî, 1 Haziran 1330
(*İctihâd*, nr. 119,
Teşrîn-i sâni 1330/22 Kasım 1914, s. 344-347.)

JAPONYA'DA VAHDET-İ ÂMÂL

Bir muhâvere ki hâlâ unutamadım:

“Mu‘ayyen bir gāyesi, muntazam bir programı olmayan bir millet, terakkī yolunda atacağı her hatveyi müte‘âkıb kendisini derin ve mühlik bir uçurum karşısında bulacaktır.”

Carlyle

Tokyo’da bulunduğum müddet zarfında görüştüğüm ve tanıştığım Japon erbâb-ı ilim ve irfânının bana en ziyâde hüsn-i hürmet ve hiss-i takdîr ilkâ edeni şubhesiz Profesör Chibuza-wa’dır. Bu kutb-ı kemâlât, o zamanlar Başvekâlet’de bulunan Kont Okuma tarafından te’sîs edilen ve Japon müessesât-ı ilmiyyesi meyânında en yüksek mevki’i ihrâz eden Vasida Dârülfünûnu’nun pek benâm müderrislerinden ve Japonya’nın ma‘rûf erbâb-ı zekâsındandır.

Vâkı‘ olan mürâca‘atım üzerine profesör bize lütfen bir gün müesseseyi bizzât gezdirdi. Mektebin sûret-i te’essüsünden, geçirdiği devirlerden uzun uzadıya bahsetti. Her sınıf ve her ders hakkında bize cidden fâideli ve kıymetdâr bir takım ma‘lûmât verdi. Bu nâfi‘ ziyâretten edindiğim ma‘lûmât ve hâsıl etdiğim fikirler bir tarafa, profesör ile aramızda cereyân eden bir muhâvere hâlâ hatırlanışanımdır.

Hiç unutmam; artık çok yorulmuştum. Profesör, bizi en nihâyet kendi hücre-i mesâ‘îsine götürdü. Burada, profesörle tatlı bir muhâvereye koyulduk. Vâkı‘ olan ba‘zı suâllerime cevâben o, büyük bir talâkat-ı lisâniyye ile anlatıyordu:

“Ba‘zı milletler bilirim ki, diyordu. Bunlarda ittihâd-ı âmâl ve ef‘âl olmadığı gibi mu‘ayyen bir gâye-i emel de yoktur. Nereye gidiyorlar ve niçin gidiyorlar? Terakkî etmek dâ‘iyyesindedirler. Milletin hâbîde-i a‘sâr olan rûh-ı hassâsını tekrar uyandırmak, memleketde yeni ve medenî bir hayat husûle getirmek için o milletlerin münevverânı arasında mahsûs bir hareket-i fikriyye vardır. Onlar çalışmak isterler, fakat iyi bir sûretde çalışmanın yolunu bilmezler! Bir şeyler vücûda getirmek azmindedirler. Lâkin bunları kuvveden fi‘le çıkarmak için hangi tarîkatın ihtiyâr olunması lâzım geldiğini kat‘iyyetle kesdiremezler. Mu‘ayyen ve muntazam bir programları yoktur.

Biz Japonlar, az bir zaman zarfında her cihetce iktisâb-ı şevket ettik. Âlem-i medeniyyete yeni bir unsur-ı terakkî ilâve eyledik. Fakat bizde vahdet-i âmâl vardı. Şahrâh-ı terakkîde atığımız her hatve, düşünülerek atılıyor, ittihâz ettiğimiz her tedbîr uzun mülâhazaların, derin düşüncelerin mahsûlü bulunuyordu. Hamalından tutunuz da, en yüksek seviyedekilere varıncaya kadar herkes, bilâ-istisnâ nereye gidileceğini biliyordu. Niçin gidildiğini bildiği gibi...

Başda, teceddüd-perverliğiyle mukaddes imparatorumuz, etrâfındaki en hakikat-bîn ve en mu‘temed müşâvirleriyle târîh-i istikbâlin mu‘ayyen ve muntazam programlarını çizerek tatbikine bütün milleti me‘mûr ederken sa‘âdet-i müstakbelemiz yavaş yavaş te‘mîn olunuyordu. Hem bizde ırk ve din ihtilâfâtı yokdu. Ta‘assub nedir, bilmedik. Reh-i râstımıza tesâdüf eden bütün mevânî, az bir himmetle kâbil-i izâle ehemmiyyetsiz şeylerdi. Buda’nın veyahud Konfüçyüs’ün vaz‘ ettiği kavânîne muhâlifdir, düşüncesiyle garbın nûr-feyyâz terakkîsinden mahrûm kalmayı emîn olunuz ki, hiçbir dakîka hatırıma getirmedi. Ta‘dilen veyahud ıslâh tarîkiyle Avrupa’nın, bir milleti sa‘âdet-i hakîkiyyeye îsâl edecek bi‘l-cümle vesâit-i ilm ü irfânını, kenz-i lâ-yüfnâ-yı fûnûnunu isti‘âre ettik. En büyük muvaffakiyyetimiz, bunları kendimize mâl edişimiz olmuştur. Düşününüz ki, yazımızın o akıllara veleh-res olan su‘ûbâtına

rağmen okumak ve yazmayı milletin en aşağı tabakalarına varınca kadar ta'lîm ve ta'mûm etdik!

Bizim mu'ayyen bir gâyemiz vardı. Her Japon o gâyeye doğru koşar, ona vusûl için çalışır, çabalandı. Biz, ne istiyorduk? Şübhesiz bir sa'âdet, bir sa'âdet-i umûmiyye. Bu, nasıl te'mîn edilecekti? Ferdlerden teşekkül eden cem'îyyetin yek-emel bir millet hâlinde tenemmî ve inkişâfıyla, mu'ayyen maksadlar, mu'ayyen gâyeler, mu'ayyen hedefler istihdâf eden bir tarzda teşrîk-i âmâl kazıyyesine ri'âyetkâr olarak taksîm-i a'mâl nazariyyesine mütezâyid bir ehemmiyyet atf etmekle kâbil olacaktı... Binâenaleyh hârice karşı dâhilimizi müdâfa'a etmek, dâimâ kuvvetli bulunmak, milletin hâricdeki i'tibârını artırmak, ilim ve irfân vâdisinde mütebahhirler yetiştirmek, sanâyi' ve ticâretimize çâr-ı aktâr-ı cihânda i'tibâr ve rağbet te'mîn etmek lâzım geliyordu. Dimâğlarımızda bu hakikatler mündemic, fikirlerimizde kavî bir azim mütehallî olduğu halde bütün bir millet el ele vererek reh-i mes'ûd-ı terakkîye düzüldük. Gâyeye ne derecelerde yaklaştığımızı tabî'î gelip gördünüz. Fakat başka milletlerde böyle mi ya? Geçen sene vâkı' olan seyâhatim esnâsında öyle milletlere tesâdüf etdim ki, bunlarda ihtilâf-ı âmâl beyne'l-halk hiss olunacak bir derecede hüküm sürüyor. Sunûf-ı rûhâniyenin tarz-ı tefekkürüyle gençlerin düşünceleri arasında külliyyetli fark vardır. Başlıca bu iki fırkadan mâ'adâ Türkiye'de daha bir çok tabakâta ayrılmış olan halkın hep emelleri, düşünceleri, hedefleri, maksadları yekdiğerini nâkıs... Tutulacak yol hakkında tesânüd-i efkâr mefkûd.

Biz, yaşamak istiyorduk ve şübhesiz her millet de o azimdedir. Fakat bizim yaşamak azminde olduğumuzu en câhil bir köylümüz bile müdrikdi ve o câhil köylü yaşamak için ne yapılmak lâzım geldiğini bir dârü'l-fünûn müdâvimî kadar bilirdi. Asıl mes'elenin ehemmiyyetli, can alacak noktası burasıdır. Çünkü emellerimiz artık kökleşmiş, birer akîde şekline girmiştir."

Üstâd, bütün belâğatiyle anlatıyordu. Hakîkaten şu kısa mev'ize-i intibâh bende ne derin düşünceler tevlîd etti, ne elîm hâtırât uyandırdı. O, tatlı tatlı fakat kat'î cümlelerle ifâde-i merâm ederken

ben, pek çok şeyler düşünüyor, pek çok şeyler hatırlıyordum. Yalnız şu kadar söyleyeyim ki, hatırladığım şeyler bende acı, elîm, yakıcı, kavurucu bir takım hissiyyât uyandırdı. Bu büyük ve hakîkî sözler karşısında o kadar küçüldüm ve o kadar utandım ki...

Japon, önümüzde hakîkaten bir misâldir. Nasıl çalışdıklarını, ne sûretle terakkî ettiklerini, ne vâsıtalar kullandıklarını öğrenirsek zannetmem ki, şu hareketimizle bir ziyân etmiş olalım. Bilakis, azmin dûşîze-i sebât ile hem-âgûş olduğu bu memleketi tedkîk edince ibret alınacak pek çok fâideli noktalara, istifâde olunacak ibret derslerine tesâdüf edilebilir. Binâenaleyh bildiklerimizi kâri-în-i zekiyyeye de bildirmek istiyoruz. Bu husûsdaki ma'lûmâtımızın tevsî'i ki, bence en büyük bir emel, en mukaddes bir gâyedir. Japonlar'ı yükselten avâmîl ve anâsır nedir? Onları muzlim ve mukassî bir mâzînin keşmekeş dûra-dûrundan, kurûn-ı vüstâî bir hayâtın envâ'-ı mahrûmiyyetlerinden kurtararak istikbâlin sabâh-ı feyz-bârına, nûr-efşân sihrine îsâl eden kuvvet acabâ nasıl bir kuvvetdir? O mukaddes kuvvet, o mübârek âmil, o rehâkâr sâik nedir ve ne olabilir? Şu suâllerin cevâblarını öğrenmek, bunları kemâl-i dikkatle, kemâl-i ehemmiyetle mütâla'a etmek fenâ mıdır? İlmimiz, irfânımız arttıkça her vâdîde yükselmek imkânı bizim için bir emr-i sehîl olmaz mı? İlmimiz, irfânımız diyorum. Fakat bu ilim ve bu irfân mahsûr ve münhasır kaldıkça netîce hiç ender hiçdir.

Eski ve dûr-endîş bir şâ'irimizin dediği gibi:

Mahsûr kalınca irfân ki ilmin pâyesi olmaz

Tevsî'-i edeb et ey şâ'ir güzîde sahn!

Hepimiz bununla mükellefiz. Yalnız garbı, yalnız Paris'i, yalnız Paris hayâtını ve ânın sadece şa'sa'a-i kâzibini bilmekle, görmekle, öğrenmekle dem-güzâr olursak irfân ve isti'dâdımız, kâr u kisbimiz ne mertebe elîm bir netîce verir!

Geçmiş zamana âid bir muhâverenin şu kadar uzun bir mu-sâhabeye mevzû' teşkîl ettiğine hayret etmiyorum. Japonya ve Japon kelimelerini her nerede görsem, her nerede işitsem ha-

yâlimde pek vâsi‘ ve derin bir sâha-i tefekkür açılıyor. Bu kelimeler beni çok düşündürüyor, beni çok yazmaya sevk ediyor. Fakat bir taraftan da ma‘zûrum. Çünkü milletimi de Japonlar gibi yükselmiş, Japonlar gibi büyümüş, Japonlar gibi mes‘ûd, Japonlar gibi zinde ve tüvânâ görmek ihtiyâcıdır ki, bana bu kadar söz söylemeyi ihtiyâr etdiriyor ve etdirecek.

Samizâde Süreyya,

Kanlıca, 6 Teşrîn-i evvel 1917

(*Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecnû‘ası*, nr. 10-41,

10 Teşrîn-i sâni 1917, s. 247-249.)

Day Nippon Hakkında: 1

İCMÂL-İ EFKÂR

Buhrân-ı Fikrimiz -*Day Nippon*-

Bu ufak risâle veya makâlelerin adedi üçü buldu: “Buhrân-ı İctimâ‘îmiz”, “Ta‘assub”, “Buhrân-ı Fikrîmiz”.

Bu tedkîknâmeleri bir de “Buhrân-ı Siyâsîmiz”in ta‘kîb etmesi muhtemeldir. Bu resâil aslâ halka hitâb etmiyor. Onların ihtivâ ettiği efkâr-ı vecîze ancak havâss tarafından anlaşılabilir. Bu fikirler belki biraz paradoxal, yani kanâ‘at-i umûmiyye ve câriyyeye muhâlifdir. Lâkin iyice bilmiş olalım ki, âmme her vakit doğruyu görmez. Milel ve akvâmın hatâ veya i‘tibâriyyât üzerine ittifâk etdikleri adîd ve anîd emsile-i târîhiyye ile müberhendir. Bu risâle, ortaya bir takım yeni yahud nâ-münteshir fikirler koyuyor. Bunların hiçbirinde ibtizâl yoktur. Efkar-ı mezkûre -ba‘zılarının iddi‘âsına göre- garbda revâc bulan -alelâde- nazariyyât-ı muhâfazakârânin de bir istinsâhından ibâret addedilmemelidir. Çünkü, mevzû-ı muhâzıra olan mesâil hep bize müte‘allik ve âididir.

Evet! Bir buhrân-ı fikrî hüküm-fermâ. Bu, bâriz ve zâhir bir bedâhetdir. Efkarıda bir tevâzün, bir ittîrâd henüz yok. O derecede ki, bugün bir fikri pek ileriye giderek müdâfa‘a edenler, yarın ondan da kolaylıkla vazgeçiyorlar. Umdelerin üzerinden henüz kurûn ve butûn mürûr etmemiş, nazariyeler rüzgârlara, modaya, hatıra ve

gönüle, sahîfeleri yeni kesilmiş bir kitabın mütâla'a-i serî'asına ibtinâen âdetâ bir fırıldak gibi dönüyor, değişiyor.

Tedkîk ve tettebbu' da usûl-i ceyyidesi dâhilinde olmuyor. Nâ-kâfi bir hamûle-i irfân ile kanâ'at ediyoruz. Bir kazıyyenin suğrâ ve kübrâsını bulmadan hemen mukâyesâta girişiyoruz. Bundan gâyet muğfel netîceler çıkıyor. "Buhrân-ı Fikrîmiz" müellifi tasallüfe, göreneğe, takarrür etmiş veya beyne'l-avâm i'tibâr bulmuş nazariyelere kulak asmadan şu marazı teşhîs etmek tecrübesinde bulunuyor ve evvel be-evvel bizce bir cnmûzec (type) keşfediyor: Garb-perest. Bunun emsâli kesîrdir. Binâenaleyh garb-perestler bir sınıf mütefekkirîn bile teşkîl etmektedirler. Aklımıza bir lafız geldi ki, bunları lâyıkiyla ifâde eder: Snob. Bu adimü't-terceme kelimeyi müellifin nazargâh-ı kabûlüne arz eyleriz. Sinobizm, Fransızca şöyle ta'rîf ediliyor:

"Admiration factice et sotté pour ce qui est un vogue.*"

Bunun zımnında ve tahtında derin ve hayât-bahş bir tettebbu' aramayınız. Terakkî bizde ukde-i te'ehhura yahud küsûfa uğramış veya garbda medeniyet-i âliye mazhar-ı inkişâf olmuş. Bunun amîk ve lâ-yu'ad esbâbı var. O esbâb da kolay kolay ve her rast gelen tarafından anlaşılmaz. Hattâ bizim terakkıyyâtımızın giriftâr-ı avk u te'hîr olmasını Avrupalılar da bilir. Çünkü onlar, kendi vesâit ve usûl-i tefahhusiyyeleriyle mücehhez olarak gelip bizi arîz u anîk tahkîk etmemişlerdir. Ruhûmuzdan haberdâr değildirler. Husûsâtımızı gâfil, mâzîmizi câhildirler. Biz, bunların tedkîk usûllerine i'tirâz etmiyoruz. Hâşâ! Fakat şunu iddi'â edebiliriz ki, kendileri bu usûlleri hâlâ bizim hakkımızda tatbîk etmemişlerdir.

Garb-fürûşlar "milletin mukadderâtına her nev' murâkabe ve rekâbetden âzâde bir te'sîr icrâ etmektedirler." İşte müellif, buhrânın menşeiini burada yakalıyor. "Bu münekkîdîn -şu sözler risâleden muktebesdir- îzâh ve isbât edemediği için ithâm, anlayamadığı için inkâr eyler. Mevcûd ve vâkı'ı bilmez de nasıl olmak

* "Revâc ve i'tibârda bulunan her şey için sun'î ve belîd bir hayret ve meclûbiyet!"

icâb edeceğini öğretmek iddi'âsında bulunur." Fi'l-vâkı' geri kaldık. Lâkin niçin? Bir sathî nazar, Avrupa'ya ihâl-e basarla oradaki zevâhiri buradaki nevâkısa serî'an mukâyese ederek derhâl işte geri kaldık ve çünkü ... der. Lâkin zevâhirin altında müstetir ve muhtecib nice dakâik ve hattâ hakâik var! Kopernik gelinceye kadar güneş devr ediyor, arz yerinde sayıyordu. Akıl ve his için bundan bedîhî bir şey olamazdı. Lâkin Lehli râsîd çıkdı, Batlamyos'u erîke-i teferru'undan indirdi. Hakikat kolaylıkla kâbil-i keşf değildir. Ba'zı hurda hakâiki bir insan, bir millet, bir asır bile keşf edemez. Keşf etse de onu kabûl etdirmeye muvaffak olamaz. Kopernik nazariyesini kudemâdan bir kaçı ve meselâ meşhûr Aris-tarkis keşf etmişdi. Lâkin acabâ onu beşeriyet-i mu'âsırasına kabûl etdirebilmiş mi idi?...

Bunun gibi garb-fürûşların iddi'â ve ictihâdâtı da esâslı bir ted-kîke müstenid değildir, fikrindeyiz. Garb-fürûş şahsiyetini, ismini, ikâmetgâhını unutuyor. Bir sâir yahud mütefekkir fi'l-menâm oluyor. Garb-fürûş âdetâ bir kara sevdâya giriftârdır ve garîbdır ki, marazının el âleme sirâyetini de arzu ediyor: "Selâmet-i mil-liyyeyi ancak kendisinin dûçâr olduğu bu ibtilâ-yı marazîyi mem-lekete sirâyet etdirmekde görüyor ve terakkî ve te'âlî nâmına vicdân ve efkârda envâ' buhranlar tevlîd ederek memleketi muzlim mechûlâta doğru sürükleyip götürüyor." Bu cümleden iki hakikat çıkarabiliriz: Evvelâ garb-fürûş lüzûmu derecede vâkıf değildir, şarkı ihmâl etmiştir. Garbın ledünniyyât-ı tekâmülünü, rûhiyyât-ı terakkîsini, determinizmini araştırmamıştır.

Sâniyen, bizde eski umdeler biraz gevşemiştir ki, meydana böyle bir garb-fürûş tabakası çıkıyor. Eğer öyle olmasa idi tabaka-i müşârunileyhâ zuhûr etmezdi. Huveynâtın neşv ü nemâsı için el-bette bir muhît-i müsâ'id, müteşennic bir nesc-i uzvî lâzım. İşte fikrimizce bu cihetin tedkîki gerektir. "Sâniyen" işâretiyle kayd ettiğimiz cihetin tettebbu'unu "Buhrân-ı Fikrîmiz"ın müellif-i ha-kîminden recâ ederiz. Maraz-ı fikrî ve ictimâ'î işte bu sâye-i teş-hîse mazhar olacaktır.

Şuracıkda bir istitrâda müsâ'ade buyurulsun. Sülûsân asırdan beri garîb bir tecellî-i tekâmüle mazhar olan Japonya'nın tedkîk-i ahvâli bizi ba'zı nukâtda irşâd eder. Japonya, âliyât-ı garbiyyeyi -olduğu gibi- telakkî bi'l-kabûl etdi. Lâkin, bu hey'et ve millet, renk husûsunu muhâfazada büyük bir salâbet ve asabiyyet gösteriyor. İnâd ve ta'assuba şebîh bir sebât irâ'e etmektedir. Daha ileriye gidelim: Küçük "cep"ler zan ve iddi'â ediyorlar ki, âliyâtı iktibâsdaki muvaffakiyyetleri, doğrudan doğruya an'anelerini muhâfazada fart-ı gayret göstermeleri ile hâsıl olmuştur. Yani Japonlar görmüşler ve düşünmüşler ki, milliyetin muhâfazası, a'dâya karşı müdâfa'ası ve devletin takviyesi lâzım. Ancak bu maksadla bu adamlar âliyât-ı efrensiyyeyi iktibâsda ıztırâr ve kendileri için fâide görmüşler ve iktibâs etmişler. Sâik budur. İktibâsdan maksad milliyeti vikâye ve müdâfa'adır. Japon ricâl-i müte'ehhiresi kadîm ve kavîm umdeleri, rûh-ı mâzîyi, an'anâtı, hattâ maddiyyâta müteferri' belki gülünç, ibtidâî, ba'zen muzır âdât-ı kadîmeyi ve -acîbdir!- kitâbetde adedi binlere varan çşkâl-i efkâr (idéographie), yani hiyeroglifleri hâliyle muhâfaza ve tezyîd etmişlerdir. Bizde mevânî-i terakkî addedilen bir çok şeyler, orada sevâik-i tekâmül sırasına girmiştir.

Bir muktedir kapudân, en muhâlif rüzgârlardan ve akındılardan istifâde ederek gemisini kurtardığı ve ilerlettiği gibi "şems-i şârik" veya "memleket-i ezhâr"ın ricâlî de milletdeki kuvâyı, onun âliyâtı iktibâs etmesi ve binâenaleyh nâil-i refâhiyyet olması için hüsn-i isti'mâl etmişlerdir. Bu terakkînin târîhçesi bizim için vâcibü'l-mütâla'adır. Garb-fürûş mesleğini esâslı bir sûretde rahnedâr etmek kâbiliyyetinde olan netâic bu mütâla'adan istihrac edilebilir. Genç bir muharririmiz, Samizâde Süreyya Bey, bizzat Japonya'ya kadar giderek bu cihetleri tedkîk etmiş ve netîce-i ictihâdâtını geçen gün basılan *Day Nippon (Büyük Japonya)* unvanlı risâlesinde tezbîr etmiştir. Mütâla'asını erbâb-ı fikrete tavsiye ederiz. Mecmû'amız, bu mes'ele hakkında enzâr-ı dikkati celb etmek istediğinden bu milletin esbâb-ı isti'lâsına dâir ba'zı fikarât-ı mühimmeyi terceme etdirip kâri'lerine takdîm edecektir.

Sadede dönelim: Garb-fürûşluk mesleği hîleli şeklinden olmak üzere iflâs-ı tâm ve küllî hâlinedir. Çünkü bu meslek zuhûr ettiği günden beri bir hayrı istilzâm etmedi. Asıl iş, garbın esbâb-ı terakkîyyâtını tedkîk etmektir. Yoksa, sadece onu taklîd ve temeşşuk eylemek değil. Orada ırk, muhît, zemîn, zaman, îcâbât-ı siyâsiyye, sevâik-i dîniyye, mâzî, i'tiyâdât, i'tikâdât başka, burada ise bütün bütün başkadır. Milyonlarca anâsır ve avâmil ictimâ' etmiş de meydana garb hey'et-i hâzırası gelmiş. Bütün bu anâsır ve avâmilin bir daha toplanıp bir tiyatro oyunu tekrâr edilmesi kabîlinden, bir def'a da burada sahneye konması adîmü'l-îmkândır. Garb-fürûşluktan bir netîce çıkmaması mesleğin butlânına kâfî bir burhândır. Garb-fürûşları, garbın esrâr-ı tekâmülünü bilmemekle ithâm edebiliriz. Bunlar garba bakıyorlar, lâkin onu görmüyorlar. Garba nigerân oluyorlar. Şu kadar ki, onu anlamıyorlar. Bunlar gelin müteharrîsi, görücülere nazîrdirler. Görücüler sadece görürler. Lâkin bilmezler, anlamazlar. Keman kaşlı, hokka ağızlı, kiraz dudaklı, ince dişli kızın acabâ ahlâkı, seciyesi, zekâsı ne mertebededir? Fe li-yuharrir.

Aramızda hangi garb-fürûş ekâlîm-i garbiyyeyi gördü ve anladı? Bir Amerikalı Emerson, bundan sülûsân asır evvel İngiltere'ye olan iki ve kısa seyâhatinde bu milletin gavâmız-ı rûhiyyesini ve *English Traits* nâm eserinde, İngiliz mizâcının istikbâlde bir muhârebe-i umûmiyyeyi tevlîd edeceğini keşf ediyor. Bizim hangi garb-perestimiz bu kadar bir tedkîkde bulundu ki, iddi'âsına bir ehemmiyyet ve fazîlet atf edelim ve sözünü dinleyelim? Evet, muharrir-i hakîmin dediği gibi bu, mevcûd ile vâkı'ı bilmez de nasıl olmak îcâb edeceğini öğretmek da'vâ ve iddi'âsında ısrâr eder. Buna nâdânî-i merkeb derler.

Bu hal bir rayb u gümânı, bir mahrûmiyyet-i rûhiyyeyi, bir tereddüd-i elîmi, pür-maraz bir bedbînliği, za'f-ı irâdâtı, felc-i azmi, kesr-i celâdeti tevlîd ediyor.

İşte "Buhrân-ı Fikrîmiz", ilk sahîfelerinde bu mesâile temâs etmektedir. Bu risâlecik tefekkür ve mübâhaseye, te'emmül ve münâkaşaya sâikdir. Onun tenkîd ve muâhazesi ahvâl-i rûhiy-

yemizin tevazzuh ve inkişâfına bâdî olur. İcmâllerimizde bu vazîfeyi îfâda kusûr etmeyeceğiz. Garb-fürûşlar rûh-ı milleti unutmuşlardır. Le Bon hekîm diyor ki: “Aklen bedîhî olan umdelerin ba‘zen hakâik-i müsbiteden daha kuvvetli olduklarını unutursak bir milleti idâre etmek muhâl olur.”

Şimdiye değin zâhire atf-ı i‘tibâr edildi. Bu kadarı görüyoruz ki, kifâyet etmiyor. Bundan böyle biraz da hafriyyât-ı rûhiyyede bulunalım. Kenz, mahfidir.

Celâl Nuri

(*Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecnû‘ası*,
nr. 39-8, 27 Teşrîn-i evvel 1917, s. 209-212.)

Day Nippon Hakkında: 2

SÜREYYA BEY'E MEKTUB

Japonya'ya dâir bir Şikagolu müellifin* bana i'âre ettiğiniz eserini dikkatle okudum; i'âde ediyorum. Bu kitabın -bence- bir meziyyeti, iki noksanı var. Meziyyeti; Japonya'yı bir çok menâbi'e ve müşâhedât-ı zâtiyyesine istinâd ile pek iyi tasvîr ediyor. Noksanları; biraz hıristiyanca yazılmış ve zannımda muhtî değilsem, Japonya'nın istilâ politikası Amerika'nın da siyâsetine muhâlefetle tervîc edilmiş. Her ne mahal ise bu cihetlerin bize ta'alluku yoktur. Asıl saded-i bahse gelelim. Bu kitabı bana okutduğunuzdan dolayı size hâssaten teşekkür ederim. 1853 Şubat'ında ibtidâ eden Japon tekâmülâtı bizim için mûcib-i ibret ve bâdî-i teyakkuz ve in-tibâhdır. Harfiyyen Japon usûllerinin istinsâhı tarafdârı değilim. Orası başka bir âlem, burası ise bütün bütün başka bir âlemdir.

Cins-i ebyaza merbûtuz. Bununla berâber, müşâbehet noktaları bir değil, bir çokdur. O terakkıyyâtın nasıl safha-ârâ-yı hudûs olduğunu bilmek, bizim için pek iyi bir leçon de choses teşkil eder. Müteveffâ Mikado'nun va'di mûcibince "şems-i şârik" ülkelerinde irâde-i hükümdârînin sudûrundan on sene sonra parlamento açılmış, kadın mes'elesi, teceddüd mes'elesi, tegarrüb mes'elesi ve gûnâgûn mesâil nasıl halledilmiş, bunlara âgâh olmak, atılacak hatavâtın selâmetini zannederim ki, ba'zı mertebe te'mîn ve teshîl eder. Size bir teklîf-i hâlisânede bulunacağım. Bu kitabın ihtivâ

* By. E. W. Clement, *A Handebook of Modern Japan*.

etdiği yirmi kadar maddeyi, lütfen münakkahıyyete ri'âyet etmek üzere, acele değil bir senede iktibâs ve Türkçe'ye nakl ediniz. Bunların haşeviyyâtını tayy, nevâkısını ikmâl etmek için size her husûsda va'd-i mu'âvenet ve müzâheret ederim. *Day Nippon* (*Büyük Japonya*)'yı yazmakla nasıl hem-milletlerinize bir hizmet-i güzîdede bulundunuz ise bu rûhlu makâlâtın iltikâtı ile de aynı hizmeti temâdî etdirmiş olacaksınız.

Japonya'da -Rusya'ya olduğu gibi- hükûmet bir unsur-ı müterakkî ve inkılâbkâr, millet bir âmil-i mütevakkıf ve muhâfazakâr imiş. Bu cihetde de bizim onlara müşâbehetimiz derkârdır. *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmû'ası* sahâifî terceme ve iktibâs-larınıza ma'a'l-şükrân küşâde bulunduracaktır. Bâkî muhâlesat efendim.

Celâl Nuri,

(*Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmû'ası*,
nr. 40-9, 3 Teşrîn-i sâni 1917, s. 225-226.)

Terceme-i Hâl

MEHMED EBU'S-SÜREYYA SÂMÎ BEY

Kudemâ-yı me'mûrîn-i Mâliyye'den ve Askerî Tekâ'üd Sandığı a'zâ-yı dâimîsinden müteveffâ Âşir Efendi'nin mahdûmudur. 1285 sene-i Hicriyyesinde -ve sene-i Mâliyye 1284- Dersa'âdet'de tevellüd eylediği nüfûs tezkere-i Osmâniyyesinde muharredir.

İbtidâî mektebleriyle Gelibolu Mekteb-i Rüşdiyesi'nde müret-teb dersleri tahsîl ve ikmâl ederek birinci i'tibârıyla 5 Temmuz sene [12]97 târîhli Rüşdî şehâdetnâmesi almışdır. Türkçe kitâbet eder. Ahîren sûret-i husûsiyyede durûs-ı âliyyeyi tedrîs ile Arabî tekellüm ve kırâ'et ve Fransızca kitâbet etdiği terceme-i hâlinde mündericidir. 1302 senesi Safer'inin yirmi dördünde -1 Kânûn-ı sânî sene [1]300- yüz guruş ma'âşla Bahriye Nezâreti Muhâsebe Kalemî'ne bi't-ta'yîn ma'âşı [1]300 senesi Zilhicce'sinin on dördünde -1 Eylül sene 1302- üç yüz doksan guruşa ve [1]308 Şa'bân'ın ikisinde -1 Mart sene 1307- dört yüz guruşa ve [1]309 senesi Rebî'u'l-âhir'inin on birinde -1 Teşrîn-i sânî sene [1]307- dört yüz kırk guruşa iblâğ edilerek adem-i devâmından dolayı [1]311 senesi Rebî'u'l-âhir'inin yirmi yedisinde -26 Teşrîn-i evvel sene [1]309- terkîn-i kaydı cihetine gidilmişse de on seneye karîb bir zamândan beri devâmla ifâ-yı hüsn-i hizmet etmekde olduğu hâlde adem-i devâmının hastalığından ileri geldiği an-

laşılması üzerine sene-i mezkûre Cemâziye'l-âhire'sinin on yedisinde -14 Kânûn-ı Evvel sene [1]309 ma'âş-ı mezkûrle nezâret-i müşârun-ileyhâ anbarı kalemine alınarak ma'âş 1312 senesi Receb'inin on yedisinde -1 Kânûn-ı sâni sene 1310- 540 guruşa doldurulmuş ve 1303 senesi Rebî'u'l-evvel'inin yirmi altısında -4 Eylül 1311- tekrâr kaydı terkîn olunmuştur. 1335 senesi Şevvâl'inin altısında -16 Şubat 1313- bin iki yüz doksan altı guruş ma'âşla ve müdde'î-i umûmîlikle vilâyet cerîde-i resmiyyesi başmuharrirliği inzimâmıyla Adana Vilâyeti Meclis-i İdâresi Başkitâbeti'ne ta'yîn olunarak bu sırada 1317 senesi Receb'inin 27'sinden -18 Teşrîn-i sâni 1315- sene-i mezkûre Şa'bân'ının yirmi sekizine kadar -18 Kânûn-ı evvel sene 1315- fahrî olarak Tarsus Kazâsı Kaymakâm Vekâleti [ve] bu meyânda bin guruş ücret-i maktû'a ile de kazâ-i mezkûrun 1317 sene-i Mâliyesi hubûbât a'şârı ihâle-i me'mûriyetini ilâveten îfâ ve 1575 guruş ma'âşla Zor Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti'ne tahvîl olunması hasebiyle 1321 senesi Cemâziye'l-evvel'inin on dokuzunda -21 Temmuz 1310- kitâbet-i mezkûreden infikâk ve şehir-i mezkûr selhinde -11 Ağustos 1319- tahrîrât müdiriyyeti vazîfesini îfâya mübâşeret edip bu aralık Mülkiye Müdde'î-i Umûmîliği vazîfesiyle ma'ârif ve köprü inşâatı ve Rumeli'de mütehaşşid Asâkir-i Osmaniyye İ'âne Cem'iiyyeti komisyonları fahrî riyâsetleri de me'mûriyyet-i asliyyesine ilâve edilmiş ve bin seksen guruş ma'âşla Beyrut Vilâyeti'nde Trablusşam Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti'ne tahvîli cihetiyle 1323 senesi Safer'inin evâsıtında -3 Nisan 1321- Zor'dan infikâk ve şehir-i mezbûrun 24'ünde -17 Nisan 1321- Trablus'da vazîfesini îfâya mübâderetle ârıza-i vücûdiyyesinden nâşî havâsı mu'tedil bir mahalle naklini istid'â edip o sırada açık bir yer bulunmaması hasebiyle ileride münâsib bir mahalle ta'yîn kılınmak üzere sene-i mezkûre Zilka'de'sinin yirmi birinde -4 Kânûn-ı sâni sene 1321- azl ile [1]324 senesi Cemâziye'l-âhir'inin dokuzunda -18 Temmuz sene 1322- 1575 guruş ma'âşla ta'yîn kılındığı Suriye Vilâyeti'nde Hama Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti vazîfesini îfâya başlamış, [1]325 senesi Rebî'u'l-evvel'inin 24'ünde

-24 Nisan 1323- başkaca 1080 guruş hums ma'âşla livâ-i mezbûr mutasarrıf vekâleti uhdesine ilâve ve yine 1575 guruş ma'âşla ve tahvîl vechiyle Kudüs-i Şerîf Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti'ne ta'yîn ile sene-i mezkûre Şa'bân'ının beşinde -gâye-i Ağustos sene 1323- zikr olunan müdiriyyet vekâletinden infikâkî vukû' bulup şehr-i mezbûrun on birinde -12 Eylül sene 1323- Kudüs'de işe bed' eylemiş ve bin guruş ma'âş ile Selanik Vilâyeti'nde Taşoz Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti'ne tahvîl kılınmasından nâşî 1326 senesi Muharrem'inin onunda -21 Kânûn-ı sâni sene 1323- Kudüs'den bi'l-infikâk Safer'in yedisinde -27 Şubat sene 1323- Taşoz'da ifâ-yı vazîfeye mübâderet ve 1575 guruş ma'âşla tekrâr Hama Sancağı Tahrîrât Müdiriyyeti'ne tahvîl edilmesi üzerine sene-i mezkûre Rebî'u'l-evvel'inin yirmi birinde -10 Nisan sene 1324- Taşoz'dan infikâk ve Rebî'u'l-âhîr'inin 26'sında -15 Mayıs sene 1324- Hama'da vazîfesine mübâşeret etmiş ve Dâhiliye Nezâreti'nin iş'ârı üzerine bi'l-istîzân şeref-sâdır olan irâde-i seniyye mücebince sene-i merkûme Şa'bân'ının on üçünde -27 Ağustos 1324- 3500 guruş ma'âşla Hicaz Vilâyeti Mektûbculuğu'na terfî edilmesi mebnî Ramazân'ın dokuzunda -21 Eylül sene 1324- mektûbculuk vazîfesine ibtidâr edip berâ-yı tebdîl-i havâ istihsâl eylediği üç mâh müddet-i me'zûniyyet üzerine 1327 senesi Rebî'u'l-âhîr'i guresinde -8 Nisan sene 1325- Dersa'âdet'e azîmetle me'mûriyyeti esnâsında vesâyâ-yı şer'iyeyi hâvî i'lâm varakalarının matba'a-i vilâyetde tab'ını te'hîr etmesi beyne'l-ahâlî sû'-i te'sîri mûcib olduğu cihetle oradan kaldırılması lüzûmu Mekke-i Mükerreme Emâret-i Celîlesi'nden gönderilen tahrîrâtın leffîyle mûmâ-ileyhin diğer bir mektûbculuğa tahvîli bâ-tezkere-i sâmiye izbâr buyurulmasına binâen Van Vilâyeti Mektûbculuğu'na nakl-i me'mûriyyeti hakkında mülgâ Sicill-i Ahvâl Me'mûrîn Komisyonu'nun mazbata üzerine Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vukû' bulan iş'âr ve bi'l-istîzân şeref-müte'allik buyurulan irâde-i seniyye mücebince sene-i mezkûre Rebî'u'l-âhîr'inin 15'inde -22 Nisan 1325- mezkûr Van Vilâyeti Mektûbculuğu'na nakl-i me'mûriyyeti icrâ kılınmış ise de ahvâl-i sıhhiyyesinden dolayı Van'a gidemeyeceğini Beyrut'dan bâ-

telgraf bildirmesi üzerine ileride açılacak bir mektûbculuğa ta'yîn olunmak üzere Receb'in on üçünde -18 Temmuz sene 1325- yerine diğeri ta'yîn kılınmıştır.

Dâire-i Bahriye'de ve meclis-i idâre-i vilâyet başkitâbet ve tahrîrât müdiriyetleriyle vekâleten ve asâleten bulunduğu me'mûriyetlerde müddet-i istihdâm ve mikdâr-ı ma'âşât ve ücretiyle zamâyim târîhleri ve terkîn-i kayd ve terkîn ve tahvîl-i terfî' sûretleriyle infikâki ve hüsn-i hizmet ve sa'y ü gayret ve istikâmeti ve tevkîfât-ı nizâmîyye ile sâireden zimmet ve ilişiği olmadığı Bahriye Nezâreti Masârîfât Dâiresi'nin üçüncü ve dördüncü şubeler müdiriyetinden mûmâ-ileyhin istid'ânâmesi zahrına mahrec -8 Teşrîn-i evvel sene 1325- târîhli kaydıyla Adana Vilâyeti ve Tarsus Kazâsı ve sâlifü'z-zıkr livâlar meclis-i idârelerinin 31 Temmuz sene 1319 ve 18 Kânûn-ı evvel sene 1315 ve 7 Haziran sene 1317 ve 3 Nisan sene 1321 ve 28 Kânûn-ı sâni sene 1321 ve 6 Eylül sene 1323 ve 4 Şubat sene 1323 ve 10 Nisan sene 1324 târîhli mazbataları ve Sicill-i Me'mûrîn Kalemi Müdiriyeti'nin 22 Kânûn-ı evvel sene 1325 târîhli müzekkere-i müzeyyelesi ve Hicaz Vilâyeti Mektûbculuğu'nun sâlifü'l-arz me'mûriyet ve keyfiyyet-i ma'âşına me'zûniyet ve berâet-i zimmeti ve müddet-i me'mûriyyetinde kemâl-i sadâkat ve ifâ-yı hüsn-i hizmet eylediği vilâyet-i mezkûre meclis-i idâresinin 8 Nisan sene 1325 târîhli mazbatası münderecâtından ve Vân Vilâyeti Mektûbculuğu'na sûret-i nakli ve Van'ı adem-i kabûlü keyfiyyeti irâdât-ı seniyye kaydından anlaşılıp mazâbit-ı mezkûre ile Mekteb-i Rüşdî şehâdetnâme ve nüfûs tezkere-i Osmanîyyesi Sicill-i Ahvâl İdâresi'nde aynen görülerek i'âde ve mezkûr müzekkere-i müzeyyele asıl terceme-i hâl varakasıyla berâber hıfz edilmiştir.

Mûmâ-ileyhin tanzîm ve i'tâ eylediği terceme-i hâl varakasında Dâire-i Bahriye'den infikâkinde bir müddet *Sabah* ve *İkdam* gazeteleri muharrirleri meyânında bulunduktan ve *Dersa'âdet* ve *Tarik* gazeteleri başmuharrirliğini de ifâ etdikden sonra 1313

sene-i Mâliyesinde Filibe'de intişâr eden *Cem'iyet* cerîdesi müdiriyyet ve sermuharrirliğini der'uhde ile oraya azîmet eylediği muharrer ise de ifâdesini mü'eyyed evrâk-ı müsbite ibrâz olunamamıştır.

Fî 10 Muharrem sene 1328 ve

Fî 9 Kânûn-ı sâni sene 1325.

Mûmâ-ileyh hakkında Dâhiliye Tensîk Komisyonu'nca tensîk kânûnunun beşinci mâddesine tevfiik mu'âmele edilmesine 20 Eylûl sene 1325 târîhinde karâr verilmekle târîh-i mezkûrdan i'tibâren 940 gurus kadro hârici ma'zûliyyet ma'âş tahsîs kılınıp ma'âş-ı mezbûr 9 Mayıs sene 1326 târîhinde zeyl-i kânûn mûcebince 1410 gurusâ iblâğ edildiği ol bâbdaki tensîk defteriyle ma'âş kitâbetinin 15 Haziran sene 1327 târîhli kayd pusulasından mütebân olunmuştur.

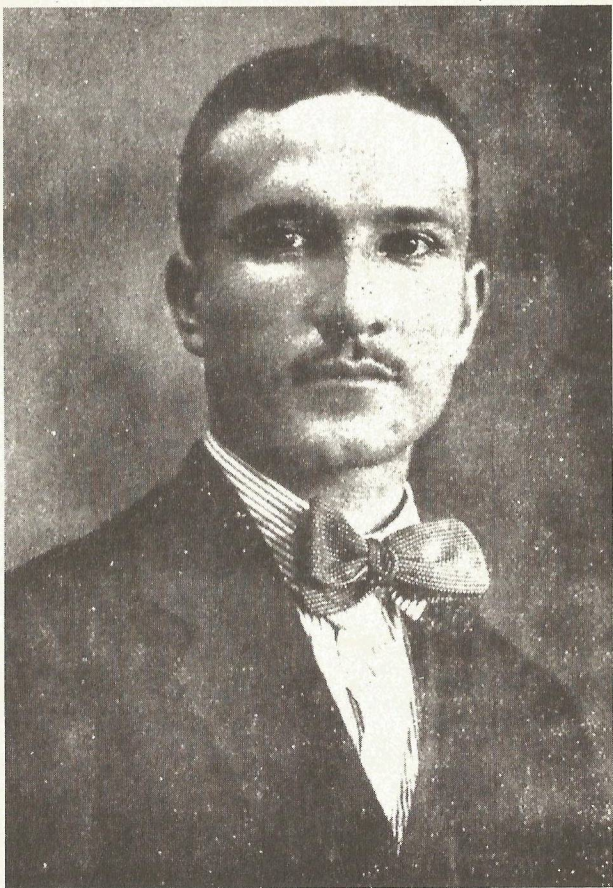
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),
Sicill-i Ahvâl Defteri, nr. 170, s. 221-222.

**RESİMLER VE BAZI METİN
FOTOKOPİLERİ**

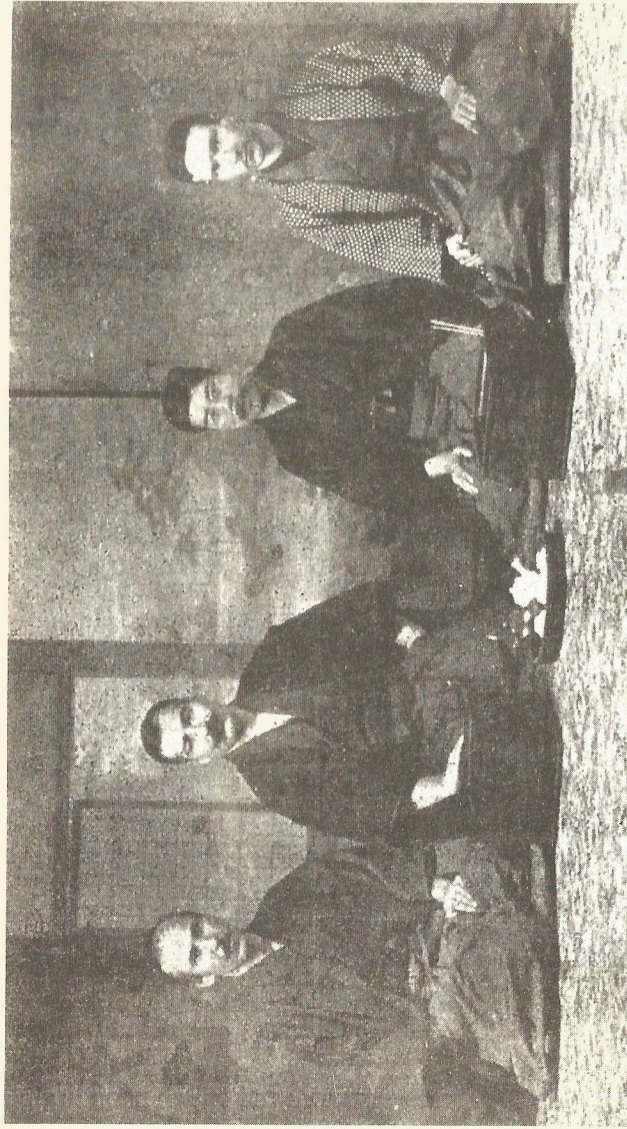
**RESİMLER VE BAZI METİN
FOTOKOPİLERİ**

RECHERCHES SUR LA
GÉOLOGIE DE LA FRANCE

Samizâde Süreyya Bey

Bir Hâtıra-i Seyâhat

Edirne Dârülmualimât Müdürü
Hasan Fehmi Bey

Ermeni tâcirlerinden
Yovan Efendi

Japon muharrirlerinden
Okovbo

Müellif-i eser
Süreyya Bey

بر محاوره که حالا اونو تمام :

ژاپنیاده وحدت آمال

« معین برنایه سی ، منتظم بر پروغرای اولیایان بر ملت ، ترقی یولنده آتاجنی هر خطوه یی متعاقب کننیدی درین و مهلاک بر اوچوروم قارشینده یولجه در »
[قارایل]

ملوکوده بولوندوغم مدت طرفنده کوروشدیکم و طایفیدیم ژاپون ارباب علم و عرفانک بکا اکه زیاده حسن حرمت و حسن تقدیر الفا ایده فی شبهه سز پروفسور (Chibuzawa — شیپوزاوا) دره . یوقطب کالات ، اوزمانلر پاش و کائنده بولونان قونت (Okuma — اوکوما) طرفندن تأسیس ایدیان و ژاپون مؤسسات علمی میانه اکه یوسک موقی احراز ایدن (واصیدا) دارالفنونک بک بنام مدرسلرندن و ژاپونیاک معروف ارباب دکاسندندر .

واقع اولان مراجعت اوزرینه پروفسور بزه لطفاً بر کون مؤسسه یی بالذات کزدردی . مکتبک صورت تأسیسندن ، کچریدی دورلرک اوزون اوزادی به بحث ایدی . هر صنف و هر درس خفنده بزه جداً فائده لی و قینتدار بر یطاق معاونات ویردی . بونافع زیارتدن ایدندیکم معلومات و حاصل ایتدیکم فکرلر بر طرف ، پروفسور ایله آره ضده جریان ایدن بر محاوره حالا خاطر نشاندرد .

هیچ اونو تمام ، آرتیق چوق بورولشدیم . پروفسور، بزی اکه نهایت کندی جمره مساعیسه کوتوردی . بوراده ، پروفسورله طاقلی بر محاوره یی قبولیق . واقع اولان بعضی سؤالر به جواباً او ، بویوک بر ملاقات لسانیه ایله آکلایوردی :

— بعضی ملتلر بیلیرم که ، دیبوردی . بونلرده اتحاد آمال و افعال اولادینی کیی معین برغایه امله یوقدر . نزهه کیدیورلر ؟ و بیچون کیدیورلر ؟ ترقی اتمک داعیه سنده درلر . ملنک خوابیده اعصار اولان روح حساسی تکرار اوایندیرمی ، ملککنده یکی ومدنی بر حیات حصوله کتیرمک ایچون اولملرک متورانی آره سنده محسوس بر حرکت فکریه وارد ، اولر چالیشیق ایستلر ، فقط آبی بر صورتده چاییده . ملک یوانی بیلمزلر ! بر شیرل وجوده کتیرمک غرضنده درلر . لاکن یولاری قوه دن فایده جیمه دارمق ایچون هانکی طریقک اختیار اولونما یی لازم کلدیکنی قطعیتله کسیدرملر . معین و منتظم بر پروغراملری یوقدر .

بز ژاپونلر ، آذ بر زمان طرفنده هرجهتبه اکتساب شوکت ایتدک . عالم مدینه یی یکی بر عنصر ترقی علاوه ایله دیک . فقط بزه وحدت آمال واردی . شهره ترقیده آندینمز هر خطوه ، دوشونیه لرک آتیاورد ، اتخاذ ایتدیکمز هر تدبیر اوزون ملاحظه لرک ، درین دوشونجه لرک حصولی بولونیوردی . حالندن ملونوکرده ، اکه یوسک سوبه ده کبلره وارنجیه قادار هرکس ، بلااستقنا نزهه کیدیلجه یکنی بیلیوردی . بیچون کیدیلجه یکنی بیله یکی کیی ..

باشده ، مجدد پروراکیله مشهر مقدس اعیراطورعز ، اطرافنده کی اکه حقیقت بین واک معتمد مشاورلایه تاریخ استعبالک معین و منتظم پروغراملری چیزه لرک تطبیقنه بوتون ملتی مأمور ایده رکن سعادت مستقبله یی یاواشی یاواشی تأمین اولونیوردی . هم بزه عرق و دین اختلافی یوقدی . قصب ندر ؟ بیلمه دک . ره راسته زه تصادف ایدن بوتون موانع ، آذ برهتله قابل ازاله اهمیت

“Japonya'da Vahdet-i Âmâl” in ilk sahifesi
(Samizâde Süreyya, Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmûası,
nr. 10-41, 10 Teşrîn-i sâni 1917, s. 247).

سامورایان و قادیانلری

— ۳ —

ارککلر کی [سامورای] قادیانلری ده
منسوب اوله قادیانلری صنف متحرک باطله شان
و شرفندن، عینی زمانده بوتون عواقب آله سندن
و مستولیتندن حصه دار ایدیلر. بوتون، دها
کوچوک یا شنده میج تعلیم ایدیلر، تربیه عسکره
آلیرلر، فن حربک،
اصول مدافعه تک
بوتون غوامضین
او کره تیرلر دی.
بر آن احتیاجده
[سامورای]
قادیانلری زوجلری
کی و یلکه ده اولاردن
فضله آثار شجاعت
و بسالت کوسته ور.
لردی. کندیشه،
زوجنه و یازونک
اندیشه کله چک هر
نوع تلهک و غفل
حیثیت حادثه ایچون
تولوی حیانه ترجیح
ایدیلر، هر نه مال
اولوزسه اولسون
احادیث شرف مننده
بوتون و ساطعه
صاحبت ایلرلر دی.
ؤاپونیا ده اوز
ون مدت تدقیقاده
بولونش بر آسماقال حرره بکا شویه برماجرا
آکلامعدی:
بولونن یلک چوق سنه اول [واقامتووه
[شوغون] = Oda [دده بکایت] ویرین اسفند

ایمیر اطورک صلا
کری خارجی طایفه لری
برو بر وضبط ایدیلر
مستحکم شهر اوزونه
ایلیلیوروشن. بر
صوکره سیل مهاجین،
اوکنه میهمه چک بر
راده به وارنجه [شور]
غون [او توابی شهرک
ایچنه چکیلرک صوکر
دقیقه به انتظار آچنکه
دوام ایچیلر. فقط
وضعت کیندیکه آلم،
و خیم بر شکل آلمش.
محاصرینک قورشو.
ناری بومبارلی شهرک
ایچنه یاغور دانه سی
کی دوشدیکه تلفات
حددن آشیری بر در
جه به وار بیور او ککلر
دن ماعدا ارککلر
مهمات ولوازم سائره

بیشد بر سکه مشغول اولان قادیانلر و کوچوک
چوچوقلر آرد سنه ده قان و تولوم صاحبوروشن
[شوغون] = Oda [دده بکایت] ویرین اسفند

بولونش بر آسماقال حرره بکا شویه برماجرا
آکلامعدی:
بولونن یلک چوق سنه اول [واقامتووه

İVAN TÜRGENİYEV

Lügat
Kayıt No. 39241

DÜELLOCU

İçindekiler:

- 1 — Düelloca
- 2 — Yahudi

Türkçeye Çeviren :

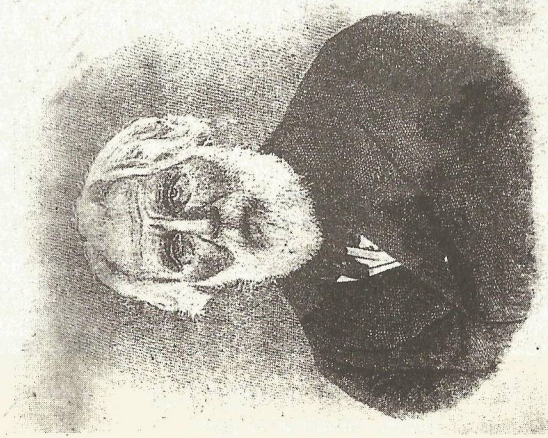
Samizade Süreyya

BASAN :

Hilmi Kitaphanesi

İstanbul Ankara Caddesi, 62

1934 — 1935

I. Turgenev
(1818-1883)

Handwritten signature: Hilmi Kitaphanesi

Rus Muharriri İvan Turgenev'in Türkçeye çevirilen *Düelloca* adlı eserinin ilk sahifesi ve resmi

ژاپونیا ایمپراتورینک زوجہ سی ساداقو حضرتلری
S. M. Sadako, Impératrice du Japon.

Japonya imparatorunun zevcesi Sadako hazretleri

